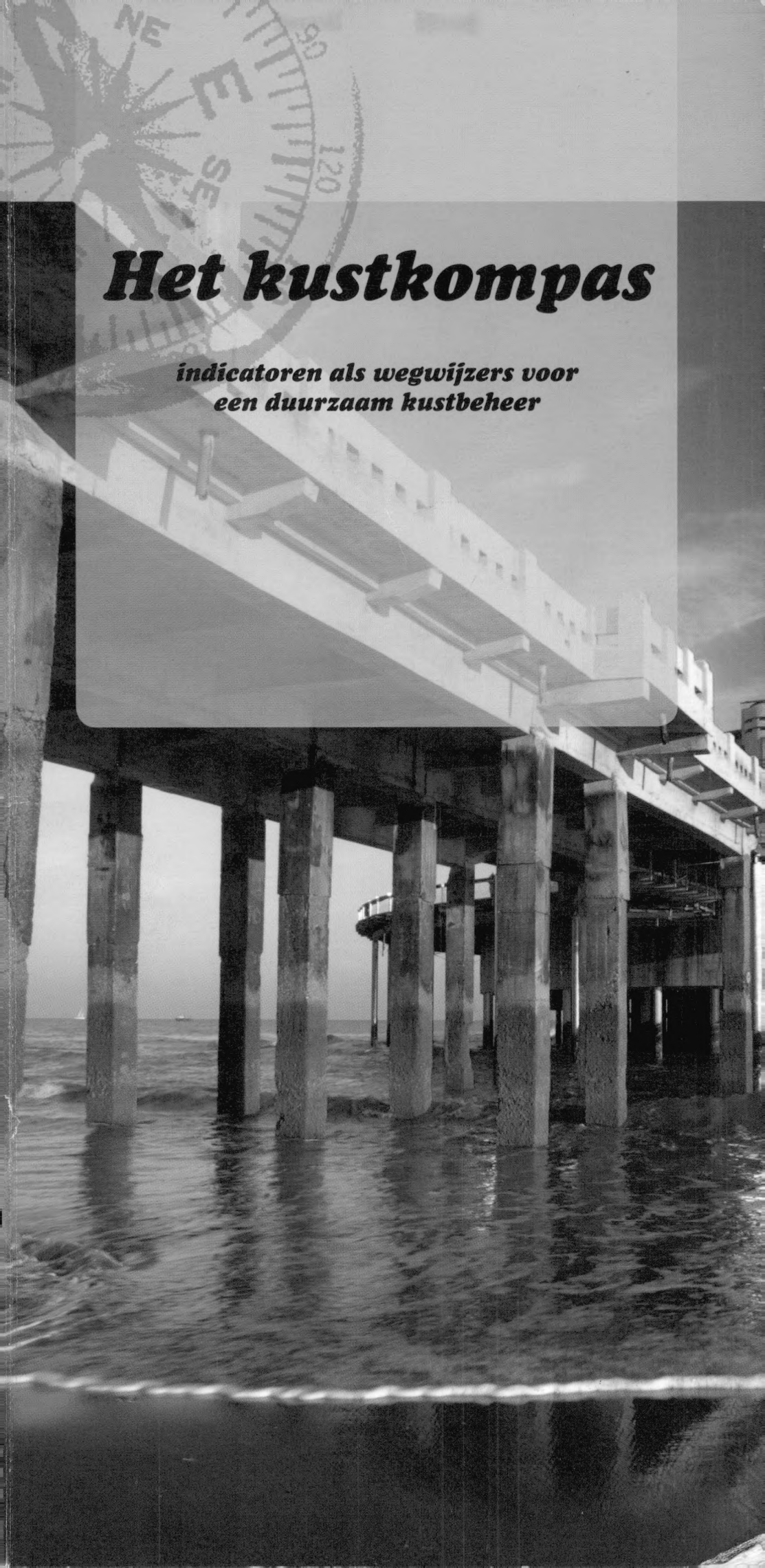

A black and white photograph of a coastal pier. The pier is a long, elevated structure supported by numerous vertical concrete pillars. It extends from the foreground into the sea. The water is dark and reflects the sky. In the background, a small, curved structure, possibly a lighthouse or observation tower, is visible on the pier. The sky is overcast. In the top left corner, there is a large, semi-transparent compass rose graphic. The compass rose shows cardinal and intercardinal directions (N, NE, E, SE, S, SW, W, NW) and degree markings (30, 60, 90, 120, 150, 180, 210, 240, 270, 300, 330).

Het kustkompas

***indicatoren als wegwijzers voor
een duurzaam kustbeheer***

Het kustkompas

***indicatoren als wegwijzers voor
een duurzaam kustbeheer***

Het kustkompas

→ EEN DUURZAAM BEHEER VAN DE KUST

Een duurzaam beheer van de kust. Dat is de **finale doelstelling**. Een beheer dat rekening houdt met toeristische en andere economische belangen, waarin sociale bekommernissen en een aangename woon- en leefomgeving hun plaats vinden, en waarbij recht wordt gedaan aan de unieke natuur en het culturele patrimonium. Een kust die haar aantrekkingskracht behoudt voor de huidige en de toekomstige generaties.

De kust, waarvan de helende krachten al langer bekend zijn, vormt in 2005 een leefomgeving voor ongeveer 35 % van de West-Vlamingen. Wanneer de kust evolueert naar **een gezonde, veilige en kwaliteitsvolle werk-, woon- en leefomgeving** zal dit haar duurzame ontwikkeling ondersteunen. De bewoners vormen een bonte mengeling van verschillende leeftijdscategorieën. Dit heeft tot gevolg dat het **sociaal weefsel sterker wordt en de culturele identiteit eigen aan de kust zal behouden** of versterkt zal worden. Een sterk uitgebouwd cultureel erfgoed zal niet enkel de eigen bevolking ten goede komen, maar werkt bovendien ondersteunend voor het toerisme.

Om een kwaliteitsvol toerisme uit te bouwen is een vitale toeristische sector nodig en moeten de toeristische infrastructuur en voorzieningen geoptimaliseerd worden. **Bij een verdere economische groei van het toerisme en diversificatie van andere economische sectoren moet de nodige aandacht uitgaan naar de draagkracht van de kustzone.** Een duurzame economie respecteert namelijk het materieel, ecologisch, menselijk en sociaal kapitaal door er in te investeren in plaats van het te verbruiken.

De natuurreservaten, duinen, slikken en schorren en de vele andere groene plekjes maken deel uit van het **ecologische kapitaal aan de kust**. Een duurzame ontwikkeling van de kust betekent de bescherming van die stukjes groen maar ook de bescherming van de lucht, de aarde en het water tegen verschillende vormen van vervuiling. Een geïntegreerd beheer wil de integratie van het facet leefmilieu in de andere sectoren. Het kan een aanzet zijn tot verdere ontwikkeling van de kust op sociaal, cultureel of economisch vlak. Dit mag echter niet ten koste gaan van het milieu. Enkel als de effecten van menselijke activiteiten op het ecosysteem de werking en de structuur van dit systeem niet in gedrang brengen, kan een duurzaam beheer van de kustzone succesvol zijn.

Deze ideale doelstelling wordt niet op één nacht verwezenlijkt. Hiervoor is overleg en **samenwerking tussen de verschillende groepen, sectoren en bestuursniveaus nodig**. Het is een samen zoeken naar oplossingen die voor iedereen aanvaardbaar zijn. Wanneer er **win-winsituaties** worden gecreëerd in verschillende disciplines, staan we een stap verder in de ontwikkeling van een duurzaam kustbeheer.

→ **HOE DUURZAAM KUSTBEHEER METEN?**

Om een complexe materie als duurzaam kustbeheer transparanter en hanteerbaar te maken, is het mogelijk een duurzaamheidsbarometer te gebruiken. Zo'n barometer bestaat uit een set gegevens of zogenaamde indicatoren die toelaten om complexe fenomenen op een eenvoudiger manier te beschrijven. Door een regelmatige evaluatie van de indicatoren kunnen we nagaan of een gebied evolueert in de richting van duurzaamheid of net niet.

Het Coördinatiepunt Geïntegreerd Beheer van Kustgebieden (GBKG) ontwikkelde een duurzaamheidsbarometer voor de Kust. Deze laat toe om de ontwikkelingen aan de kust op te volgen. Hij kan gebruikt worden om advies te verlenen bij het nemen van beslissingen over de toekomstige ontwikkelingen van de kust. Met behulp van de duurzaamheidsbarometer is het gemakkelijker om te communiceren over concrete, waarneembare trends naar een breed publiek.

Het proces rond indicatoren voor de Belgische kust startte in 2000. In een eerste studie kreeg een visie met zes prioriteiten voor de kust vorm en kwam er een eerste aanzet tot indicatoren van een duurzaamheidsbarometer voor de kust (1). Hiertoe werden tijdens domeinvergaderingen eenentwintig sleutelfiguren geraadpleegd.

Vervolgens werd door het Coördinatiepunt GBKG in 2001 een participatieve benadering opgestart. Deze zou leiden tot een selectie van 20 indicatoren specifiek voor het opvolgen van duurzame ontwikkeling aan onze kust (2). Een 70-tal kustactoren uit diverse invalshoeken werden bereikt met de workshops. Dit resulteerde in een selectie van **21 indicatoren** specifiek voor het opvolgen van duurzame ontwikkeling aan onze kust.

Om de indicatoren van een duurzaamheidsbarometer onder de aandacht te brengen, werd er gekozen voor drie soorten van producten: de website, de technische fiche en het Kustkompas.

De website (www.kustbeheer.be/indicatoren) verleent vrij toegang tot de data, alsook tot de achtergrondinformatie, de technische fiches, e.a. Hij is voor iedereen toegankelijk en heeft een dynamisch karakter. Wanneer nieuwe data beschikbaar zijn, worden ze door het Coördinatiepunt GBKG zo snel mogelijk op de website gezet.

De technische fiche is via de website beschikbaar. Ze bevat gedetailleerde informatie per indicator voor die mensen die dieper wensen in te gaan op een bepaalde meting.

Het Kustkompas (als nieuwkomer) bespreekt de 21 indicatoren en probeert ze te kaderen in een ruimer beeld. De informatie uit de barometer wordt op een andere manier beschikbaar gesteld. In een handig overzicht kunnen in één oogopslag de trends van het voorbije jaar waargenomen worden.

Het doel van het Kustkompas is de vinger aan de pols te houden om trends aan de kust te kunnen identificeren en een gewenst beleid te kunnen stimuleren. Verder willen we de indicatoren gebruiken als communicatiemiddel en ze bekendheid geven bij een breder publiek.

Het Kustkompas wil geen evaluatie geven van de kust en het kustbeleid maar op een objectieve manier beleidsmakers, milieudeskundigen en een geïnteresseerd publiek informeren. Omdat het niet de bedoeling is om het brede publiek aan te spreken, bevat het Kustkompas geen algemene informatie over de kust, duurzaam kustbeheer of het Coördinatiepunt GBKG.

[1] Paredis, E., Block, T. & J. Van Assche. (2001). *Op weg naar duurzaamheidsindicatoren voor het kustgebied*, Universiteit Gent, Centrum voor Duurzame Ontwikkeling, in opdracht van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Departement Leefmilieu en Infrastructuur, AWZ-AWK

[2] Anon. (2003). *Voorstel voor een duurzaamheidsbarometer voor de kust*. Environmental Consultancy and Assistance (ECOLAS): Antwerpen, Belgium. xi, 45 + annexes pp

→ LEESWIJZER

Voor een duurzame ontwikkeling van het kustgebied worden zes prioriteiten naar voor geschoven. Alle prioriteiten dienen als gelijkwaardig beschouwd te worden. Het Kustkompas omvat 6 hoofdstukken die alle één prioriteit behandelen. Een hoofdstuk wordt opgebouwd uit een inleidende tekst en een bespreking van de aansluitende indicatoren. De inleidende tekst is opgebouwd aan de hand van drie vragen:

- **Waar willen we naar toe:** een schets van de ideale situatie voor de kust.
- **Waar staan we vandaag de dag:** een bespreking van de hedendaagse situatie aan de kust.
- **Wat kunnen we doen:** mogelijke actiepunten rond de prioriteit.

De 6 prioriteiten vormen samen een kader waarop de indicatoren voor duurzame ontwikkeling op geënt kunnen worden. De 21 indicatoren zijn alle onder te brengen bij één of meerdere prioriteiten. Om dit overzichtelijk te maken worden de indicatoren en de prioriteiten geschikt in een leeswijzer. Na de inleidende tekst volgt een bespreking van de indicatoren die aansluiten bij de prioriteit. Ook de bespreking van de indicator is opgebouwd aan de hand van verschillende vragen:

- **Kernboodschap:** de belangrijkste conclusies van de indicator.
- **Waarom deze indicator:** het algemeen kader rond de indicator en waarom deze indicator belangrijk is voor GBKG.
- **Wat zegt de indicator:** de definitie van de indicator en hoe de data tot stand kwamen.
- **Wat zijn de resultaten:** welke evolutie is er te zien, en wat is de verklaring.
- **Wat voor de toekomst:** generieke aanbevelingen naar de toekomst.

Voor elke indicator wordt een trend weergegeven:

- +: gunstig
- +/-: neutraal
- +: ongunstig

DE 6 PRIORITEITEN						
	ONDERSTEUNING VAN TOERISME EN RECREATIE	BEHOUD EN VERSTERKING VAN HET SOCIAAL CULTUREEL KAPITAAL	VERBETERING VAN HET MILIEU EN DE NATUUR	KWALITEITSVERBETERING VAN DE WOON- EN LEEFOMGEVING	VERSTERKING VAN HET ECONOMISCHE WEEFSEL	DOORVOEREN VAN BESTUURLIJKE VERNIEUWING
TOEGANKELIJKHEID VAN HOTELS	P. 14					
VERVUILING OP ZEE			P. 36			
INVENTARISATIE EN BESCHERMING		P. 24				
ECONOMISCH BELANG VAN DE HAVENS					P. 56	
INKOMENSSPANNING		P. 22			P. 22	
KWALITEIT STRANDWATER			P. 32			
COMFORT VAN DE WONING				P. 46		
BESCHERMD GEBIED			P. 30	P. 30		
KUSTEIGEN HABITAT			P. 50	P. 50		
RESTAFVAL			P. 34			
WERKGELEGENHEID IN TOERISME	P. 62				P. 62	
WERKGELEGENHEID IN VISSERIJ EN LANDBOUW					P. 64	
ONDERNEMERSCHAP EN ECONOMISCHE GROEI					P. 58	
BEVOLKINGSSTRUCTUUR				P. 44		
WERKLOOSHEIDSGRAAD					P. 66	
VISSTOCKS DIE NIET OVERBEVIST ZIJN			P. 38		P. 38	
PRODUCTIVITEIT					P. 60	
INSPANNINGEN GEÏNTEGREERD KUSTZONEBEHEER						P. 72
VERBLIJFSTOERISME	P. 16					
VERKEERSINTENSITEIT			P. 48	P. 48		
DAGTOERISME	P. 12			P. 12		

→ **BEGRIPPEN**

Duurzame Ontwikkeling

"die ontwikkeling die gericht is op bevrediging van de noden van het heden zonder deze van de komende generaties in het gedrang te brengen, en waarvan de realisatie een veranderingsproces vergt waarin het gebruik van hulpbronnen, de bestemming van investeringen, de gerichtheid van technologische ontwikkeling en institutionele veranderingen worden afgestemd op zowel toekomstige als huidige behoeften" (Brundtland-rapport, 1987).

Geïntegreerd Beheer van Kustgebieden

"een voortdurend proces met als algemene doelstelling de verwezenlijking van duurzame ontwikkeling in de kustzone door middel van een optimaal beheer van de menselijke activiteiten in deze zone, teneinde de toestand van het kustmilieu te verbeteren en zijn diversiteit te handhaven" (Europese Commissie).

Een Indicator

Een indicator is een maat (gegeven/getal/waarde/...) die een belangrijk fenomeen beschrijft en die toelaat om de stand van zaken van een toepassingsgebied weer te geven. Wie wil nagaan of het kustgebied evolueert in de richting van duurzaamheid, kan een set van indicatoren samenstellen die op regelmatige basis bijgehouden wordt en die de evolutie naar (of weg van) duurzaamheid in kaart brengt. Het geheel van de indicatoren wordt een "duurzaamheidsbarometer" genoemd.

De Kust

De kust omvat de tien gemeenten die grenzen aan de zee. De 10 kustgemeenten zijn Knokke-Heist, (Zee)brugge, Blankenberge, De Haan, Bredene, Oostende, Middelkerke, Nieuwpoort, Koksijde en De Panne.

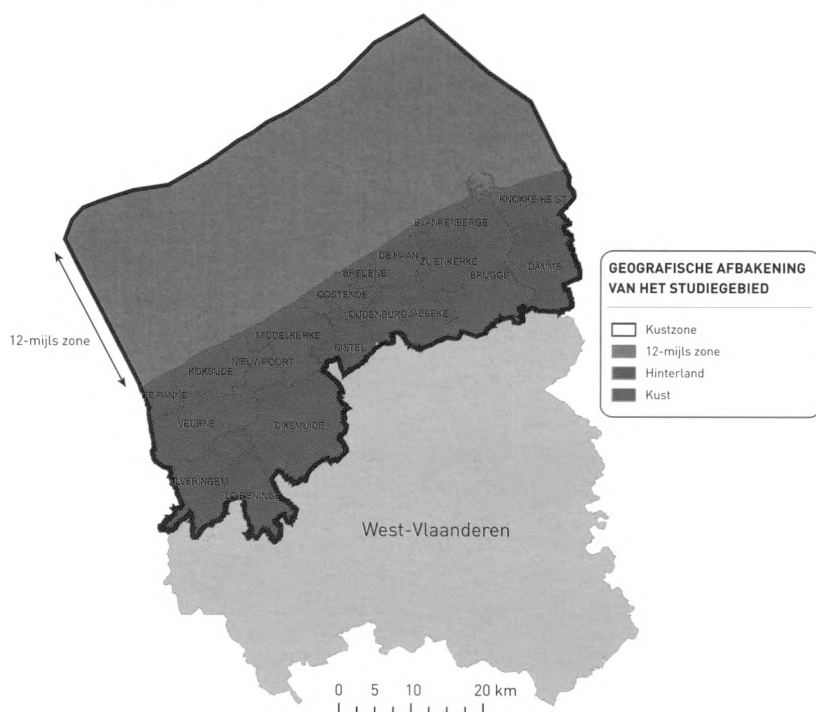
Het Hinterland

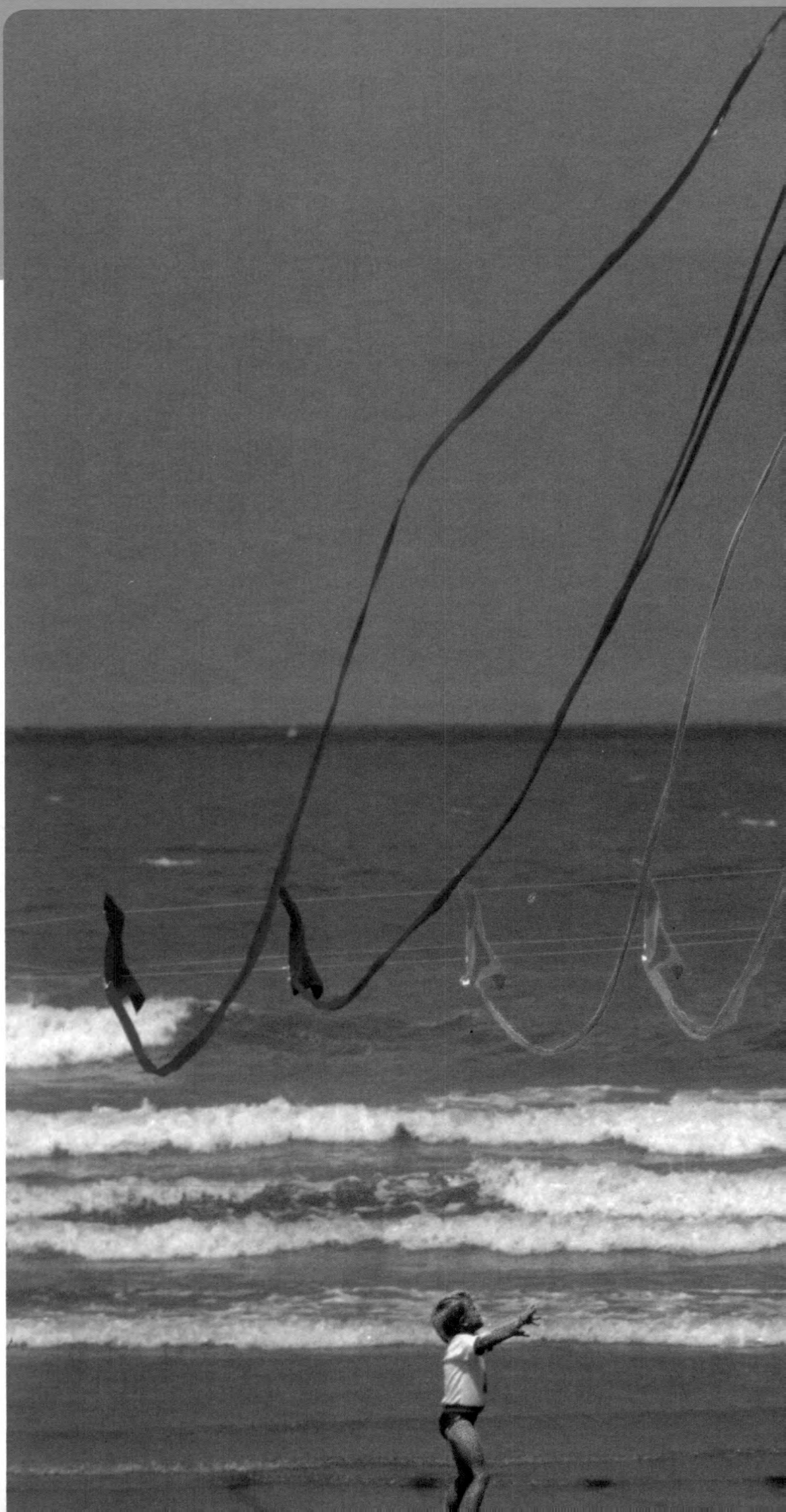
Het hinterland omvat de gemeenten waarvan een groot deel van het grondgebied in de polders gelegen is. Voor het hinterland gaat het over de volgende 9 gemeenten: Damme, Zuienkerke, Jabbeke, Oudenburg, Gistel, Diksmuide, Veurne, Alveringen en Lo-Reninge.

De Kustzone

De kustzone omvat de 10 kustgemeenten, de 9 gemeenten die liggen in het hinterland en de 12-mijlszone als begrenzing van het gebied op zee.

Kaart 1 Geografische afbakening van het studiegebied

Het kustkompas

1. ONDERSTEUNING TOERISME EN RECREATIE

- AANDEEL OPENBAAR VERVOER IN DAGTOERISME
NAAR DE KUST
- TOEGANKELIJKHEID VAN LOGIES AAN DE KUST
- OMVANG VERBLIJFSTOERISME
- WERKGELEGENHEID IN TOERISME*

* Deze indicator wordt in een ander hoofdstuk besproken.

ONDERSTEUNING TOERISME EN RECREATIE

1

→ WAAR WILLEN WE NAAR TOE?

Voor een duurzame ontwikkeling van een kustgebied, is het ondersteunen van toerisme en recreatie een hoofddoelstelling. Toerisme en recreatie vormen één van de belangrijke drijfveren voor de kust economie en moeten dus zodoende onderhouden worden. Maar intensief toerisme kan nefaste gevolgen hebben voor de natuur, cultuur en het menselijk kapitaal. Volgens het Beleidsplan toerisme en recreatie aan de kust moet er voor het ondersteunen van duurzame ontwikkeling aandacht uitgaan naar:

- de instandhouding en het herstel van het basiskapitaal van het kusttoerisme zoals het kustecosysteem, het cultureel erfgoed en de open ruimte.
- een toeristisch aanbod dat zowel sociaal als fysiek toegankelijk is voor iedereen.
- een toeristische en recreatieve mobiliteit met aandacht voor het gebruik van openbaar vervoer en de zachte manieren van verplaatsing.

→ WAAR STAAN WE VANDAAG DE DAG?

De kust vormt al sinds de jaren '50 het recreatiegebied bij uitstek van Vlamingen en Belgen maar ook veel Duitse en Nederlandse toeristen vinden de weg naar onze kust. De belangrijkste knelpunten die gepaard gaan met toerisme zijn ondertussen bekend: stijgende grondprijzen, verkeersopstoppen, beperkt aantal parkeerplaatsen, grote hoeveelheden restafval, laag aanbod van eengezinswoningen (al dan niet betaalbaar)...

Een belangrijke oorzaak van het mobiliteitsprobleem is het gebruik van de auto als belangrijkste vervoermiddel van en naar de kust. De traditionele topweekends en de zomermaanden lokken bij goed weer heel wat mensen richting kust met specifieke mobiliteitsproblemen zoals filevorming en saturatie van de autowegen tot gevolg. Niet alleen de files wekken ergernis op, ook parkeerproblemen, veroorzaakt door zowel dag- als verblijftoeristen, zorgen voor de nodige stresssituaties, ook bij de kustbewoners. Naast de leefbaarheidsproblematiek is er ook een milieuproblematiek door het intensieve verkeer.

Aan de kust is er een groeiende vraag naar tweede verblijven. Deze vraag oefent druk uit op de grondprijzen, op de hotels en kampeerterreinen en op de beschikbare open ruimte in de kustgemeentes. Het toenemende aantal tweede verblijven kan een effect hebben op de tewerkstelling in de toeristische sector. Hotels en kampeerverblijven zijn immers arbeidsintensieve logiesvormen. Ook de sfeer in de badplaatsen lijdt onder de leegstand van de tweede verblijven door het jaar.

Door de migratie van senioren naar de kust, vormen de ouderen een grote bevolkingsgroep voor wie toegankelijkheid belangrijk is om kwaliteitsvol te kunnen leven. Hun leefwereld wordt vaak beperkt door kleine obstakels. **Het globale toeristische kustproduct is onvoldoende aangepast, zowel in toegankelijkheid van informatie als in fysieke toegankelijkheid.**

→ WAT KUNNEN WE DOEN?

Om het mobiliteitsprobleem af te bouwen, is de verdere uitbouw van een kwaliteitsvol openbaar vervoerssysteem noodzakelijk. Reeds vele inspanningen zijn geleverd om het gebruik van het openbaar vervoer naar de kust te bevorderen, zoals reductietarieven voor wie ouder is dan 65 en het inleggen van toeristische treinen op topmomenten in het hoogseizoen. Betere voorzieningen voor treinreizigers zoals gratis fietsenverhuur en parkeermogelijkheden voor pendelaars bevorderen de kwaliteit van het openbaar vervoer. De kusttram vormt aan de kust een belangrijk aspect van het openbaar vervoerssysteem dat verder moet ontwikkeld worden. Ook in de toekomst moet er worden verder gewerkt aan een uitbreiding van de capaciteit van trein en tram, en het verder invoeren van reductietarieven en aantrekkelijke combitickets kan de juiste doelgroepen mobiliseren.

Het verder ontwikkelen en promoten van randparkeerterreinen is van belang. Deze moeten in eerste instantie het dagtoerisme opvangen en vermijden dat dit verkeer de badplaatsen al te zeer belast. Een duidelijke communicatie over het bestaan van deze parkeerterreinen naar dagtoeristen speelt hierbij ook een rol. Deze randparkings, die voorzien zijn van voldoende ondersteunende infrastructuur, sluiten vaak aan op het fietsnetwerk (park & ride). Toch moet er worden opgepast dat deze terreinen niet een volgende stap zijn in het verharding van de resterende openbare ruimte.

Oplossingen en maatregelen om de druk van de tweede verblijven te doen dalen, moeten gezocht worden op een regionaal niveau. Verder onderzoek naar de kenmerken van de tweede verblijven zoals de aard en mate van gebruik of kwaliteit is dan ook aangewezen. Samenwerking, het delen van kennis en overleg op het niveau van de regio kunnen tot een aantal concrete maatregelen leiden. Naast de overheden zullen ook de privépartners bij het overleg betrokken moeten worden.

Op lange termijn streven we naar een kustoerisme dat toegankelijk is voor iedereen. Het is daarom niet enkel noodzakelijk dat de inrichting van logies of restaurants kindvriendelijk is en zich specifiek op senioren richt. Ook de toegankelijkheid op andere domeinen zoals openbaar vervoer, toeristische diensten en open ruimtes moeten binnen de kustzone merkbaar zijn. Het is noodzakelijk dat de inspanningen voor een betere toegankelijkheid kaderen in een geheel van maatregelen want geïsoleerde aanpassingen zijn nutteloze en onbruikbare investeringen. Investeerders die oog hebben voor toegankelijkheid, worden ondersteund via verschillende subsidieprogramma's.

AANDEEL OPENBAAR VERVOER IN DAGTOERISME NAAR DE KUST

De zon, de zee en het strand lokken jaarlijks duizenden mensen voor een dagje naar de kust. Deze toestroom van toeristen brengt verkeersoverlast met zich mee die kan vermeden worden door het gebruik van het openbaar vervoer. In 2004 namen 3,2 % meer dagjesmensen de trein om naar de kust te komen dan in 1997. De daling in 2004, (1,6 % lager dan 2003) houdt waarschijnlijk verband met het wegvallen van een aantal gunstige treintarieven en de zwakke zomer. Om de mobiliteitsproblemen aan de kust af te bouwen is dus een verdere uitbouw van een kwaliteitsvol openbaar vervoersysteem noodzakelijk.

→ WAAROM DEZE INDICATOR?

Naast verblijfstoerisme is ook dagtoerisme een erg belangrijke activiteit voor de kust. Zodra een positief weerbericht wordt uitgezonden, trekken heel wat dagjesmensen richting zee, zon en strand. Omdat dagtoeristen binnen één dag heen en weer reizen naar de kust, kunnen ze voor een aanzienlijke hoeveelheid verkeersoverlast zorgen.

→ WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

De indicator drukt het aandeel van het openbaar vervoer in het totale dagtoeristische verkeer van en naar de kust uit. Hij wordt berekend aan de hand van een systeem dat permanent de dagtoeristische verkeersstromen van en naar de kust met de wagen en met het openbaar vervoer meet.

Dit meetsysteem, uitgewerkt door Westtoer en de Groep Planning, baseert zich op de gegevens van de telposten op de weg en op het aantal verkochte treintickets. Het bewonersverkeer, de dagtrips die pas na 16 uur worden aangevat en uitstappen met een 100 % routinematig karakter worden niet meegeteld. Het systeem werd getoetst aan de resultaten van een grootschalig onderzoek naar het mobiliteitsgedrag aan de kust.

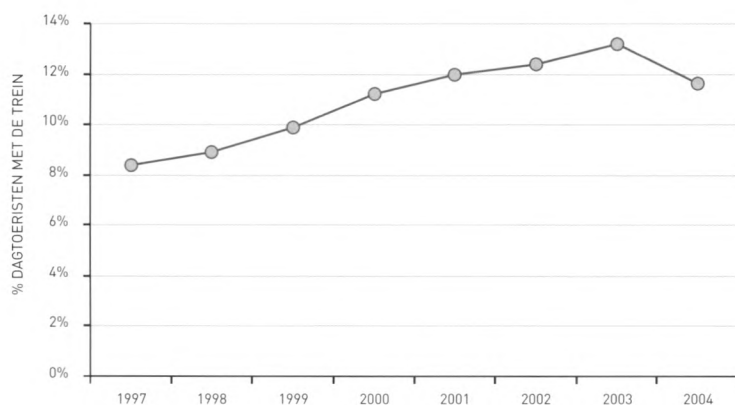
→ WAT ZIJN DE RESULTATEN?

Tussen 1997 en 2003 steeg het aandeel van het treinverkeer in het totale dagtoeristische verkeer van en naar de kust met 4,8 %. In 2004 was er een daling van 1,6 % t.o.v. 2003 (Grafiek 1). De piek in 2003 is waarschijnlijk gerelateerd aan het uitzonderlijk mooie zomerweer van dat jaar. Maar ook het algemene mobiliteitsbeleid en het NMBS-beleid hebben een invloed op deze indicator. Zo heeft de afschaffing van een aantal gunstige tariefformules door de NMBS in de twee laatste jaren wellicht een negatieve impact op deze indicator gehad.

→ WAT VOOR DE TOEKOMST?

In het kader van een geïntegreerd kustbeheer wordt gestreefd naar een stijging van deze indicator. Immers, hoe meer dagtoeristen met de trein naar de kust komen, hoe hoger de verkeersveiligheid, hoe beter de leefbaarheid en hoe lager de parkeerdruk en de luchtverontreiniging.

Grafiek 1 Aandeel van het dagtoerisme met de trein in het totale dagtoerisme naar de Kust, 1997-2004

Bron Westtoer

TOEGANKELIJKHEID VAN LOGIES AAN DE KUST

Personen met een handicap en ouderen vormen een belangrijke doelgroep voor de toeristische sector. Vanuit verschillende organisaties wordt er gewerkt aan projecten die de toegankelijkheid voor minder mobiele verhogen. Door de toenemende vergrijzing van de bevolking zal deze groep in de toekomst een belangrijk aandeel van de toeristische markt uitmaken. Goede redenen dus om werk te maken van een omgeving die voldoet aan hun behoeften.

→ WAAROM DEZE INDICATOR?

Steeds meer mensen met een beperking proberen als volwaardige burgers in onze maatschappij te functioneren. Ze trachten te participeren aan alle sociale, maatschappelijke en culturele activiteiten. Al te vaak echter is de mentale en/of fysieke drempel nog te hoog. Toegankelijkheid is dus de basisvoorwaarde voor deze groep mensen om evenwaardig te kunnen deelnemen aan het maatschappelijke leven. Het begrip "toegankelijkheid" heeft overigens niet uitsluitend betrekking op personen met een handicap. Met een integrale benadering van de problematiek bereikt men immers een veel grotere doelgroep: ook ouderen, grote en kleine mensen, mensen met tijdelijke kwetsuren en ouders met kinderwagens worden geconfronteerd met onaangepaste publieke ruimten.

→ WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

De indicator is gebaseerd op het toegankelijkheidsonderzoek van hotels in Vlaanderen (1999). Het onderdeel "Verblijven in West-Vlaanderen" werd tot op heden niet geactualiseerd. Het is dus moeilijk om hierin een evolutie weer te geven. Vanaf het najaar 2005 start een onderzoek naar de toegankelijkheid van de verblijfsaccommodatie (hotels, Toerisme voor Allen, campings ...) in West-Vlaanderen. Dit onderzoek gebeurt in samenwerking met de vzw Westkants. Het zal ongeveer twee jaar in beslag nemen en er zullen zo'n 200 verblijven worden doorgelicht. Bij dit onderzoek zullen ook de resultaten van de hotels van 1999 geactualiseerd worden. Deze doorlichtingen zullen gebeuren volgens de (nieuwe) Librettomethode, waardoor de resultaten niet perfect vergelijkbaar zullen zijn met het onderzoek van 1999. Maar er zal wel een globale evolutie uit afgeleid kunnen worden. De resultaten van het geplande onderzoek zullen ingevoerd worden in de databank van Toegankelijk Vlaanderen en beschikbaar gesteld worden voor het grote publiek. Aan deze doorlichtingen zal een opvolgingstraject gekoppeld worden om stapsgewijs de infrastructuur toegankelijker te maken.

→ WAT ZIJN DE RESULTATEN?

Vanuit verschillende organisaties wordt er gewerkt aan een verhoogde toegankelijkheid van de kust. Zo werkt Toerisme Vlaanderen sinds april 2001 aan de uitvoering van een "actieplan toegankelijkheid" voor de toeristische sector. Dit actieplan berust op 3 belangrijke pijlers:

- de verbetering van de toeristische infrastructuur in Vlaanderen via financiële en technische ondersteuning;
- de sensibilisatie van de toeristische sector;
- informatieverschaffing aan reizigers met een handicap.

Verder wordt er ook gewerkt aan de ontwikkeling van een toegankelijkheidslabel voor toeristische accommodatie in Vlaanderen. Dit label wordt gekoppeld aan een Librettodoorlichting en zal een globaal beeld geven van de toeristische accommodaties in Vlaanderen die "zelfstandig toegankelijk" en "toegankelijk met hulp" zijn. Aan de hand van dit label zal het eenvoudiger worden om de evolutie in het aantal en de spreiding van de toegankelijke verblijven in Vlaanderen (en in het bijzonder aan de kust) aan te geven.

→ WAT VOOR DE TOEKOMST?

De kust is een erg populaire vakantiebestemming voor mensen met een beperking. Voor de toekomst is het dus erg belangrijk om deze groep van mensen zo goed mogelijk te ontvangen en te zorgen voor een toegankelijke infrastructuur. Met het oog op een aangepaste en toegankelijke woon-, leef- en werkomgeving, moet er aandacht zijn voor alle domeinen van het sociaal-maatschappelijk leven (mobiliteit, tewerkstelling, onderwijs, vrije tijd ...). Hotels vormen hiervan slechts één element.

OMVANG VAN HET VERBLIJFSTOERISME

Vele binnen- en buitenlandse toeristen bezoeken jaarlijks de kust. Dit bezoek gaat al dan niet gepaard met een overnachting. In 2003 verbleven 7,7 % meer mensen voor een nacht in een commercieel logies aan de kust dan in 1996. Het aantal overnachtingen in diezelfde periode daalde echter met 12 %. Het stijgend aantal aankomsten en het dalend aantal overnachtingen toont aan dat de kust een grotere aantrekkingskracht heeft als korte vakantiebestemming dan als vakantieoord voor een langere periode, wat specifieke aandacht voor de inhoud van het toerisme met zich meebrengt.

→ WAAROM DEZE INDICATOR?

Het volume van verblijfstoerisme in commerciële logiesvormen is belangrijk binnen de duurzaamheidsproblematiek van het toerisme aan de Kust, gezien de commerciële logiesvormen steeds verder afkalven wat het aanbod betreft. Hotels en campings worden steeds meer opgekocht door projectontwikkelaars die er appartementsblokken (meestal voor tweede verblijven) of tweede verblijfshuisjes op bouwen.

Het volume van het verblijfstoerisme in commerciële logiesvormen wordt gemeten in aankomsten en in overnachtingen. De aankomsten geven een indicatie van het aantal toeristen dat aan de Kust verblijft voor kortere perioden. Het aantal overnachtingen is veeleer een indicatie van de impact en het economische belang van het verblijfstoerisme in commerciële logiesvormen in het algemeen en van het relatieve economische belang van de diverse markten.

→ WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

Deze indicator drukt het aantal aankomsten en overnachtingen in commerciële logiesvormen in het kader van het verblijfstoerisme in de kustgemeenten uit. De gegevens voor aankomsten en overnachtingen van verblijfstoerisme in commerciële logiesvormen worden verzameld door het NIS. Het NIS baseert zich hiervoor op de gegevens die worden aangeleverd door de immobieliënkantoren (voor logiesuitbaters die toeristisch verhuren bestaat een informatieplicht naar het NIS). Het probleem stelt zich echter dat heel wat vakantiehuizen rechtstreeks, d.w.z. zonder tussenkomst van een kantoor, worden verhuurd. Deze overnachtingen worden dus niet geregistreerd door het NIS. De gegevens waarop deze indicator is gebaseerd, zijn dan ook gecorrigeerde NIS-cijfers die ook rekening houden met de directe verhuur van vakantiehuizen.

→ WAT ZIJN DE RESULTATEN?

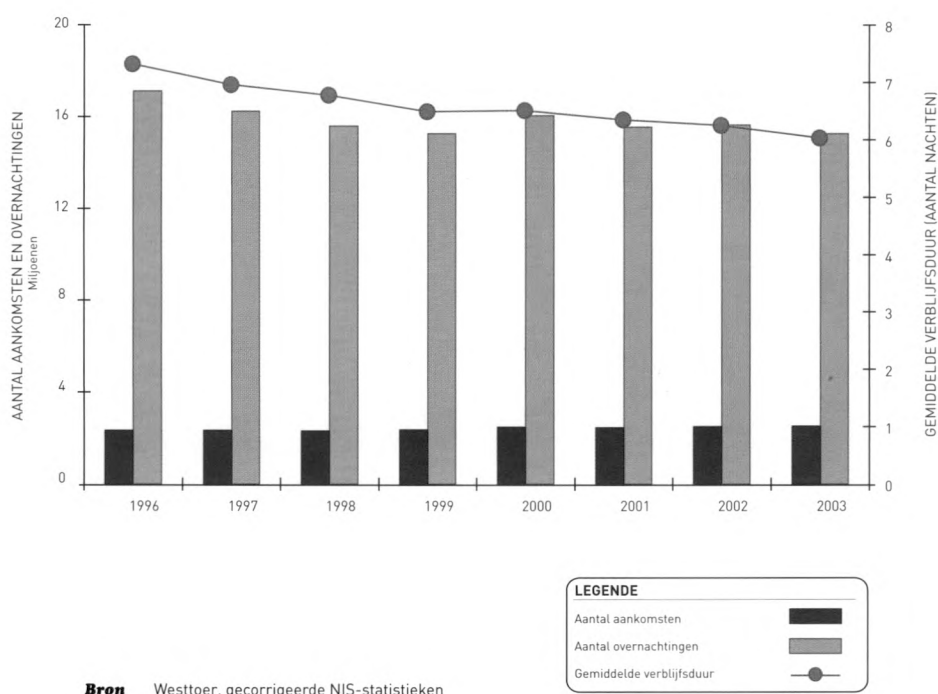
Tussen 1996 en 2003 is het aantal overnachtingen in de kustgemeenten echter gedaald met 1,2 %. De daling van het aantal overnachtingen is te wijten aan de sterke daling van de gemiddelde verblijfsduur van de verblijfstoeristen in commerciële logiesvormen gedurende de periode 1996-2003: van gemiddeld 6,2 naar 5,1 nachten per verblijf per persoon. De daling van de gemiddelde verblijfsduur toont aan dat de kust een grotere aantrekkingskracht heeft als korte vakantiebestemming dan als vakantieoord voor een langere periode. (Grafiek 1)

Uit de evolutie van de GINI-coëfficiënt, die de spreiding weergeeft, kan worden afgeleid dat het toerisme aan de kust de laatste jaren meer over het jaar gespreid is. Een gelijkmatigere spreiding van het verblijfstoerisme in commerciële logiesvorm over het hele jaar komt de duurzame ontwikkeling ten goede. Heel veel acties in verband met het kusttoerisme (zowel productontwikkeling als marketing) waren dan ook gericht op het verbreden van het seizoen.

→ WAT VOOR DE TOEKOMST?

Commerciële logiesvormen zijn van belang omdat ze iedereen in de gelegenheid stellen om voor kortere perioden vakantie te nemen aan de kust (vb. verblijf in hotel, op camping). Ze genereren een hogere bezettingsgraad dan het tweedeverblijfsaanbod en realiseren een efficiënter gebruik van de ruimte. Het in stand houden van de aankomsten en overnachtingen in commerciële logiesvormen vormt dan ook een uitdaging voor het kustbeleid. Naast geschikte marketinginitiatieven is in dit verband ook een instandhoudingsbeleid van het bestaande aanbod aan commerciële logiesvormen noodzakelijk.

Grafiek 1 Evolutie van de gemiddelde verblijfsduur in commerciële logiesvormen voor de kust, 1996-2003

Het kustkompas

2. BEHOUD EN VERSTERKING VAN HET SOCIAAL- CULTUREEL KAPITAAL

- INKOMENSSPANNING
- INVENTARISATIE EN BESCHERMING VAN
BOUWKUNDIG ERFGOED

BEHOUD EN VERSTERKING VAN HET SOCIAAL-CULTUREEL KAPITAAL

2

→ WAAR WILLEN WE NAAR TOE?

De duurzame ontwikkeling van de kust wordt ondersteund door **het behoud of versterken van een cultureel kapitaal dat eigen is aan de kust en een stijging van de kwaliteit van de sociale omgeving**. Een sterk sociaal weefsel komt de samenleving ten goede. Een eigen cultureel kapitaal zal niet enkel de bevolking ten goede komen, maar werkt bovendien ondersteunend voor het toerisme. Bij een duurzame ontwikkeling van de kustregio dient gestreefd te worden naar gelijkheid van kansen en de bestrijding van alle vormen van sociale uitsluiting en armoede.

→ WAAR STAAN WE VANDAAG DE DAG?

De kustregio wordt gekenmerkt door een verstoring van het sociaal klimaat. Door de vele tweede verblijven die een groot deel van het jaar leeg staan, stijgt de kans dat de inwoners geïsoleerd en naast elkaar leven; maar ook in wijken met permanente bewoning is de sociale cohesie niet optimaal. Vooral ouderen die op latere leeftijd naar de kust verhuizen en hun sociaal netwerk achterlaten, vereenzamen.

Ook het groot aantal 'gestrande armen' - kenmerkend voor de kuststeden - hebben hun effect op het sociaal klimaat. De armoede aan de kust blijft vaak verdoken door het hoge aantal tweede verblijven, het hoge gemiddelde kadastraal inkomen, maar ook door de anonimiteit in de drukke toeristische periodes. Ook in het hinterland, vnl. agrarische gebieden, is er verdoken armoede. Het gemiddelde landbouwincome is de laatste jaren door de groeiende prijzenconcurrentie op verschillende markten en de dalende Europese subsidies niet gestegen.

Een ander nefast effect van de stijgende vraag naar tweede verblijven en meer ruimte is de **toenemende druk op het cultureel kapitaal aan de kust**. Deze druk heeft zijn weerslag op de degradatie van historische gebouwen en monumenten.

→ WAT KUNNEN WE DOEN?

Met het oog op een duurzame kustregio moet er aandacht worden besteed aan het verbreden van het sociaal weefsel. Dit kan door bij alle activiteiten systematisch te onderzoeken wat mogelijk is om de sociale cohesie te versterken. We moeten streven naar wijken waar de sociale mix zoveel mogelijk hersteld wordt en de bewoners betrekken bij het ontwikkelen van 'hun' wijk zodat de sociale isolatie doorbroken wordt. Persoonlijke betrokkenheid in een vereniging of organisatie bevordert de sociale integratie.

Een buurtdienst, actief buurtwerk en samen met de bewoners op zoek gaan naar ontmoetingsmogelijkheden kunnen hierbij helpen. De participatie van de bewoners wordt niet noodzakelijk bevorderd door een veelheid aan toeristische evenementen. De dienstverlening en de gezelligheid van verenigingen optimaliseren, kan al helpen om bewoners te motiveren tot participatie en bijgevolg tot betrokkenheid.

Armoede en uitsluiting worden het best bestreden door een duurzame tewerkstelling die toegankelijk is voor iedereen. Niet enkel het hoger inkomen is belangrijk, maar ook het sociaal netwerk dat een baan met zich meebrengt. Door aangepaste jobs te creëren in de sfeer van sociale tewerkstelling en dienstenwerkgelegenheid, kunnen werkloosheid en armoede dalen. De armoede die soms heerst op het platteland is sterk verspreid waardoor het moeilijk is om algemene maatregelen te nemen. Hier kan eventueel een aangepast sociale beleid via gerichte programma's soelaas brengen.

De kust met haar unieke historiek heeft een grote maatschappelijke relevantie. Daarom is het van belang om spaarzaam om te gaan met deze zeldzame getuigen en te trachten ze voor de toekomst te bewaren. **Een krachtig doorgezette beschermingspolitiek blijft noodzakelijk.** Bij de verder bescherming van het maritieme erfgoed kunnen de economische en toeristische factoren in rekening worden gebracht maar ze mogen geen doorslaggevende rol spelen. Er moet gestreefd worden naar een kwalitatieve inhoudelijke invulling met respect voor het behoud van de erfgoedwaarden.

INKOMENSSPANNING

In de periode 1994-2002 is de verhouding tussen het hoogste en het laagste gemiddelde inkomen voor de volledige kustzone licht gestegen (van 1,71 naar 1,73). Het is de daling van de inkomensspanning van het hinterland (-0,06) die ervoor zorgt dat de inkomensspanning voor de volledige kustzone slechts beperkt is toegenomen (+0,02), ondanks de stijging van de inkomensspanning voor de kustgemeenten (+0,08). Vooral vanaf 1998 wordt deze trend zeer duidelijk: de inkomensspanning daalt in het hinterland terwijl deze voor de kustgemeenten juist toeneemt.

→ WAAROM DEZE INDICATOR?

De indicator inkomensspanning geeft de segregatie aan tussen de relatief rijke en arme bevolkingsgroepen. De kloof tussen beide, op basis van het inkomen, kan hiermee aangeduid worden. Door het regelmatig meten van deze indicator kan nagegaan worden in hoeverre die kloof toe- of afneemt.

→ WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

De inkomensspanning geeft de verhouding van het hoogst gemiddeld inkomen ten opzichte van het laagst gemiddeld inkomen. Het gaat hierbij om het gemiddeld inkomen per aangifte tussen 20% van de (statistische) sectoren met de hoogste gemiddelde inkomens en 20% van de sectoren met de laagste gemiddelde inkomens. Een inkomensspanning met een waarde gelijk aan 1 betekent dus dat er geen verschil is tussen de 20% hoogste inkomens en de 20% laagste inkomens. Hoe verder de waarde van 1 komt te liggen, hoe groter het verschil in inkomen tussen beide groepen. Een inkomensspanning met een waarde dicht bij 1 wijst niet noodzakelijk naar een wenselijke situatie, een kleine inkomensspanning kan immers zowel verkregen worden als alle inkomens laag of alle inkomens hoog zijn. In de praktijk is er geen specifieke streefwaarde voor de inkomensspanning.

→ WAT ZIJN DE RESULTATEN?

In de periode 1994-2002 is de inkomensspanning voor de volledige kustzone licht gestegen (van 1,71 naar 1,73). Concreet betekent dit dat de kloof tussen de 20% hoogste inkomens en de 20% laagste inkomens in deze periode licht toegenomen is. Deze toename in de inkomensspanning verliep echter niet lineair. Van 1994 tot 1997 was er een daling (van 1,71 naar 1,60). In 1998 nam de inkomensspanning plots toe en steeg de waarde opnieuw van 1,60 tot 1,70. Tot 2000 is er opnieuw een daling zichtbaar (tot 1,67) die zich vanaf 2001 weer ombuigt om in 2002 de hoogste waarde voor de volledige periode te bereiken (1,73).

De indicator is bovendien ook niet voor de volledige kustzone op dezelfde wijze geëvalueerd. De inkomensspanning voor het hinterland is in de hele periode 1998-2002 steeds lager dan die voor de kustgemeenten. Ook lopen de inkomensspanningen voor beide gebieden steeds verder uiteen. Vooral vanaf 1998 wordt deze trend zeer duidelijk: de inkomensspanning daalt in het hinterland terwijl deze voor de kustgemeenten juist toeneemt. Vanaf 2001 is er een stijging voor beide gebieden maar blijft er een verschil in inkomensspanning bestaan. Concreet betekent dit dat het verschil tussen de hinterlandgemeenten en de kustgemeenten steeds groter blijkt te worden. Het is de daling van de inkomensspanning van het hinterland (-0,06) die ervoor zorgt dat de inkomensspanning voor de volledige kustzone slechts beperkt is toegenomen (+0,02), ondanks de stijging van de inkomensspanning voor de kustgemeenten (+0,08).

De betere verhouding tussen de 20% hoogste en de 20% laagste inkomensgroepen in het hinterland houdt verband met andere indicatoren. Ook wat de werkloosheidsgraad betreft, scoort het hinterland bijvoorbeeld over de hele lijn beter dan de kustgemeenten. En sinds 2001 neemt de werkloosheid voor de kustgemeenten (+0,6) sneller toe dan voor het hinterland (+0,4). Aangezien werkloosheid en inkomensverwerving onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn, is het niet vreemd dat de inkomensspanning sneller stijgt daar waar de werkloosheidsgraad toeneemt. Een ongelijke verdeling van het inkomen hoeft niet noodzakelijk tot armoede of bestaansonzekerheid te leiden. Maar het is wel zo dat de laagste inkomensgroepen onder de armoedegrens dreigen te vallen, zeker wanneer hun aandeel in het totale inkomen afneemt.

Een opmerkelijk jaar is 1998: de inkomensspanning neemt daar plots een sprong. Deze sprong wordt veroorzaakt door de toename van de inkomensspanning van het hinterland (Grafiek 1). Dit is het gevolg van een daling van de laagste inkomens in combinatie met een stijging van de hoogste inkomensgroep (Grafiek 2). Eventuele verklaringen voor beide fenomenen zijn terug te vinden in de landbouwsector (1). De daling van de inkomens in het hinterland kan deels verklaard worden door de moeilijkheden in de varkenssector en de dioxinecrisis. Daarentegen was 1998 een uitstekend jaar voor de aardappelboeren, die voornamelijk in West-Vlaanderen terug te vinden zijn, wat de toename van de inkomens zou kunnen verklaren.

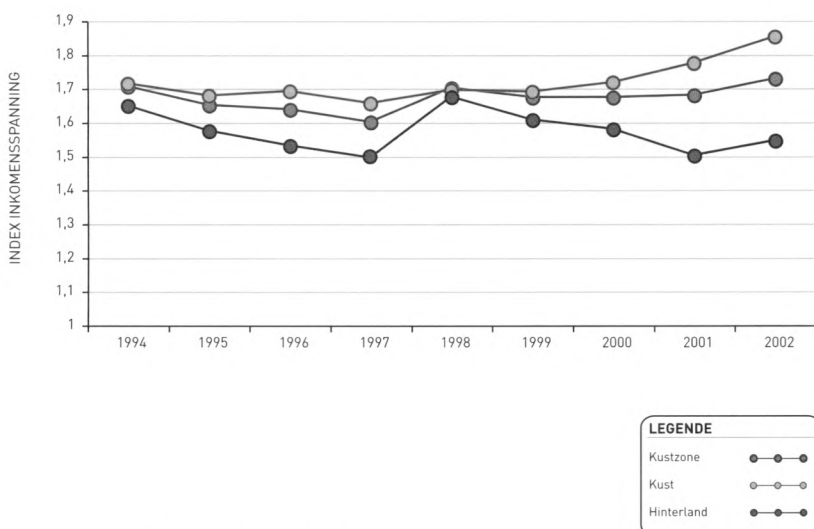
De toename van de inkomensspanning in de kustgemeenten is te wijten aan een snellere inkomensstijging bij de hogere inkomensgroepen dan bij de laagste inkomensgroepen (Grafiek 2). Het gemiddeld inkomen van deze laatste blijft nagenoeg op hetzelfde niveau of kent slechts een lichte stijging.

→ WAT VOOR DE TOEKOMST?

Armoedebestrijding is niet eenvoudig. Een gezin dat in armoede verkeert, wordt namelijk niet enkel gekenmerkt door een gebrek aan financiële middelen, ook andere levensdomeinen - zoals opleiding, gezondheid, huisvesting - hangen nauw samen met de armoedeproblematiek. Bovendien is het niet steeds eenvoudig de oorzaak van de armoedesituatie vast te stellen: is het een gebrek aan een voldoende inkomen dat leidt tot barre leefomstandigheden en een zwakkere gezondheid? Of is het de slechte gezondheid die de kansen op tewerkstelling en het verwerven van een volwaardig inkomen in de weg staat? Wat er ook van zij, één zaak staat vast: een gebrek aan een afdoend inkomen is hoe dan ook nefast. De strijd tegen armoede en sociale uitsluiting veronderstelt dan ook een geïntegreerde aanpak op diverse levensdomeinen en beleidsniveaus.

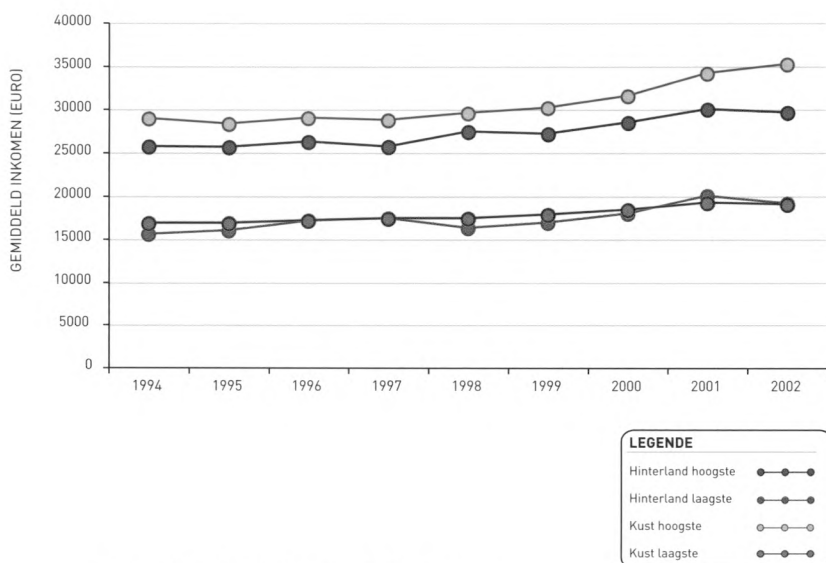

Grafiek 1 Evolutie inkomensspanning, 1994-2002

Bron NIS, verwerking Steunpunt Sociale Planning

Grafiek 2 Evolutie 20 % hoogste en 20 % laagste inkomens voor het hinterland en voor de kust, 1994-2002

Bron NIS, verwerking Steunpunt Sociale Planning

INVENTARISATIE EN BESCHERMING VAN BOUWKUNDIG ERFGOED

Sinds 1977 wordt de bebouwing van de kustzone stapsgewijze geïnventariseerd. Deze inventaris is bijna volledig voltooid voor de kustgemeenten. De verhouding tussen het aantal geïnventariseerde items en het aantal beschermde monumenten in de kustzone is gemiddeld 16 %. Deze inventaris kan gebruikt worden bij de uitbouw van een duurzaam lokaal erfgoedbeleid door de gemeenten.

→ WAAROM DEZE INDICATOR?

De inventaris beantwoordt aan vier doelen. Ten eerste vormt hij het uitgangspunt voor het opstellen van de lijsten van te beschermen monumenten, stads- en dorpsgezichten. Vervolgens is hij een hulpmiddel voor het gemeentelijk beleid betreffende het architecturaal patrimonium. De inventaris is ook een gids voor de architectuur in de streek. En ten slotte vormt hij het uitgangspunt voor verder wetenschappelijk onderzoek. Door de systematische doorlichting van de aanwezige bebouwing wordt een breed kader gecreëerd voor het beschermingsbeleid.

→ WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

De Afdeling Monumenten en Landschappen van het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap werkt sinds 1975 aan een systematische prospectie en beschrijving van het bouwkundig erfgoed in heel Vlaanderen. De werkwijze bij het opstellen van de inventarisatie bestaat uit verschillende stappen. Veldwerk vormt de basis voor de opname van een bepaald pand; archivalisch en bibliografisch onderzoek gebeurt ter aanvulling van de typering, teneinde de belangrijkste gebouwen in hun context te situeren en eventueel hun vroegere functie en evolutie te belichten.

→ WAT ZIJN DE RESULTATEN?

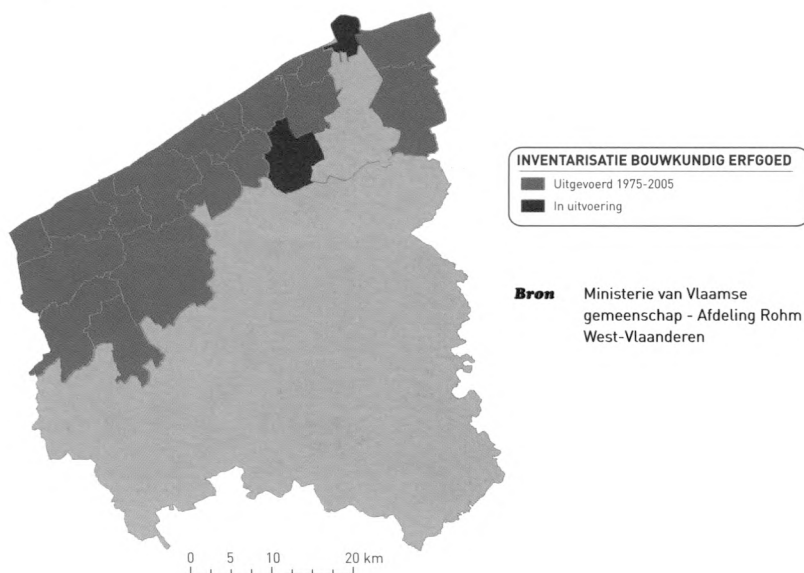
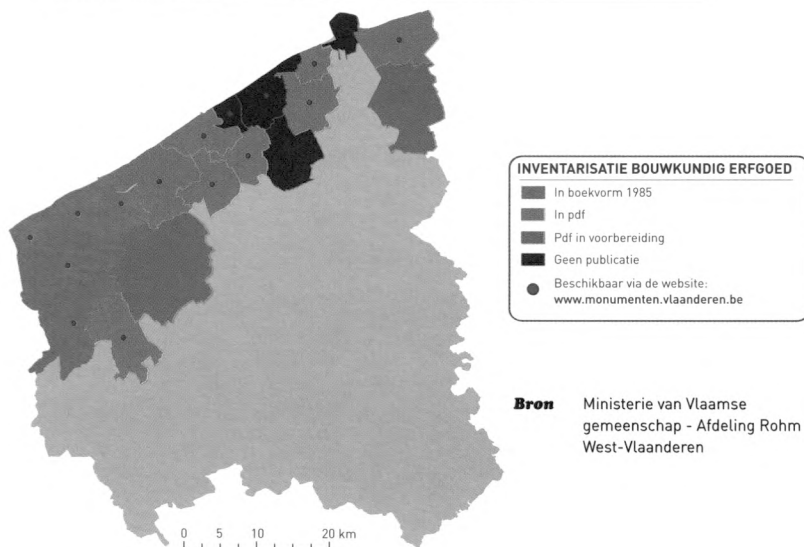
In de kustzone zijn de inventarisactiviteiten gespreid over een vrij lange periode en is de wijze van verwerking van de gegevens geëvolueerd. In de periode 1977-1980 werd er gewerkt aan de inventarisatie van het arrondissement Veurne (De Panne, Koksijde, Nieuwpoort, Veurne en Alveringem). In 1982 werden deze gegevens gepubliceerd in deel 8 van de reeks "Bouwen door de eeuwen heen - Inventaris van het cultuurbezit in België". Vervolgens werd gewerkt in het arrondissement Oostende.

Sinds 2000 is er in de provincie West-Vlaanderen een inhaalbeweging bezig om de opgelopen achterstand tegenover de andere provincies in te halen. Hierbij werd in eerste instantie aandacht besteed aan de kustgemeenten, gelet op de grote druk van de immobiële sector op het erfgoed. In de periode 2000-2004 werd de inventarisatie van de gemeenten Lo-Reninge, Diksmuide, Middelkerke, Gistel, Oudenburg, Zuienkerke, Blankenberge, Knokke-Heist en Damme voltooid. Ook werd een actualisatie doorgevoerd van de inmiddels verouderde gegevens van de gemeente Oostende. Momenteel wordt de inventaris van de gemeenten Jabbeke en Zeebrugge afgerond. Alleen de actualisatie en publicatie van de inventarissen van de gemeenten De Haan en Bredene ontbreken nog.

De verhouding tussen het aantal geïnventariseerde items en het aantal beschermingen voor de kustzone is gemiddeld ca. 16 % (voor heel Vlaanderen bedraagt dit 12 à 14 %). De realisatie van beschermingen in de kustzone blijkt in de loop van de voorbije 30 jaar geen constante te vertonen en is sterk afhankelijk van het beschermingsbeleid van de verantwoordelijke minister. De laatste legislaturen waren bijzonder gunstig voor het beschermingsbeleid. Hierdoor werd de administratie in staat gesteld de gerealiseerde inventarisatiecampagne onmiddellijk te laten volgen door een selectie van beschermingen. Dit verklaart de realisatie van de aanzienlijke hoeveelheid beschermingen van monumenten in de kuststreek tijdens de afgelopen jaren.

→ WAT VOOR DE TOEKOMST?

Het zichtbaar en toegankelijk maken van het inventariswerk in de vorm van publicatie en op het internet is van groot belang om de publieke opinie te overtuigen van de aanwezigheid van architecturaal erfgoed in de kustzone, ondanks de systematische afbraakwoede van de laatste decennia. Door de steeds toenemende schaarste aan open ruimte aan de kust komt het resterende erfgoed steeds meer onder druk te staan. Daarenboven verplaatst deze druk naar het hinterland. Door de ruime verspreiding van de inventarisgegevens zijn de plaatselijke besturen goed ingelicht over de waarde van het patrimonium op hun grondgebied, wat een aansporing moet zijn tot het voeren van een lokaal erfgoedbeleid.

Auteur Miek Goossens(LIN, Afdeling Rohm West-Vlaanderen,
cel Monumenten en Landschappen)**Lector** Linda Van Sandvoort(Docent geschiedenis van de bouwkunst
en monumentenzorg, UGent)**Kaart 1 Inventaris bouwkundig erfgoed voor de kustzone****Kaart 2 Beschikbaarheid van de inventaris bouwkundig erfgoed via publicatie en website****Tabel 1 Aantal beschermde items t.o.v. aantal items in de inventaris in de kustzone (stand van zaken 2005)**

	Beschermde monumenten, stads- of dorpsgezichten	Aantal items in de inventaris
Alveringem	49	394
Blankenberge	89	292
Bredene	2	117
Damme	30	geg.nog niet beschikbaar
De Haan	23	312
De Panne	11	123
Diksmuide	31	geg.nog niet beschikbaar
Gistel	32	173
Jabbeke	11	geg.nog niet beschikbaar
Knokke-Heist	89	644
Koksijde	22	140
Lo-Reninge	59	308
Middelkerke	45	433
Nieuwpoort	21	89
Oostende	158	1082
Oudenburg	21	155
Veurne	148	452
Zeebrugge	3	geg.nog niet beschikbaar
Zuienkerke	39	213

Bron Ministerie van Vlaamse gemeenschap - Afdeling Rohm West-Vlaanderen

Het kustkompas

3. VERBETERING VAN HET MILIEU EN DE NATUUR

- OPPERVLAKE BESCHERMD GEBIED
- KWALITEIT STRANDWATER
- RESTAFVAL
- OLIEVERVUILING OP ZEE
- COMMERCIËLE VISSTOCKS BINNEN VEILIGE REFERENTIEWAARDEN
- OPPERVLAKE KUSTEIGEN HABITAT*
- VERKEERSINTENSITEIT*

* Deze indicatoren worden in een ander hoofdstuk besproken.

VERBETERING VAN HET MILIEU EN DE NATUUR

3

→ WAAR WILLEN WE NAAR TOE?

In een leefbare en aantrekkelijke omgeving en een gezond milieu kunnen mens en natuur zich op een duurzame wijze optimaal ontplooien. Er is een beperking in het gebruik van het milieu en de natuur met het oog op het behoud van de natuurlijke rijkdommen. Er wordt rationeel omgesprongen met het ruimte en milieukapitaal - zoals water, grondstoffen en brandstoffen - door besparingen, efficiëntieverbeteringen en het gebruik van hernieuwbare goederen. De nodige aandacht wordt besteed aan de kwaliteit van het leefmilieu door het vermijden van verontreiniging (lucht, water, bodem, hinder...). Ook de bevordering van de kwaliteit van groen- en natuurvoorzieningen (biodiversiteit) staat hier centraal.

→ WAAR STAAN WE VANDAAG DE DAG?

De kustzone is een deel van een groter ecosysteem met een duidelijke relatie tot het achterland en de zee. Door de invloed van de mens op het kustecosysteem ontbreken er aan onze kust grote, uitgestrekte gebieden van ongerepte natuur. In de loop van de twintigste eeuw verdween immers ongeveer de helft van het duinenareaal onder gebouwen, wegen en tuinen. **Dit leidde tot een verhoogde druk op kwetsbare soorten door het verlies en een extreme versnippering van hun habitat.**

De toenemende vraag naar vis en visserijproducten zorgt voor een verhoogde druk op de visstocks en heeft geleid tot overbevissing, waardoor vissoorten achteruitgaan of zelfs dreigen te verdwijnen. De visserij heeft niet alleen een ongunstige invloed op commerciële vissoorten maar ook op het mariene milieu en de mariene biodiversiteit in ruimere zin.

Ook de stranden die deel uitmaken van dit ecosysteem verliezen vaak hun natuurfunctie als gevolg van het groeiend aantal gebruikers. Afval van verschillende bronnen zoals de scheepvaart, visserij en toerisme komt op de stranden en in zee terecht en heeft een invloed op de kwaliteit van het zeewater, de beleving voor toerisme en op het dierenleven.

De kwaliteit van het zeewater wordt zowel langs zeezijde als langs landzijde beïnvloed. Op zee worden er op regelmatige basis olievlekken gesignaleerd in de buurt van vaarroutes. Deze olie veroorzaakt ernstige schade aan allerlei zeeleven. Toch zijn er in de havens reeds verschillende initiatieven voor het opvangen van afvalstoffen van de scheepvaart. Het mariene milieu wordt geconfronteerd met verschillende milieuproblemen zoals de toevoer van gevaarlijke stoffen, overbevissing en verlies aan biodiversiteit. Langs landzijde wordt het strandwater vervuild door de instroom van verontreinigd oppervlaktewater (al dan niet vanuit havens) en de instroom van ongezuiverd afvalwater bij hevige neerslag (overstortwerking). Ook hier zijn er in de voorbije jaren grote inspanningen geleverd voor de realisatie van de waterzuiveringsinfrastructuur aan de kust.

→ WAT KUNNEN WE DOEN?

Het mariene ecosysteem staat onder druk van allerlei vormen van vervuiling en menselijke activiteiten die al dan niet met elkaar in conflict treden. Het komt er dus op aan om die activiteiten zo te beheren dat ze verenigbaar blijven met de bescherming en het duurzame gebruik van het mariene milieu. Ook een **verdere bewustmaking van alle betrokkene is noodzakelijk**.

Om de kwaliteit van het strandwater te verbeteren is het belangrijk om te streven naar een globale benadering van het probleem. Aandacht voor nutriëntenafspoeling, een meer planmatige aanpak van de waterzuivering die uitgaat van een doorgedreven scheiding van afvalwater en hemelwater en een betere coördinatie van de inspanningen binnen het integraal waterbeleid, vormen noodzakelijke voorwaarden om de doelstellingen te halen. Ook in het afvalbeleid is er nood aan een geïntegreerde aanpak. Via een optimale instrumentenmix van sensibilisatie, duidelijke informatie en communicatie, het aanbieden van faciliteiten, tarifiering en handhaving kan de hoeveelheid afval dalen.

De bescherming en beheer van bepaalde unieke strand-, duin- en poldergebieden is noodzakelijk voor het behoud van specifieke vegetaties en diersoorten. Bepaalde gebieden moeten een hoofdfunctie natuur krijgen waar op specifieke plaatsen enkel zachte recreatievormen zoals wandelen en natuurobservatie mogelijk zijn. Wanneer de natuurfunctie verweven is met andere functies moet er gestreefd worden naar een goede integratie van natuurbehoud, recreatie- landbouw- of bosbouwactiviteiten, waterwinning en militaire activiteiten met de natuurlijke kwaliteiten van het gebied.

In een beleid over duurzame visserij moet er gesproken worden over een aangepast management die een grote tijdsspanne omvat én waarbij het hele ecosysteem betrokken wordt. Verregaande economische en ecologische monitoring en controle moeten er op toezien dat de maximale draagkracht van de visstocks niet verder overschreden wordt en dat stocks zich kunnen herstellen. Wanneer er maatregelen worden genomen, moeten die rekening houden met de biologische positie van het visbestand en de economische positie van de visserij.

OPPERVLAKTE BESCHERMD GEBIED

De bescherming van natuurgebieden biedt een garantie tegen ondoordachte veranderingen in landgebruik, activiteiten die de natuurwaarde zouden kunnen verminderen en voor het behoud en de versterking van ecosystemen. De kustzone omvat 4.790 ha met de status van Ramsargebied, 17.932 ha van de kustregio vallen onder de bescherming van de vogelrichtlijn en 8.667 ha is beschermd door de Habitatrictlijn. In de kustzone beheren de Vlaamse natuurreservaten een oppervlakte die ongeveer dubbel zo groot is als de erkende natuurreservaten (1.358 ha t.o.v. 658 ha).

→ WAAROM DEZE INDICATOR?

De bescherming van de biodiversiteit, de natuur en de landschappen is zowel op regionaal, nationaal als internationaal vlak een belangrijke doelstelling die kan worden gerealiseerd door het aanduiden van (wettelijk) beschermde gebieden. Deze bescherming biedt een garantie tegen ondoordachte veranderingen in landgebruik, menselijke activiteiten die de natuurwaarde zouden kunnen verminderen en voor het behoud en de versterking van ecosystemen.

→ WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

De indicator drukt de jaarlijkse evolutie van de totale oppervlakte beschermd gebied in de kustzone uit. Daaronder vallen de gebieden die door een van de volgende regionale, Europese of internationale (wettelijke) bepalingen beschermd worden: de Vlaamse en erkende Natuurreservaten, Vogelrichtlijngebieden, Habitatrictlijngebieden, Ramsar-gebieden.

De indicator wordt berekend als een som (cumulatieve oppervlakte), omdat er een overlapping tussen de beschermingen kan optreden. Bij overlapping kan er een verlies aan informatie optreden, vb. door een toename van de oppervlakte aan natuurreservaten die allemaal binnen een Vogelrichtlijngebied gelegen zijn. Indien alleen de totale oppervlakte van de verschillende beschermingsniveaus in rekening zou worden gebracht, zou er geen toename worden vastgesteld.

→ WAT ZIJN DE RESULTATEN?

Een belangrijke internationale aanzet tot het beschermen van (waterrijke) gebieden was het Verdrag van Ramsar in 1971. Dit verdrag had tot doel soorten die aan waterrijke biotopen gebonden zijn betere overlevingskansen te bieden door het afbakenen, beschermen en duurzaam exploiteren van de zogenaamde "wetlands". De kustzone omvat 4.790 ha met de status van Ramsargebied.

Ook de Europese Commissie besteedt in haar milieubeleid veel aandacht aan de bescherming van de soorten en habitat, onder andere door de Vogel- en de Habitatrictlijn. De Vogelrichtlijn (1979) heeft als algemene doelstelling de bescherming van in het wild levende vogelsoorten en hun leefgebied. In de kustzone valt 17.932 ha onder de bescherming van deze richtlijn. De Habitatrictlijn (1992) richt zich voornamelijk op het instandhouden van de fauna en de flora en hun habitat. In 2001 steeg de oppervlakte beschermd gebied door deze richtlijn van 3.958 naar 8.667 ha.

Op nationaal niveau dateert de eerste belangrijke reeks aankopen van kustduinen voor natuurbehoud van de periode 1956-1965, met de aanleg van het Staatsnatuurreservaat De Westhoek in De Panne (ruim 346 ha). In de periode 1965-1997 bedroeg het gemiddelde aankooptempo slechts 5,5 ha per jaar. De duinaankoop verliep erg erratisch. Wanneer de gelegenheid zich voordeed, werd een vrij groot "blok" aangekocht. Sinds de invoering van het verwervingsinstrument voor maritiem duingebied in 1998 werden 480 ha kustduinen aangekocht. Het gemiddelde aankooptempo is aanzienlijk opgedreven tot 69 ha/jaar.

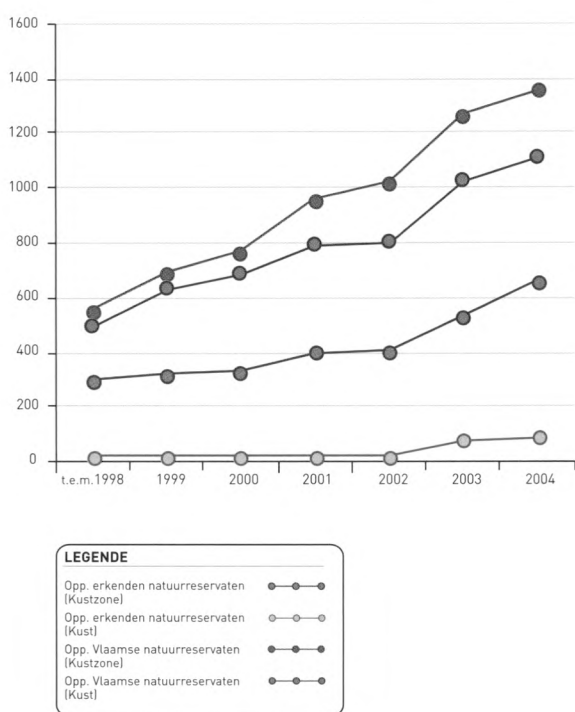
De totale oppervlakte van de Vlaamse natuurreservaten in de kustzone is gestegen met 801 ha ten opzichte van 1998. Ook de erkende natuurreservaten kennen een stijging voor dezelfde periode, met 360 ha. De Vlaamse natuurreservaten hebben een oppervlakte die ongeveer dubbel zo groot is als het aandeel erkende natuurreservaten (1.358 ha t.o.v. 658 ha). Opvallend hierbij is dat de bescherming in de kustgemeenten vooral gebeurt in de vorm van Vlaamse natuurreservaten (82 %), in tegenstelling tot de erkende natuurreservaten (13 %). De bescherming van schorren en duinen is dus duidelijk een gevolg van de inspanningen van de Vlaamse overheid. De hoge kosten voor de verwerving van terreinen in de kustgemeentes liggen vermoedelijk aan de basis van het lage aandeel erkende reservaten.

→ WAT VOOR DE TOEKOMST?

Aangezien zowel de Vlaamse als de erkende natuurreservaten over specifieke beheers- en monitoringinstrumenten beschikken, wordt er een effectieve bescherming van natuurwaarden geïnduceerd. Ook voor open ruimte die niet planmatig beschermd is (gelegen in habitat- en vogelrichtlijnen maar geen reservaat) zouden deze specifieke beheers- en monitoringdoelstellingen moeten gelden, wat vaak niet het geval is.

Grafiek 1 Evolutie van de oppervlakte beschermde gebieden als gevolg van verwerving door private organisaties (erkende natuurreservaten) en door de Vlaamse overheid (Vlaamse natuurreservaten), 1998-2004

Bron Departement Leefmilieu en Infrastructuur, afdeling Natuur

KWALITEIT STRANDWATER

In 2004 voldeed 25,6 % van de onderzochte meetplaatsen van de badzones aan de kust aan de Europese streefwaarde. Dit is een hele verbetering t.o.v. 2003: toen voldeed maar 15,4 % aan de streefwaarden. Wat betreft de Europese (verplichte) minimumnorm scoren al de badsteden dan weer zeer goed. In 2003 werd zelfs 100 % gehaald. In 2004 voldoet 97,4 % van de badzones aan deze norm.

→ WAAROM DEZE INDICATOR?

De beleving van de zee heeft, naast het visuele aspect, vooral te maken met de mogelijkheden tot zwemmen en pootjebaden. De kwaliteit van het zeewater is van groot belang om de burger te beschermen tegen de risico's van baden in vervuild water. Omdat wateren zich niet houden aan bestuurlijke en politieke grenzen en ook de effecten van verontreiniging op deze wateren dit niet doen, werd er op Europees niveau een richtlijn betreffende de zwemwaterkwaliteit uitgewerkt.

→ WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

De indicator 'strandwaterkwaliteit' wordt gedefinieerd als het percentage van de bemonsterde zwemzones aan de Vlaamse kust die voldoen aan de Europese normen betreffende de bacteriologische kwaliteit van zwemwater opgenomen in de Europese Kaderrichtlijn (76/160/EEG). Deze richtlijn van 1976 omschrijft twee normen: een imperatieve minimumnorm waaraan alle Europese zwemzones tegen 1986, 10 jaar na kennisgeving van de richtlijn, dienden te voldoen, en een streef- of richtwaarde die aangeeft dat Europa streeft naar een verbeterde zwemwaterkwaliteit.

De indicator wordt gedefinieerd als het percentage van de zwemzones per gemeente die voldoen aan de Europese richtwaarde betreffende de bacteriologische kwaliteit van het zwemwater. Om deze indicator te bepalen, meet de Vlaamse Milieumaatschappij, in opdracht van de Vlaamse Gezondheidsinspectie, naast een aantal fysieke en chemische parameters ook of er kiemen in het water aanwezig zijn die schadelijk kunnen zijn voor de gezondheid van de baders. Van april tot september worden de 39 badzones aan de kust eenmaal tot tweemaal per week bemonsterd. Wanneer de imperatieve norm voor ten minste één van de gemeten parameters overschreden wordt, treedt een "verscherpt controleprogramma" in werking.

→ WAT ZIJN DE RESULTATEN?

In 2004 voldeed 25,6 % van de onderzochte meetplaatsen van de badzones aan de kust aan de Europese streefwaarde. Dit is een hele verbetering t.o.v. 2003: toen voldeed maar 15,4 % aan de streefwaarden. Toch ligt Vlaanderen nog een flink stuk onder het Europese gemiddelde van 88,5 %. Wat de Europese (verplichte) minimumnorm betreft, scoren alle badsteden dan weer zeer goed. In 2003 werd zelfs 100 % gehaald. In 2004 voldeed 97,4 % van de badzones aan deze norm.

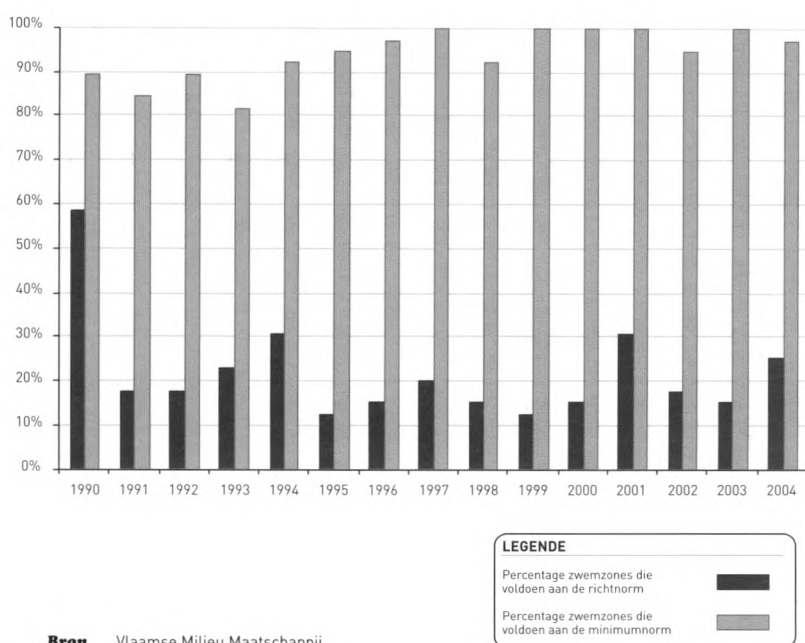
Dat Vlaanderen de strengste Europese normen of streefwaarden moeilijk haalt, heeft veel te maken met de instroom van verontreinigd oppervlaktewater, o.a. via de IJzer, het kanaal Gent-Oostende, de Blankenbergse Vaart en het Leopoldkanaal. Daarbij komt dat de aanwezigheid van paarden, honden en vogels op het strand, het gebrek aan sanitaire voorzieningen en de weersomstandigheden (felle neerslag) een negatieve rol kunnen spelen.

→ WAT VOOR DE TOEKOMST?

Sinds 2000 zijn er, op initiatief van de Europese Commissie, onderhandelingen gestart om de Europese zwemwaterrichtlijn van 1976 te herzien. De nieuwe richtlijn wordt verwacht in de loop van 2005 of de eerste helft van 2006. Deze nieuwe richtlijn zal bepalingen vastleggen voor de controle en de indeling van de zwemwaterkwaliteit, het beheer van de zwemwaterkwaliteit en het verstrekken van informatie over de zwemwaterkwaliteit aan het publiek. Het doel van de richtlijn is het behoud, de bescherming en de verbetering van de milieukwaliteit en de bescherming van de gezondheid van de mens.

Een verbetering van de zwemwaterkwaliteit heeft hoe dan ook in eerste instantie een positief effect op het vlak van de gezondheid. Daarnaast draagt ze bij tot een positief imago op het vlak van milieu en toerisme.

Grafiek 1 Procentuele verdeling van de onderzochte meetplaatsen van de badzones opgedeeld per kustgemeente: toetsing aan de minimumnormen en richtnormen, 1990-2004

Bron Vlaamse Milieu Maatschappij

RESTAFVAL

De gemeenten in de kustzone hebben al een lange weg afgelegd inzake de reductie van het restafval. In 1994 produceerde de kustzone gemiddeld 462 kg restafval/inwoner tegenover 244 kg restafval/inwoner in 2004. De gemeenten in het hinterland produceren gemiddeld 172 kg restafval/inwoner en de kustgemeenten gemiddeld 311 kg/inwoner in 2004. Om de invloed van het toerisme op de afvalproductie enigszins in rekening te brengen, krijgen de kustgemeenten correctiefactoren toebedeeld. De correctiefactoren alleen volstaan echter niet om aan de vooropgestelde doelstellingen te beantwoorden.

→ WAAROM DEZE INDICATOR?

Grote hoeveelheden restafval moeten worden opgehaald en verwerkt. De uiteindelijke verwijdering van deze afvalstoffen (verbranden of storten) heeft een grote impact op het milieu: verlies van grondstoffen en energie, emissies naar bodem, water en lucht, ruimtebeslag. Een van de doelstellingen van het afvalstoffenbeleid is de totale hoeveelheid te storten of te verbranden afval te beperken. Dit kan door zoveel mogelijk afval te voorkomen of selectief in te zamelen met het oog op het hergebruiken, composteren of recycleren.

→ WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

De indicator drukt de hoeveelheid restafval uit die verbrand of gestort wordt per inwoner en is rechtstreeks gerelateerd aan de individuele productie van afval en aan het consumptiepatroon. Een verminderde hoeveelheid restafval is tevens een indicatie voor afvalpreventie en selectieve inzameling.

Concreet wordt deze indicator gedefinieerd als de totale hoeveelheid terminaal te verwijderen huishoudelijk afval (= huisvuil, grofvuil, gemeentevuil, sorteerresidu van PMD), ongeacht de inzamelwijze (huis-aan-huis, containerpark ...), gedeeld door het aantal inwoners per gemeente.

Het "Uitvoeringsplan Huishoudelijke Afvalstoffen" stelt de volgende doelstellingen voorop voor het restafval:

- 180 kg/inw op Vlaams niveau met een maximum van 220 kg/inw op gemeenteniveau in 2003;
- 165 kg/inw op Vlaams niveau met een maximum van 200 kg/inw op gemeenteniveau in 2005;
- 150 kg/inw op Vlaams niveau in 2007.

→ WAT ZIJN DE RESULTATEN?

De gemeenten in de kustzone hebben al een lange weg hebben afgelegd inzake de reductie van het restafval. In 1994 produceerden ze gemiddeld 462 kg restafval/inwoner tegenover 244 kg in 2004. Toch liggen deze cijfers nog ver boven het gemiddelde voor West-Vlaanderen (163 kg/inwoner) en het Vlaamse Gewest (159 kg/inwoner). Ook de streefwaarde van het Uitvoeringsplan, een maximum van 200 kg restafval in 2005, is voor de meeste gemeenten in de kustzone nog veraf (Grafiek 1). Daarnaast blijkt ook de langetermijndoelstelling om het restafval te reduceren tot 150 kg/inw in 2007 ver buiten bereik.

De gemeenten in het hinterland produceerden gemiddeld 172 kg restafval/inwoner in 2004. Tussen 2003 en 2004 is er een stijging van de hoeveelheid restafval te zien in het merendeel van de hinterlandgemeenten. Een mogelijke verklaring is dat de goedkope tarieven van de afvalzakken in deze gemeenten de burgers onvoldoende stimuleren om afval te vermijden of selectief in te zamelen.

De kustgemeenten hebben een verhoogde huisvuilproductie (311 kg/inwoner) als gevolg van het toerisme. Dit heeft als gevolg dat deze gemeenten het moeilijk hebben om de doelstellingen inzake preventie, selectieve inzameling en eindverwerking te bereiken. Om de invloed van het toerisme op de afvalproductie enigszins in rekening te brengen, krijgen de kustgemeenten correctiefactoren toebedeeld. Deze correctiefactor is een raming van de toeristische impact. Ondanks de correctiefactoren voldoen vijf kustgemeenten niet aan de vooropgestelde doelstelling van maximaal 200 kg/inw in 2005 of 150 kg/inw in 2007.

Naast de correctiefactoren splitsen meer en meer kustgemeenten de hoeveelheid vergelijkbaar bedrijfsafval af dat ze inzamelen bij kleine zelfstandigen en KMO's (cafés, restaurants, bakkers, ...). Hierdoor kunnen ze hun hoeveelheid restafval aanzienlijk doen dalen.

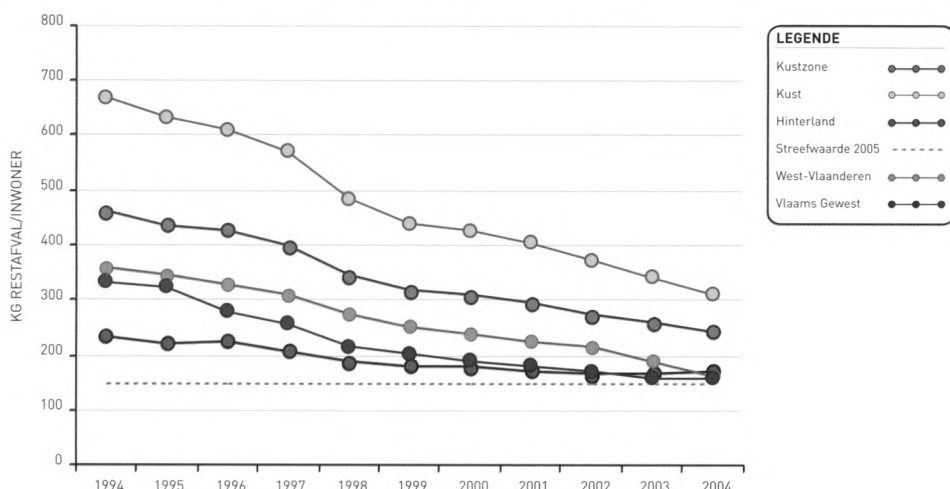
→ WAT VOOR DE TOEKOMST?

Om te voldoen aan de doelstellingen worden er van de gemeenten en intergemeentelijke samenwerkingsverbanden in de kustzone extra inspanningen verwacht om de hoeveelheid te verwijderen afval te doen dalen. In het kustactieplan worden concrete acties gebundeld die de kustgemeenten en -intercommunales in samenwerking met OVAM uitwerken om op die manier een voldoende daling van de afvalproductie te verkrijgen. Zo wordt onder meer de (selectieve) inzameling geoptimaliseerd en aangepast tijdens het toeristische seizoen. Een voorbeeld hiervan is het innovatieve project waarbij in samenwerking met FOST Plus een 8-tal maatregelen rond verpakkingsafval (frequenter ophaling papier en karton, kleinere PMD-zakken, afvaleilandjes, afvalgids ...) worden uitgewerkt. Ook is er afgelopen zomer onderzoek gedaan naar het gedrag en de kennis inzake afval van de toeristen. Dit onderzoek wordt momenteel afgerond. Hieruit kunnen ook interessante conclusies getrokken worden voor het beleid naar de reductie van restafval.

Door de invoering van het principe "de vervuiler betaalt" (diftar) worden de burgers gestimuleerd om afval te voorkomen en beter te selecteren (want dit is goedkoper). De diftar wordt berekend op basis van de verwerkingskost van het restafval: 0,15 euro/kg restafval of 1,25 tot 1,5 euro per zak van 60 liter. Op deze manier wordt de verwerkingskost volledig doorgerekend aan de gebruiker.

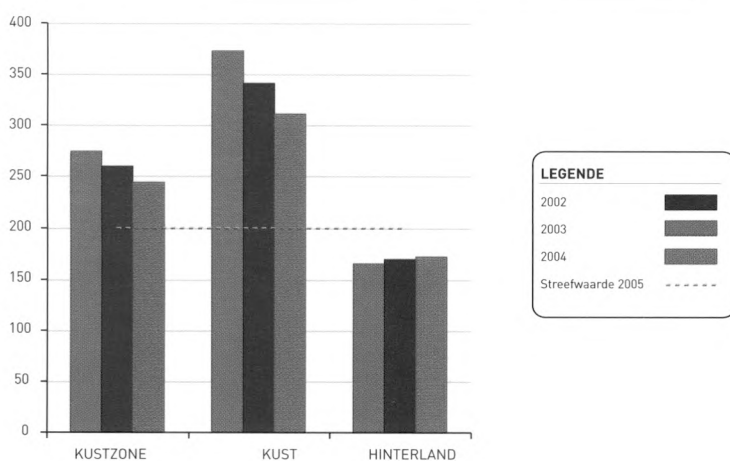
Er zijn dus een groot aantal beleidsmaatregelen voorhanden om de hoeveelheid terminaal te verwijderen huishoudelijke afvalstoffen te reduceren. De gemeenten (en zeker de kustgemeenten) moeten dan ook streven naar een optimale instrumentenmix van sensibilisatie, informatie, het aanbieden van faciliteiten, tarifiering en handhaving.

Grafiek 1 Evolutie van de restafvalcijfers, 1994- 2004

Bron OVAM

Grafiek 2 Evolutie van de restafvalcijfers, 2002-2004

Bron OVAM

Tabel 1 Correctiefactor restafval voor het toerisme in kustgebieden

GEMEENTE	CORRECTIEFACTOR	KG RESTAFVAL/ INWONER IN 2004	GECORRIGEERDE KG RESTAFVAL/INW 2004
Blankenberge	1,46	342,22	234,4*
Bredene	1,25	270,71	216,6*
De Haan	1,7	325,67	191,6
De Panne	1,6	409,82	256,1*
Knokke-Heist	1,5	278,89	185,9
Koksijde	1,63	212,99	130,7
Middelkerke	1,79	325,36	181,8
Nieuwpoort	1,67	493,74	295,7*
Oostende	1,14	243,06	213,2*
Brugge	1,1	212,3	193,0

* gemeenten die ondanks de correctiefactor niet voldoen aan de taakstelling van 200 kg/inw

Bron WES, 2002, evaluatieonderzoek afvalcorrectie indicatoren.

OLIEVERVUILING OP ZEE

De Noordzee vormt een bijzonder gebied waar geen visueel waarneembare operationele olielozingen zijn toegestaan (MARPOL 73/78). Toch werden er in 1992, 54 olielozingen vastgesteld vanuit de lucht. In 2004 werden er maar 24 olielozingen vastgesteld. Ook het jaarlijks geschatte olievolumen toont een dalende tendens. Blijkbaar hebben de strengere maatregelen en het verhoogde toezicht een positief effect.

→ WAAROM DEZE INDICATOR?

België heeft een drukbevaren zeegebied met om en bij de 100 000 scheepsbewegingen elk jaar. Deze scheepsbewegingen zorgen voor een verhoogd risico voor olieverontreiniging omdat elk schip, ook als het geen olie als lading vervoert, een zekere hoeveelheid olie, waaronder brandstof, aan boord heeft. Olieresten kunnen daarom moedwillig overboord gepompt worden in geringe doch talrijke hoeveelheden, de zogenaamde 'operationele olielozingen'.

Naast operationele olieverontreinigingen zijn er ook accidentele olieverontreiniging. Deze doen zich minder frequent voor maar vormen wel een grotere dreiging voor de kust. Accidentele olievervuiling is daarom niet in een monotone indicator te vatten. Vaak leidt deze soort verontreiniging tot een vervuilde kustlijn besmeurd met olie en gestrande olievogels met ernstigere en grotere ecologische en economische gevolgen hebben.

→ WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

Als gevolg van de wetgeving inzake olielozingen in zee trad in 1991 het programma voor toezicht vanuit de lucht, het Belgian Marine Environmental Control (BELMEC), in opdracht van het federaal departement belast met leefmilieu in werking. Een specifiek uitgerust toezichtvliegtuig vliegt jaarlijks 250 uren boven het Belgische zeegebied op zoek naar olieverontreiniging aan het zeeoppervlak. De olievlekken worden opgespoord door middel van sensoren waaronder een Side Looking Airborne Radar (SLAR), een infrarood en een ultraviolette camera alsook optisch beeldapparatuur. Het luchttoezicht werd binnen dit kader door de BMM in 2004 verder aangevuld met een extra input via satellietbeelden. Het satellietprogramma speelt bij de BMM, binnen het Koninklijk Instituut voor Natuurwetenschappen, een eerste alarmeringsrol voor minerale olievlekken.

Via het BELMEC programma, uitgevoerd door de Beheerseenheid van het Mathematisch Model van de Noordzee (BMM), is het mogelijk een duidelijke indicatie weer te geven van de graad van oliepollutie. Een statistisch onderzoek naar de graad van oliepollutie in de Belgische wateren is echter quasi onmogelijk. Dergelijke prestaties (opsporing van olievervuiling en identificeren van vervuilers) zijn tevens van groot belang als ondersteuning voor ondermeer de oliebestrijdingsoperaties die tot de missies behoren van FOD Leefmilieu.

Van elke 'minerale' olievlek aan het zeeoppervlak wordt een schatting van het volume gemaakt. Dit volume wordt berekend door het olieoppervlak in kaart te brengen en de dekkingsgraad vast te stellen. Vervolgens wordt de dikte van de olielaag geschat op basis van kleur. Wanneer een schip op heterdaad betrapt wordt bij het illegaal lozen van olie, verzamelen de getrainde operatoren, tevens agenten van de BMM, al het bewijsmateriaal en stellen zij een PV op voor een gerechtelijke vervolging.

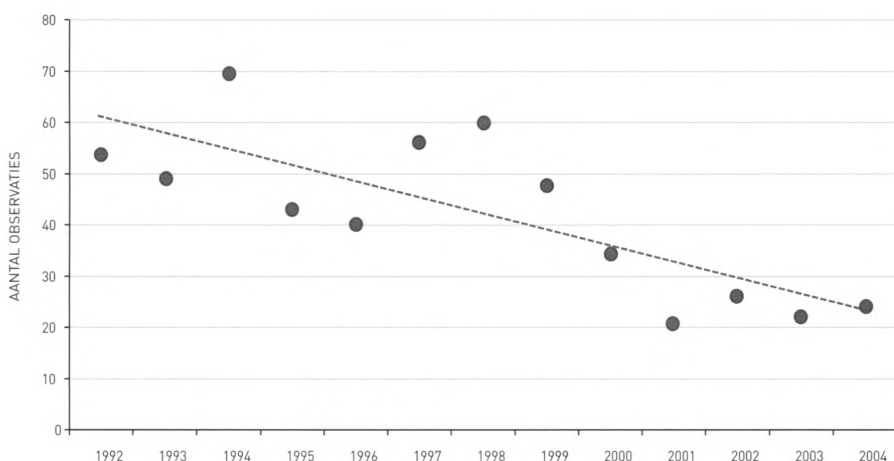
→ WAT ZIJN DE RESULTATEN?

Ondanks de toename van het maritieme transport tonen de resultaten van het luchttoezicht, van 1992 tot en met 2004, een duidelijke dalende tendens in het jaarlijkse aantal opgespoorde olieverontreinigingen boven de Belgische verantwoordelijkheidszone (Grafiek 1). In 1992 werden zo 54 olielozingen vastgesteld door het programma voor toezicht vanuit de lucht terwijl in 2004 minder dan de helft, i.e. 24, olielozingen werden vastgesteld. Ook het jaarlijks geschatte olievolumen heeft een licht dalende tendens (Grafiek 2). De dalende tendens kan toegeschreven worden aan de strengere wetgeving en de verhoogde controles.

→ WAT VOOR DE TOEKOMST?

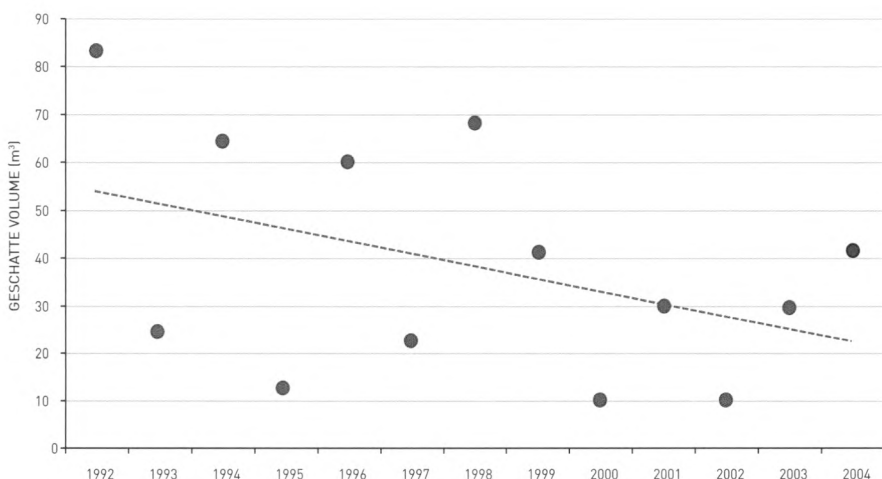
Sinds eind 2003 is er in België een 'nultolerantie' beleid van kracht. In het kader hiervan worden alle op olieverontreiniging betrapte schepen vervolgd, ook als het gaat om een uiterst kleine olievlek. Naast deze strengere regelgeving kende ook de scheepsbouw door de jaren heen een steeds strengere regelgeving. Het meest gekende voorbeeld hiervan is de overgang van enkelwandige naar dubbelwandige zeetankers. Hopelijk leidden deze en ook andere maatregelen ook in de toekomst tot een verdere daling van het aantal olievervuilingen.

Grafiek 1 Aantal geobserveerde olieervuilingen door het Belgische toezichttuig, 1992 - 2004

Bron Beheerseenheid van het Mathematisch Model van de Noordzee

Grafiek 2 Het jaarlijks, door het Belgische luchttoezicht, geschatte olievolume (m³) veroorzaakt door illegale olielozingen binnen de Belgische verantwoordelijkheidszone *, 1992-2004

* Het geschatte olievolume in 2004 is op basis van de nieuwe Bonn Agreement Oil Appearance Code (BAOAC). De BAOAC geeft doorgaans grotere volumeschattingen dan de oude kleurencode en daarom kan het cijfer van 2004 niet worden vergeleken met de voorgaande jaren.

Bron Beheerseenheid van het Mathematisch Model van de Noordzee

COMMERCIEËLE VISSTOCKS BINNEN VEILIGE REFERENTIEWAARDEN

Het aantal commerciële visbestanden in de Noordzee dat binnen veilige referentiewaarden zit, is laag (maximum 2 op 7). In 2004 voldeden enkel schelvis en tong aan de criteria. Bij haring, makreel, kabeljauw, wijting en schol was ofwel de visserijdruk te hoog, ofwel de biomassa te laag om binnen veilige referentiewaarden te zitten. Het duurzaam beheer van de visbestanden is een collectieve verantwoordelijkheid, waartoe alle betrokken visserijlanden solidair moeten bijdragen.

→ WAAROM DEZE INDICATOR?

De toenemende vraag naar vis en visserijproducten heeft geleid tot overbevissing, waardoor soorten achteruitgaan of zelfs dreigen te verdwijnen. Eén van de bekendste voorbeelden is kabeljauw in de NW Atlantische Oceaan. De visserijactiviteiten hebben niet alleen een directe impact op de mariene biodiversiteit door overmatige bevissing van de doelsoorten, maar ook een indirecte, door fysieke verstoring van de zeebodem, door de ongewilde bijvangst van zeezoogdieren, niet-commerciële vissoorten en ongewervelden, en door schade aan structuren van biologische oorsprong, zoals wormbedden en koraalriffen.

→ WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

De indicator wordt gedefinieerd als het aandeel van de commerciële visstocks in de (zuidelijke) Noordzee, waarvan de biomassa én de visserijsterfte zich binnen de veilige referentiewaarden bevinden. De indicator drukt een uitdrukking van de toestand van de exploitatiebronnen van de zeevisserij in verhouding tot hun natuurlijke draagkracht, en geeft aldus een inzicht in de graad van duurzaamheid van de visserij. Concreet omvat de indicator zeven commerciële visbestanden, nl. haring, makreel, kabeljauw, schelvis, wijting, schol en tong.

Een visstock bevindt zich binnen veilige referentiewaarden als de visserijsterftegraad, F , kleiner is dan de voorzorgswaarde F_{pa} , en de totale biomassa van alle geslachtsrijpe vissen binnen de populatie B groter is dan de voorzorgswaarde B_{pa} , dus wanneer $F < F_{pa}$ én $B > B_{pa}$. Stocks in de donkergroene zone (Tabel 1) zijn volledig "veilig". Streefdoel van het visserijbeheer is dat alle visstocks uit de oranje-rode zone weg komen en zich binnen de veilige grenzen, de groene zone, bevinden.

→ WAT ZIJN DE RESULTATEN?

Sinds 1980 zit de visserijsterfte voor de meeste stocks (ver) boven F_{pa} , terwijl de biomassa in meer dan de helft van de gevallen onder B_{pa} zit. Het aantal commerciële visbestanden in de Noordzee dat binnen veilige referentiewaarden zit, is laag (maximaal 2 op 7 – Grafiek 1). Haring voldeed aan de criteria in 2002-03; schelvis in 1997 en 2002-04; schol in 1980-81, 1983-85 en 1990; en tong in 2004.

De toestand van de visbestanden in de Noordzee is vergelijkbaar met die in de aangrenzende zeegebieden. Ook in de Baltische Zee, de Ierse Zee, de Keltische Zee en de Golf van Biskaje vertoont een overgrote meerderheid van de visbestanden min of meer ernstige tekenen van overbevissing (1), ondanks pogingen van de Europese Commissie om de visserijdruk te verminderen. Symptomatisch hiervoor is het toenemend aantal visbestanden waarvoor de voorbijgaande beheers- en herstelplannen ingevoerd werden: kabeljauw in de Baltische Zee, de Noordzee, en de Ierse Zee; heek in de westelijke wateren; schol in de Noordzee; enz.

→ WAT VOOR DE TOEKOMST?

De visserij in de open zee is een internationale aangelegenheid en het duurzaam beheer van de visbestanden is een collectieve verantwoordelijkheid, waartoe alle betrokken visserijlanden solidair moeten bijdragen. Al te vaak echter moeten we vaststellen dat nationale kortetermijnbelangen primeren boven de langetermijnobjectieven van het Europees Gemeenschappelijk Visserijbeleid, ten nadele van het herstel van de visbestanden en dus ook van de toekomstperspectieven voor de visserij. Individuele visserijlanden kunnen weliswaar bijkomende, beschermende maatregelen nemen die verder gaan dan de Europese, in een poging om het herstel van de visstocks te bespoedigen, maar wanneer het land in kwestie slechts in zeer beperkte mate tot de internationale visserijdruk bijdraagt (zoals België), zal het effect onbeduidend zijn.

Recent werden door de Europese Commissie diverse "Biodiversity Action Plans" (BAPs) opgestart, waarvan er één specifiek betrekking heeft op de zeevisserij. Deze actieplannen hebben tot doel om uiterlijk tegen 2010 het verval van de biodiversiteit te stoppen en zo mogelijk om te keren. Om het beoogde herstel van de mariene biodiversiteit te realiseren, voorziet het BAP een reductie van de visserijactiviteiten (via een begeleide afbouw van de Europese vissersvlooten) en een reductie van de ongewenste neveneffecten (bijvangst van zeevogels en zeezoogdieren, teruggooi van ondermaatse vis, enzovoort).

(1) Anon. 2005. Report of the ICES Advisory Committee on Fishery Management and Advisory Committee on Ecosystems, 2005. ICES Advice. Volume 1, Number 2.

Tabel 1 Commerciële visstocks binnen veilige referentiewaarden (Noordzee en aangrenzende gebieden, situatie 2004)

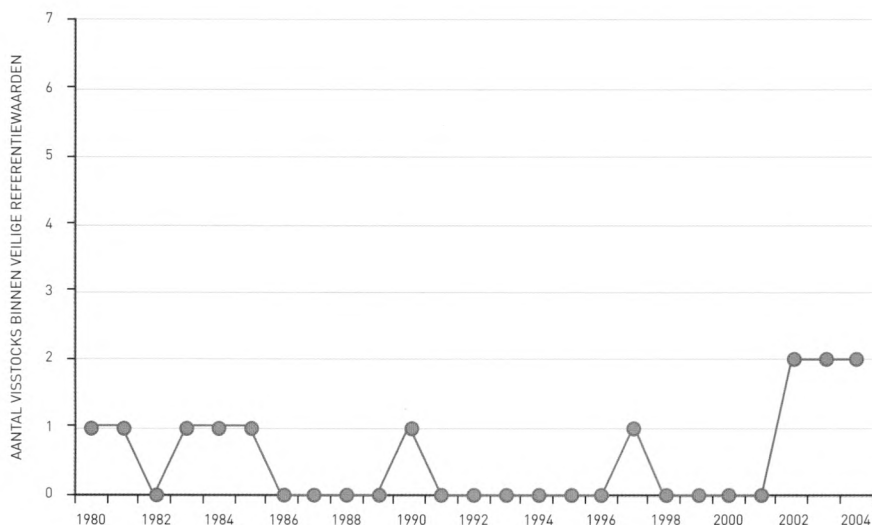
		MAKREEL (geen B...)		
			F_{lim}	Meer duurzame bevisst
KABELJAUW*				Risico op niet duurzame bevisst
		HARING	F_{pa}	Duurzaam bevisst
WIJTING		SCHOL		
		SCHELVIS / TONG		
	B_{lim}	B_{pa}		
Verminderd voortplantings-potentieel		Risico op verminderd voortplantings-potentieel		Volledig voortplantings-potentieel
LAAG → BIOMASSA PAAISTAND → HOOG				

* De meest recente analytische evaluatie van de kabeljauwstock in de Noordzee dateert van 2004, met data tot en met 2003. Niettemin wordt de kabeljauwstock aanzien als "buiten veilige referentiewaarden", op basis van informatie afkomstig van visserijafhankelijke surveys met onderzoeksvaartuigen.

** De meest recente analytische evaluatie van de wijtingstock in de Noordzee dateert van 2002, met data tot en met 2001. Ook deze stock wordt "buiten veilige referentiewaarden" geklasseerd, eens te meer op basis van survey-informatie.

Bron Anon., 2005

Grafiek 1 Aantal commerciële visstocks binnen veilige referentie waarden (Noordzee en aangrenzende gebieden), 1980-2004

Bron Anon., 2005

Het kustkompas

4. KWALITEITSVERBETERING VAN DE WOON- EN LEEFOMGEVING

- BEVOLKINGSSTRUCTUUR
- COMFORT VAN DE WONING
- VERKEERSINTENSITEIT
- OPPERVLAKTE KUSTEIGEN HABITAT
- OPPERVLAKTE BESCHERMD GEBIED*
- AANDEEL OPENBAAR VERVOER IN DAGTOERISME
NAAR DE KUST*

* Deze indicatoren worden in een ander hoofdstuk besproken.

KWALITEITSVERBETERING VAN DE WOON- EN LEEFOMGEVING

4

→ WAAR WILLEN WE NAAR TOE?

De kust laten evolueren naar een omgeving waar het voor iedereen aangenaam wonen is, vandaag en in de toekomst, is een grote uitdaging. Een leefbare woonomgeving houdt onder meer in dat de bewoners er zich veilig voelen en dat de straten verkeersveilig zijn. De omgeving is netjes en aantrekkelijk door o.a. parken, tuinen en pleinen met voldoende ontmoetingsmogelijkheden en (betaalbare) woningen. De woonlocatie wordt ondersteund door specifieke voorzieningen aangepast aan de noden van de bewonersgroep.

→ WAAR STAAN WE VANDAAG DE DAG

Het typische beeld dat vele bezoekers van de Belgische kust bijblijft, is de band van appartementengebouwen met uitzicht op zee. Dit gaat gepaard met een groot aantal activiteiten op het strand en op de dijk. Hierdoor zijn de oorspronkelijke **natuurlijke elementen** aan de kust sterk veranderd. Door de stedelijke en economische ontwikkelingen komen niet alleen de grote stukken natuur zoals het strand, de duinen en de polder, maar ook de kleinere zoals stadsrandbossen, onder druk te staan.

De lineaire verstedelijking van de kust brengt een typische problematiek met zich mee. Er is weinig speelruimte voor kinderen in de buurt, een beperkt aantal parkeerplaatsen, grote bevolkingsdensiteiten ... Daarenboven zijn er aan de kust weinig ingrediënten aanwezig voor een normaal, degelijk sociaal weefsel. Door de pensioenmigratie verdwijnen de traditionele bindingen, er is sprake van een sterk verouderde bevolking, veel alleenstaanden, een grote verhuisbeweging en een hoge werkloosheid. Boven op dit alles brengt de stormloop van toeristen extra druk teweeg. Dit verstoord sociaal weefsel creëert onbehagen, wantrouwen en een onveiligheidsgevoel.

De kust wordt gekenmerkt door een hoge verouderingsgraad. De pensioenmigratie ligt de laatste jaren zowat uitsluitend aan de basis van de sterke bevolkingstoename aan de kust. Tegenover de pensioenmigratie en de veroudering van de bevolking staat het lage aantal geboorten en een negatief migratiesaldo onder jongere leeftijdsgroepen. Jongeren en jonge gezinnen trekken weg van de kust. Deze scheeftrekking van de bevolkingssamenstelling creëert specifieke eisen op het vlak van wonen en gezondheidsvoorzieningen.

In de kustgemeentes is er een laag aanbod van beschikbare én betaalbare gezinswoningen. De vraag naar tweede verblijven en de pensioenmigratie drijven de prijzen van de lokale woningmarkt op ten nadele van minder kapitaalkrachtige kopers of mensen die een eerste huis willen kopen. Er zijn ook minder eengezinswoningen, waardoor het aanbod van (betaalbare) woningen voor jonge gezinnen bijzonder klein wordt. In het hinterland liggen de woningprijzen lager dan aan de kust, maar de laatste jaren begint de druk op de woningmarkt ook al door te schuiven naar het hinterland. Daarbij komt dat dit hinterland vaak geconfronteerd wordt met een lager wooncomfort en een beperkt aanbod van diensten, handel en horeca in tegenstelling tot de verstedelijkte kuststrook.

→ WAT KUNNEN WE DOEN?

De kwaliteit van de openbare ruimte is in de kustgemeenten de voorbije decennia gedaald met als gevolg een achteruitgang van het woonklimaat en de attractiviteit van de badplaats. Herwaardering van de openbare ruimte is dan ook in veel kustgemeentes een belangrijk punt op de ruimtelijke beleidsagenda. De uitvoering ervan is echter een werk van lange adem, maar gaat in de goede richting.

Op kustniveau moet er gestreefd worden naar een selectieve uitbouw van stedelijke gebieden. Dit kan door optimaal gebruik te maken van de bestaande stedelijke structuren met aandacht voor een gerichte bundeling van functies en voorzieningen.

Door wonen en werken in de kernen samen te brengen, wordt het buitengebied versterkt en behouden. Open ruimte en overblijvende natuurgebieden zijn van kapitaal belang voor de ruimtelijke en sociale kwaliteit van de kust. Verschillende types groengebieden, zowel met als zonder recreatief medegebruik, moeten uitbreiden om de kwaliteit van zowel natuur en milieu, als van de leefbaarheid te verbeteren.

Om de ontgroening een halt toe te roepen moet werk worden gemaakt van een weldoordacht woon- en werkbeleid. Bij het aantrekken van jongeren en jonge gezinnen moeten we extra aandacht schenken aan de beschikbaarheid en betaalbaarheid van aangepaste woningen. Bovendien kan een aangepast woonbeleid de druk beperken die het tweede verblijfstoerisme uitoefent op het permanent wonen. Ook het stimuleren van een gunstig ondernemingsklimaat, met daaraan verbonden bijkomende tewerkstellingskansen kan de migratie van jonge gezinnen een halt toe roepen.

De verhoging van de verkeersleefbaarheid en veiligheid voor de lokale bevolking maakt deel uit van een kwaliteitsvolle leefomgeving. Bewonerskaarten voor parkeerplaatsen, het vermijden van intens verkeer binnen woonkernen, het oplossen van toeristische files en het verdere uitbereiding van het openbaar vervoer, kunnen soelaas bieden. Aandacht aan verkeersveiligheid voor voetgangers en fietsers met kinderen als bijzonder doelgroep, wordt hier als essentieel ervaren.

De hogere concentratie van ouderen kan opgevat worden als een opportuniteit. De toename van actieve senioren aan de kust vormt op zich geen probleem. Er ontstaan nieuwe marktsegmenten die mogelijkheden bieden voor investeringen en tewerkstelling, zoals de ontspannings- en vrijetijdseconomie die zich richt op deze doelgroep. Maar er moet wel actief geanticipeerd worden op deze vergrijzing. Een gedegen lokaal ouderenbeleid ontwikkelen en nadenken over de inschakeling van een aangepast woonbeleid en woonzorgzones zijn dan ook noodzakelijk. Het hinterland heeft het grootste aandeel woningen zonder comfort die vaak bewoond worden door ouderen. Wanneer er werk wordt gemaakt van de sociale dimensies van de huisvestingsmarkt moeten we ook hieraan aandacht besteden.

BEVOLKINGSSTRUCTUUR

In West-Vlaanderen is er een algemene daling van het aantal jongeren. Deze trend is nog sterker aan de kust. In 2004 waren er per 100 inwoners jonger dan 20 jaar, 132 inwoners ouder dan 60 jaar. De verouderingsgraad in de kustgemeentes (147) ligt hoger dan deze in de hinterlandgemeentes (94). Deze typische bevolkingsstructuur aan de kust heeft een weerslag op verschillende beleidsdomeinen zoals huisvesting, werkgelegenheid, communicatie, vrije tijd en onderwijs.

→ WAAROM DEZE INDICATOR?

De verouderingscoëfficiënt is een demografische indicator van de verhouding tussen het bevolkingsaandeel ouder of gelijk aan 60 en het bevolkingsaandeel jonger dan 20 jaar. Een verouderingsgraad van meer dan 100 betekent dat het aandeel van de bevolking boven de 60 groter is dan de groep onder de 20 jaar. Omgekeerd betekent een waarde kleiner dan 100 dus dat de groep zestigplussers kleiner is dan de groep min-twintigers. Bij een indicator 100 zijn beide groepen even groot.

→ WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

De verouderingsgraad verschaft inzicht in het demografische evenwicht en de demografische dynamiek van een bepaald gebied. De bevolkingsstructuur oefent onmiskenbaar een invloed uit op het sociale, economische en politieke leven. Het aantal jongeren zal een weerslag hebben op, onder meer, de behoefte aan kinderopvang en aan schoolinfrastructuur. Jong volwassenen bepalen de instroom op de arbeidsmarkt terwijl ouderen de groep van gepensioneerden zullen vormen. De samenstelling van de bevolking heeft dus een weerslag op heel wat beleidsdomeinen zoals huisvesting, werkgelegenheid, communicatie, vrije tijd en onderwijs.

→ WAT ZIJN DE RESULTATEN?

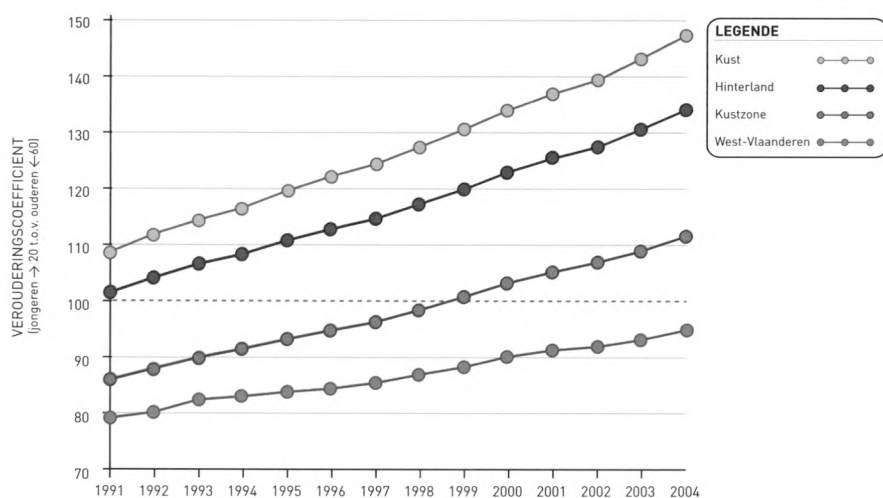
Tussen 1991 en 2004 is de verouderingscoëfficiënt voor de volledige kustzone opmerkelijke toegenomen. In 1991 benaderde de verouderingscoëfficiënt nog 100 maar in 2004 haalde hij al een waarde van 132. Concreet betekent dit dat per 100 inwoners jonger dan 20 jaar, 132 inwoners ouder zijn dan 60 jaar (Grafiek 1).

Binnen de kustzone is er een groot verschil tussen de kustgemeenten en het hinterland. De verouderingscoëfficiënt van de kustgemeenten (147 in 2004) ligt opmerkelijk hoger dan de West-Vlaamse verouderingscoëfficiënt (111 in 2004). Het hinterland, daarentegen kent een verouderingscoëfficiënt die lager is dan 100. In het hinterland ligt de verouderingscoëfficiënt zelfs lager dan 100: het aantal zestigplussers is er kleiner dan het aantal min-twintigers.

→ WAT VOOR DE TOEKOMST?

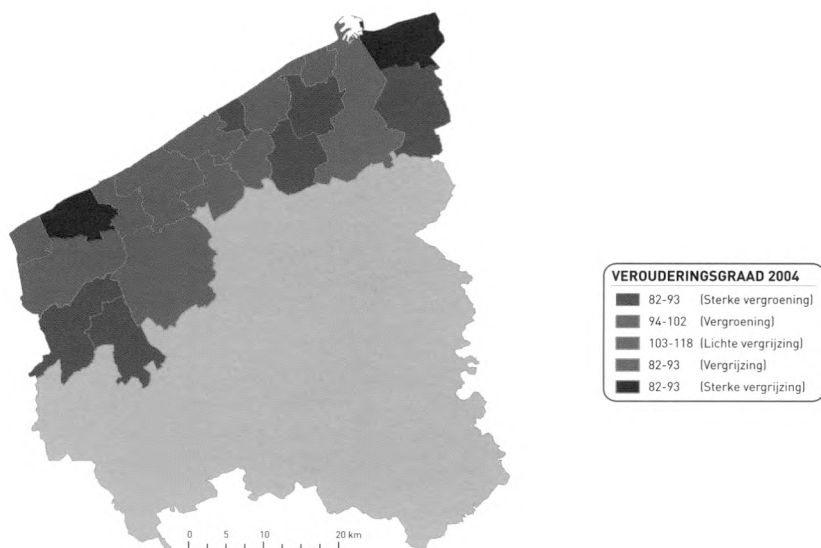
Het fenomeen van de pensioenmigratie heeft de afgelopen jaren een grote invloed gehad op de bevolkingstoename en de verouderingscoëfficiënt aan de kust. Ook het lage aantal geboorten en het negatieve migratiesaldo van jongeren en jonge gezinnen speelt een rol. Er moet echter een onderscheid gemaakt worden tussen actieve en hulpbehoevende senioren. De instroom van actieve senioren is op zich niet problematisch. Actieve senioren zijn niet hulpbehoevend, integendeel, zij zorgen meer voor anderen (partners voor elkaar, grootouders voor hun kleinkinderen) dan er voor hen moet worden gezorgd. Bij het zoeken naar oplossingen is het van essentieel belang dat de motieven van ouderen om aan de kust te gaan wonen én de motieven van de jongeren om de kuststeden te verlaten, mee in overweging worden genomen.

Grafiek 1 Evolutie van de verouderingscoëfficiënt, 1991-2004

Bron NIS, verwerking: Steunpunt Sociale Planning

Kaart 1 De verouderingsgraad voor de gemeentes in de kustzone, 2004

Bron NIS, verwerking: Steunpunt Sociale Planning

COMFORT VAN DE WONING

Een woning die je beschut tegen koude, regen en wind is een basisrecht, maar toch is er een groot verschil tussen een dak boven je hoofd hebben en comfortabel wonen. In 2001 telde de kustzone 8.907 woningen zonder "klein comfort", d.i. 5,4 % van het totaal aantal woningen. In de tien kustgemeenten is dit slechts 4,9 % - wat exact overeenkomt met het gemiddelde voor heel Vlaanderen -, maar dit betekent nog steeds een totaal van 6.555 woningen. In de negen hinterlandgemeenten gaat het om 2.352 woningen of 7,8 % van het woningenbestand, met sterke verschillen per gemeente. In vergelijking met 1991 is het aantal woningen zonder klein comfort in 2001 gevoelig gedaald (van 14,6 % tot 5,4 %), en dit zowel aan de kust (min 9,1 %) als in het hinterland (min 14,0 %). Een sterk doorgedreven lokaal woonbeleid kan deze percentages in de toekomst nog verder doen dalen.

→ WAAROM DEZE INDICATOR?

Het belang van comfortabel wonen is evident, maar toch leven er nog steeds mensen in woningen zonder toilet, badkamer en/of stromend water. Deze indicator geeft aan waar bepaalde woning- en woonproblemen zich situeren en concentreren. Bovendien bestaat er een correlatie tussen het woningcomfort of de kwaliteit van de woning en andere sociaaleconomische parameters. Zo is er een positief verband tussen mensen die in een woning van ontoereikende kwaliteit wonen en de leeftijd (vooral oudere mensen), de sociaaleconomische categorie (werkenden met enkel een diploma van lager of lager middelbaar onderwijs of niet-werkenden, andere dan werklozen) en de gezinssituatie (alleenstaanden)[1].

→ WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

Deze indicator concentreert zich op één aspect van comfort, namelijk woningen zonder (klein) comfort, zoals gedefinieerd door het NIS naar aanleiding van de woningtelling van 1981. Zonder klein comfort betekent dat minstens één van de elementen ontbreekt die samen het kleine comfort vertegenwoordigen. Dit betekent of zonder toilet (met waterspoeling) of zonder badkamer met bad en/of stortbad of zonder stromend water binnen in de woning.

Bij het bepalen van de indicator worden enkel de gegevens gebruikt die beschikbaar worden gesteld door het Nationaal Instituut voor de Statistiek (Woningtelling van 1991 en luik 'Mijn Woning' uit de Algemene Socio-economische Enquête van 2001). Hierbij moet er op gewezen worden dat de vraagstelling in de Enquête op sommige punten verschilt van vroegere woningtellingen. Niettemin zijn de cijfers voor 1991 en 2001 (met enige voorbehoud) vergelijkbaar.

In de indicator zijn enkel bewoonde particuliere woningen opgenomen. De cijfers slaan enkel op adressen waar effectief bewoners gedomicilieerd zijn. Tweede woningen, leegstaande woningen of gebouwen waarin niemand woont zoals werkplaatsen en kantoren, worden niet in rekening gebracht.

→ WAT ZIJN DE RESULTATEN?

De kustzone telde in 2001 8.907 huizen zonder klein comfort. In absolute termen komen woningen zonder klein comfort het frequentst voor aan de kust, waar de verstedelijking een groter is (6.555 woningen t.o.v. 2.352 in de hinterlandgemeenten). In relatieve termen echter, d.w.z. in verhouding tot het totale bewoonde woningenbestand, is het ontbreken van (klein) comfort vooral een hinterlandprobleem (7,8 % in het hinterland tegenover slechts 4,9 % aan de kust). De mate waarin deze woningen een problematisch segment van de woningmarkt uitmaken, hangt echter af van zowel absolute aantallen als relatieve aandelen. Zo telt Lo-Reninge 11,7 % woningen zonder klein comfort, maar dit gaat uiteindelijk om "slechts" 132 woningen. In Brugge en Oostende liggen de percentages lager (resp. 4,9 % en 5,5 %), maar het gaat hier wel om 2.302 resp. 1.711 woningen.

De oostelijke kustzone is globaal genomen beter af dan het Vlaamse gemiddelde, het westelijk deel slechter. De slechtere situatie van het hinterland in de westelijke kustzone is in belangrijke mate te wijten aan de vele woningen gebouwd vlak na de massale verwoestingen van de Eerste Wereldoorlog.

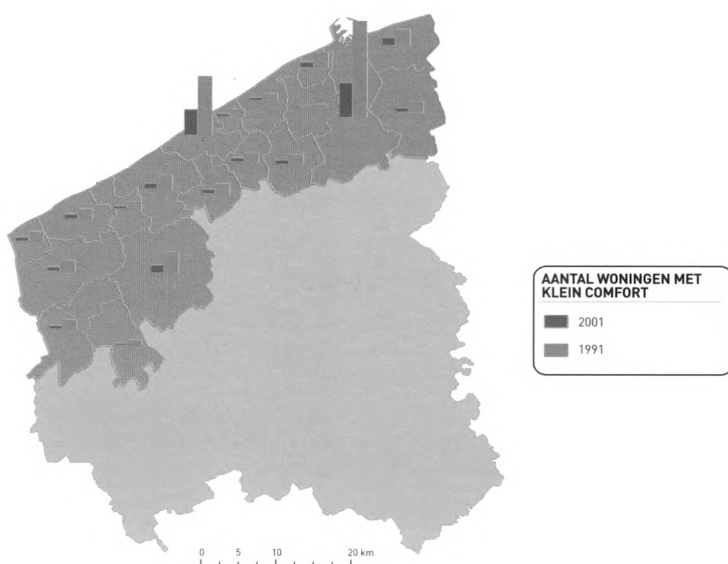
Tussen 1991 en 2001 is er een duidelijke daling van het aandeel woningen zonder (klein) comfort in de kustzone (- 9,2 %). Dezelfde trend is waar te nemen in het hinterland (van 21,8 % in 1991 naar 7,8 % in 2001) en aan de kust (van 14 % in 1991 tot 4,9 % in 2001). De verklaring voor deze evolutie ligt voor de hand: in het afgelopen decennium werden veel oude en weinig comfortabele woningen afgebroken en vervangen door nieuwbouw. Tegelijk is er een toenemende tendens om oudere, oncomfortabele woningen te renoveren of te verbouwen en te voorzien van een "normaal" of "minimaal" comfort, en dit niet alleen in de steden en aan de kust maar recentelijk ook steeds meer in het rurale achterland. Door de snellere afbouw van het aantal woningen zonder klein comfort in de hinterlandgemeenten, wordt de comfortkloof tussen kust en hinterland stilaan kleiner.

→ WAT VOOR DE TOEKOMST?

Een doorgedreven integraal beleid, dat de dimensie van het wonen overstijgt door ook rekening te houden met de verbanden tussen wonen en de sociaaleconomische en demografische kenmerken van de huishoudens, vormt een belangrijke uitdaging voor de toekomst. Oncomfortabele woningen zijn namelijk ook vaak goedkope woningen die beantwoorden aan de vraag naar betaalbare woningen bij het minder welvarende deel van de bevolking. De lokale besturen spelen hierin een belangrijke rol door de inzet van zowel positieve als negatieve instrumenten, zoals het onbewoonbaar of ongeschikt verklaren van woningen en het toekennen van renovatiepremies. Het opstellen van een gemeentelijk woonplan dat past in een globale visie op wonen, vormt dan ook een belangrijk streefdoel. Ook de samenwerking met en tussen de sociale huisvestingsmaatschappijen is belangrijk.

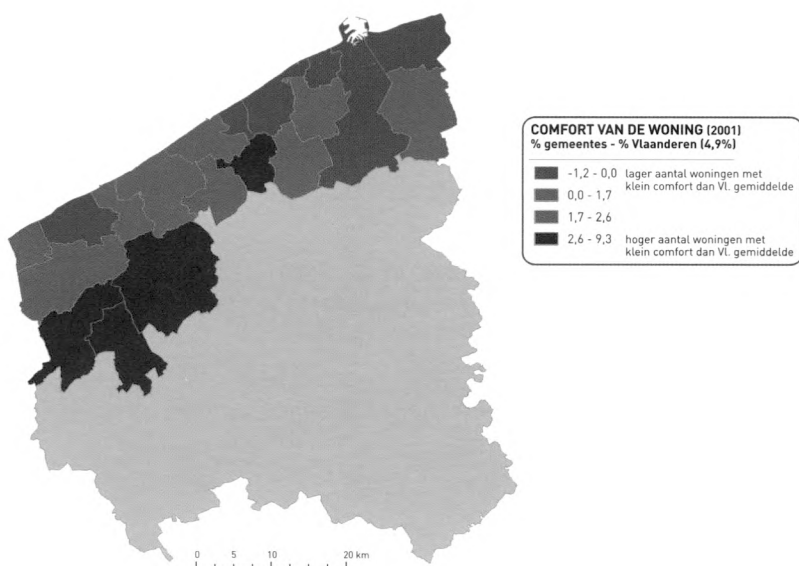
[1] Vanneste, Thomas, Laureyssen (2005), in: De Decker, P., Goossens, L., Pannecoucke, I. (red.), Wonen aan de onderkant, Garant, Leuven

Kaart 1 Absoluut aantal woningen zonder klein comfort in de kustzone in 1991 en in 2001

Bron NIS, Socio-ec. Enquête 2001 & Woningtelling 1991, verwerking ISEG KULeuven

Kaart 2 Aandeel woningen zonder klein comfort: afwijking van de kustzonegemeenten ten opzichte van Vlaanderen, 2001

Bron NIS, Socio-ec. Enquête 2001, verwerking ISEG KULeuven

VERKEERSINTENSITEIT

In de afgelopen 5 jaar is het verkeer op de autosnelwegen richting kust met 15 % gestegen. In Vlaanderen blijft deze stijging in de laatste 5 jaren beperkt tot 8,5 %. Het verkeer op de gewestwegen is echter in de afgelopen jaren op vele plaatsen in de kustzone stabiel gebleven of slecht licht gestegen in tegenstelling tot de stijging van 3,5 % voor alle gewestwegen in Vlaanderen. Voornamelijk het toeristische verkeer speelt een niet te onderschatten rol in de stijging van het verkeer richting Kust.

→ WAAROM DEZE INDICATOR?

Mobiliteit vormt een belangrijke pijler van de economie. Dankzij het huidige transportsysteem komt een grotere diversiteit aan producten binnen bereik. Niet alleen het woon-werk- en transitverkeer, maar ook het recreatieverkeer speelt hierin een rol.

Het verkeer op de weg is echter zeer dynamisch en kan van tijdstip tot tijdstip en van locatie tot locatie sterk variëren. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de manier ervaring van de verkeersdruk zeer subjectief is. Daarom kunnen gefundeerde uitspraken alleen op basis van eenduidige verkeersparameters worden gedaan.

Als de resultaten van het monitoringssysteem vakkundig gebruikt worden, kan dit leiden tot een betere benutting van de infrastructuur. Het is dan ook onontbeerlijk dat de mobiliteitsparameters regelmatig worden opgemeten en ter beschikking worden gesteld van de beleidsverantwoordelijken.

→ WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

De indicator wordt gedefinieerd als het aantal voertuigen op een sluitende selectie van telpunten op autosnelwegen en gewestwegen in de kustzone, gebaseerd op weekgemiddelden van diverse types voertuigen. Hiertoe wordt de verkeersintensiteit elke dag van 6 tot 22 uur gemeten door detectielussen. Er moet wel rekening worden gehouden met de gemiddelden, die afvlakken over het beperkte aantal meetposten. Om een beter beeld van het wegverkeer te krijgen, zou een uitsplitsing in personenverkeer en vrachtverkeer nuttig zijn. Deze gegevens zijn echter nog niet voorhanden.

→ WAT ZIJN DE RESULTATEN?

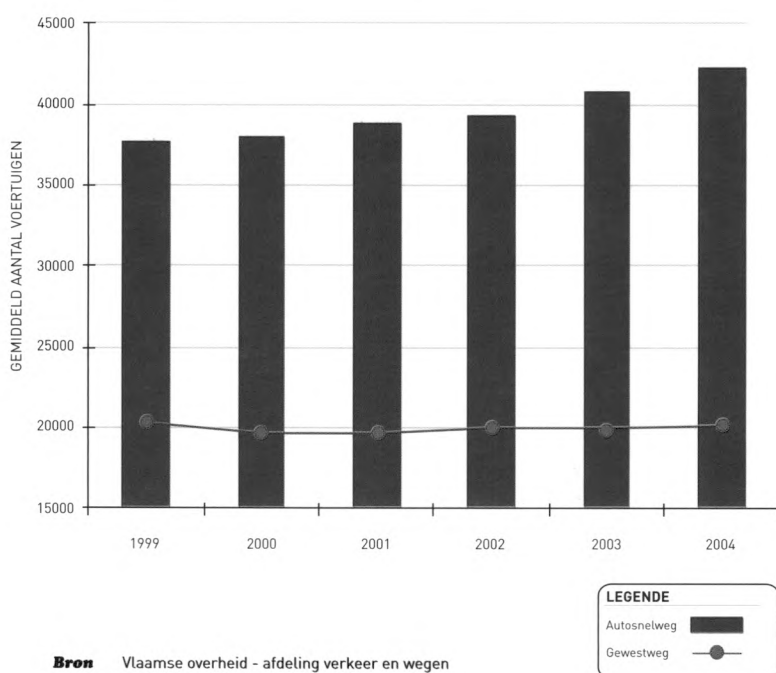
Sinds 1999 blijft de verkeersintensiteit op de wegen naar de kust stijgen. Deze stijging is vooral te merken aan het aantal motorvoertuigen op de kustautosnelwegen. In de afgelopen 5 jaar is het snelwegverkeer richting kust met 15 % gestegen. Voor alle autosnelwegen in Vlaanderen samen bleef deze stijging beperkt tot gemiddeld 8,5 %. Het gewestwegenverkeer daarentegen is in de afgelopen jaren op vele plaatsen in de kustzone gelijk gebleven of slechts licht gestegen, terwijl voor heel Vlaanderen een stijging met 3,5 % werd genoteerd.

De sterke stijging van het snelwegverkeer richting kust kan niet verklaard worden door de bevolkingsgroei of door een toename van het transitverkeer. Indien de bevolkingsgroei een rol zou spelen, dan zou men deze tendens ook vaststellen op de gewestwegen, waar deze stijgingen zich echter niet zo sterk vertolken. Een soortgelijke redenering geldt voor het aandeel van het transitverkeer. Natuurlijk speelt de bediening van de haven van Calais een zekere rol, maar dit verkeer zou dan ook op de E40 of E17 terug te vinden moeten zijn. Het feit dat het snelwegverkeer niet direct te zien is op het onderliggende wegennet, toont ook aan dat het verkeer zich zo snel mogelijk naar zijn bestemming begeeft. Uit dit alles kan men afleiden dat het toeristische verkeer een niet te onderschatten rol speelt in de stijging van het kustverkeer.

→ WAT VOOR DE TOEKOMST?

Indien men de ontwikkeling van de kustzone wil blijven garanderen, is het van groot belang dat de grote assen hun verwerkingscapaciteit in de toekomst behouden of zelfs verhogen. Een deel van de groei zal overgenomen moeten worden door andere vervoermiddelen (trein, tram en bus) om een totale congestie van het wegennet in de regio te vermijden. Een ander deel kan worden aangepakt door o.a. een realistisch snelheidsbeleid (snelheidsbeperkingen beïnvloeden de maximale capaciteit van de weg), blokrijden, betere infrastructuur, promoten van carpoolen, verplichten van "ritsen" ...

Grafiek 1 Evolutie van het aantal voertuigen op de gewestwegen en de autosnelwegen van en naar de kust op een gemiddelde jaardag, 1999-2004

Bron Vlaamse overheid - afdeling verkeer en wegen

OPPERVLAKTE KUSTEIGEN HABITAT

Door het economisch belang van de kustzone, staan de natuurlijke landschappen er – ook op wereldschaal – onder sterke druk. Op een aantal relicten na is het volledige slikken- en schorrengebied van onze kust ingepolderd. In de kustzone rest nog slechts ca. 200 ha intertidaal gebied of 0,25 % van het oorspronkelijke areaal. Slechts een derde (of ca. 2.500 ha) van het oorspronkelijke areaal aan ecologisch waardevolle duinen resteert.

→ WAAROM DEZE INDICATOR?

De overgang tussen land en zee vormt een uitzonderlijk natuurlijk milieu. Deze specificiteit heeft het gebied vooral te danken aan de dynamiek van zee en wind. Een natuurlijk (zandig) kustlandschap is dan ook voortdurend in verandering onder invloed van erosie, sedimentatie en verstuiving. Maar ook zout, zand en het warme microklimaat dragen bij tot het bijzondere karakter van het kustlandschap. Een verlies van een dergelijke unieke habitat is dan ook niet wenselijk.

→ WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

De graad van 'natuurlijkheid' van het kustgebied wordt afgeleid uit een kartering van de habitat-typen. Het Instituut voor Natuurbehoud maakte hiervoor een Biologische Waarderingskaart op. Deze kaart is gebiedsdekkend maar door het arbeidsintensieve karakter van de kartering is er slechts één bruikbare versie voorhanden. De biologische waarderingskaarten voor de kust zijn opgemaakt in de periode 1997-2004 en geven dan ook de gegevens weer van deze periode.

→ WAT ZIJN DE RESULTATEN?

Door de grote variatie aan habitattypen zijn de duinen, slikken en schorren van bijzonder belang voor het natuurbehoud in de kustregio. Ongeveer de helft van alle in Vlaanderen voorkomende soorten is er terug te vinden. 11 % van alle soorten in Vlaanderen hebben een voorkeur voor de kust en 3 % is exclusief verbonden aan de kustzone.

Op een aantal relicten na, werd het volledige slikken- en schorrengebied van de kust ingepolderd. In de kustzone rest nog slechts ca. 200 ha intertidaal gebied of 0,25 % van het oorspronkelijke areaal. Desondanks heeft ongeveer een kwart van het poldergebied een belangrijke natuurwaarde (cf. "halfnatuur" op de grafiek). Het betreft vooral reliëfrijke, permanente graslanden die onder meer belangrijk zijn voor overwinterende vogels. Zo kan van de kleine rietgans tot 90 % van de populatie die op Spitsbergen broedt, in de polders komen overwinteren. Verder liggen verspreid in de kustpolders ongeveer 500 ha zilte graslanden met een regionaal belangrijke zoutminnende flora.

Het duinengebied veranderde tijdens de voorbije anderhalve eeuw van een dun bevolkt agrarisch gebied naar een sterk verstedelijkte toeristische trekpleister, wat nefaste gevolgen heeft gehad voor de flora en fauna. Deze evolutie bestaat uit twee elementen. Ten eerste leidde de urbanisatie tot een halvering van het duinareaal. Rekening houdend met het intensieve agrarische gebruik van een aantal vlakke duingebieden, betekent dit dat slechts een derde of ca. 2.500 ha van het oorspronkelijke areaal aan ecologisch waardevolle duinen resteert.

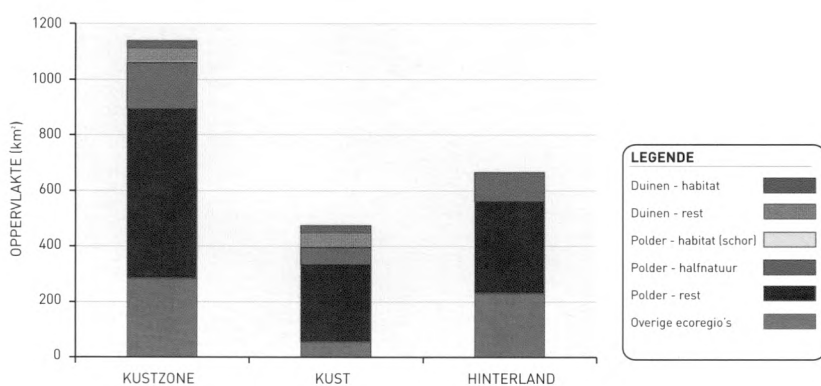
Verder zijn de duingebieden intern onderhevig aan belangrijke wijzigingen. Dit houdt enerzijds verband met de versnippering, waardoor onvoldoende ruimte voorhanden is voor grootschalige processen. Anderzijds zijn ook de wijzigingen van het grondgebruik, zoals het wegvallen van begrazing door grote herbivoren, verantwoordelijk voor veranderingen van het duinlandschap. Er is een sterke toename van struweel en bos ten koste van graslanden en mosduinen. Vandaag omvat het duingebied ca. 800 ha soortenrijk grasland en 600 ha struweel. De oppervlakte bos bedraagt ongeveer 650 ha. Lage duinvalleivegetaties zijn beperkt tot enkele tientallen ha en behoren tot de meest bedreigde ecotopen van de kustzone.

→ WAT VOOR DE TOEKOMST?

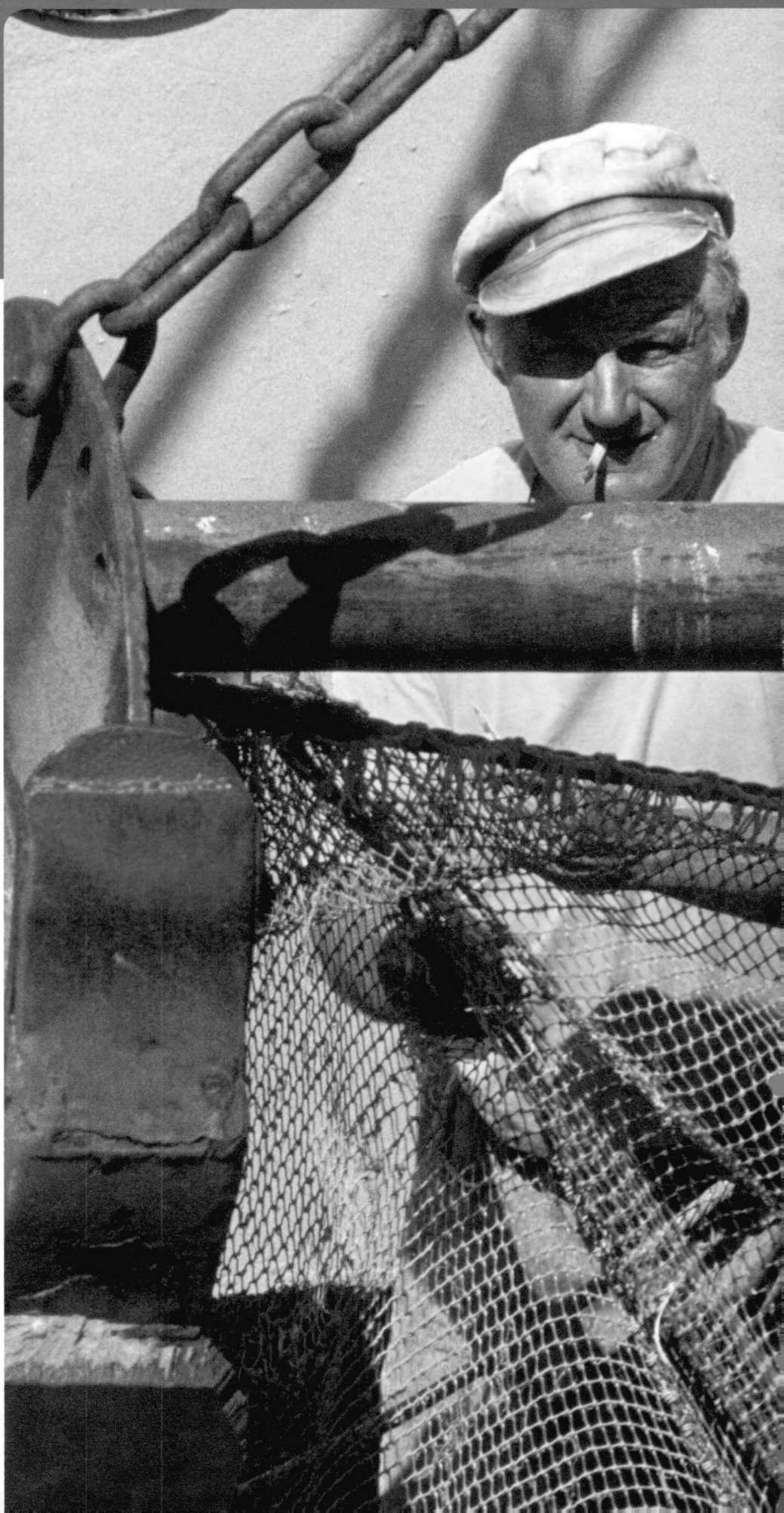
Ondanks het belang van het ecosysteem is er niet echt een biodiversiteitsindicator om de ecologische kwaliteit van het kustecosysteem te evalueren. Hiervoor zijn immers onvoldoende gegevens beschikbaar. De uitwerking van een monitoringsysteem dat onder meer concrete data kan leveren, vormt dan ook een belangrijke uitdaging. Dit monitoringsysteem zou een belangrijk beleidsinstrument kunnen zijn om de doeltreffendheid van de maatregelen ten behoeve van het behoud van de biodiversiteit na te gaan.

Grafiek 1 Oppervlakte kusteigen habitat binnen de verschillende ecoregio's (gebaseerd op BWK)

Bron Instituut voor Natuurbehoud

Het kustkompas

5. VERSTERKING VAN HET ECONOMISCHE WEEFSEL

- ECONOMISCHE WAARDE VAN DE ZEEHAVENS
- ECONOMISCHE GROEI EN ONDERNEMERSCHAP
- PRODUCTIVITEIT
- WERKGELEGENHEID IN TOERISME
- WERKGELEGENHEID IN DE VISSERIJ EN
LANDBOUW
- WERKLOOSHEIDSGRAAD
- COMMERCIËLE VISSTOCKS BINNEN VEILIGE
REFERENTIEWAARDEN*
- INKOMENSSPANNING*

* Deze indicatoren worden in een ander hoofdstuk besproken.

VERSTERKING VAN HET ECONOMISCH WEEFSEL

5

→ WAAR WILLEN WE NAAR TOE?

Een kustzone die zich duurzaam ontwikkelt, heeft een gediversifieerde en bijgevolg stabiele economische structuur nodig. Deze gediversifieerde structuur leidt tot een gezond bedrijfsklimaat en een versterking van het economische weefsel. Voldoende (kans op) werkgelegenheid verhoogt de kans op algemeen welzijn. Er moet dan ook gestreefd worden naar een economie die zowel een kwantitatieve als een kwalitatieve tewerkstelling garandeert met aandacht voor werkvoorwaarden en loon. Een economie die de duurzame ontwikkeling ondersteunt, houdt ook rekening met de draagkracht van de regio. Economische ontwikkeling hoeft niet gepaard te gaan met een stijgende milieu-impact en een toenemend materiaal- en energiegebruik. Ze respecteert het materieel, het ecologisch, menselijk en sociaal kapitaal door er in te investeren in plaats van het te verbruiken.

→ WAAR STAAN WE VANDAAG DE DAG?

De zeehavens, de zogenaamde 'poorten' zijn steunpunten voor de economie in de kustzone. Het belang van de havens stijgt o.a. door het toenemen van Short Sea Shipping. Dit vertaalt zich in betere werkgelegenheidsperspectieven op het vlak van de goederenbehandeling, het transport en de logistieke diensten. De haven en omliggende terreinen vormen vestigingsplaatsen voor verschillende economische activiteiten. Maar deze economische groei gaat vaak gepaard met conflicten over het ruimtegebruik tussen verschillende stakeholders zoals natuurverenigingen, buurtbewoners en de havenbedrijven. Ook een beperkte toegankelijkheid zowel langs land- als zeezijde en de aan- en afvoer van goederen naar de haven via de weg zorgen voor problemen.

Aansluitend op de activiteiten van deze zeehavens, zijn er in de voorbije decennia nieuwe regionale en lokale bedrijvzones ontwikkeld die de economische diversificatie van de regio hebben bevorderd. Ook toekomstgerichte sectoren, waaronder recent nog een wetenschapspark, kregen hierbij hun plaats. Deze diversificatie dient evenwel nog verder te worden ontwikkeld.

Net als de havensector, kent ook de werkgelegenheid in de toeristische sector, een lichte stijging. Maar de werkgelegenheid door toerisme is vaak seizoensgebonden en gerelateerd aan onregelmatige uren zoals weekend- en avondwerk. Dit brengt met zich mee dat personeel niet gemakkelijk te rekruteren is omdat er een grote flexibiliteit wordt verwacht. Er wordt dan ook vaak gewerkt met jobstudenten, stagiairs en tijdelijke contracten.

In de kustzone kampt voornamelijk de visserij met een dalende rendabiliteit en tewerkstelling. De voornaamste redenen hiervoor zijn o.a. hoge exploitatiekosten door toenemende brandstofprijzen, dalende visquota, een vlootcapaciteitsbeperking. De doorgevoerde technologie maakt de visserij bovendien minder arbeidsintensief. Op ecologisch vlak krijgt de Belgische visserij te maken met dalende visstocks, bijvangsten en ongereguleerde aanvoer. Al deze redenen zorgen ervoor dat de werkgelegenheid in de visserij erg laag ligt (0,25 % van de totale werkgelegenheid aan de kust in 2002).

In de landbouwsector, echter daalt de werkgelegenheid (5 % in de periode 1995-2002). De landbouwsector ondervindt druk door strengere kwaliteits- en leefmilieueisen, toenemende concurrentie door groeiende wereldhandel, hervormingen van het Europees landbouwbeleid en de stapsgewijze vermindering van de subsidies. Door de onzekere

economische toekomst ontbreekt het vaak aan opvolgers voor de land- en tuinbouwbedrijven en daalt het aantal bedrijven. De vrijgekomen gronden worden vaak opgenomen door grotere en kapitaalkrachtigere bedrijven. Aan de kust is de landbouw voornamelijk gericht op traditionele landbouwproducten (veeteelt en klassieke graanteelt) die niet veel groeiperspectieven bieden en de natuurlijke hulpbronnen zwaar belasten.

→ WAT KUNNEN WE DOEN?

Bij een verdere economische ontwikkeling van de kustzone moet er aandacht zijn voor de perspectieven op lange termijn, waarbij rekening gehouden wordt met de draagkracht van het natuurlijke systeem. Bij de verdere uitbouw moet er aandacht uitgaan naar de natuurlijke structuur en ecologische infrastructuur in de omgeving van de haven. Bij dit alles is het belangrijk dat er een duidelijk en rechtlijnig beleid wordt gevoerd met concrete maatregelen.

Ter versterking van het economisch weefsel dient een verdere diversificatie worden voorzien als ankerpunt voor de verdere economische ontwikkeling. Aandacht voor groeisectoren en kenniseconomie zijn hierbij essentieel. De ontwikkeling van vb. het wetenschapspark 'Greenbridge' te Plassendale kan hierbij toonaangevend zijn.

Het kusttoerisme is een arbeidsintensieve dienstverlenende sector, die werk ook genereert voor kansengroepen (waaronder vb. laaggeschoolden). De werkgelegenheid in de toeristische sector gaat vaak gepaard met onregelmatige uren, weekend- en avondwerk en vraagt dus een zekere flexibiliteit van de werknemer. Een verder behoud van deze werkgelegenheid is noodzakelijk en kan gestimuleerd worden door aangepaste vormingsprogramma's, werkgelegenheidsmaatregelen en flankerende maatregelen zoals flexibele kinderopvang.

In tegenstelling tot de andere sectoren, fungeert de toeristische sector voornamelijk als werkgever tijdens het zomerhalfjaar. Er is steeds meer aandacht voor een spreiding van het toerisme over het hele jaar, wat stabielere arbeidsplaatsen creëert. Het is dan ook belangrijk de kust te promoten als bestemming over het hele jaar. Dit kan vb. door het organiseren van evenementen op een toeristisch kalmer tijdstip, het verder uitbouwen van het congestoerisme en van weersonafhankelijke voorzieningen.

De visserij is zich bewust van de problematiek waarmee de sector kampt. Enkel wanneer er samenwerking is tussen de vissers, de reders, de vismijnen en alle andere belanghebbenden kan er gewerkt worden aan een visserij die de duurzame ontwikkeling ondersteunt. De achteruitgang van de visvoorraden kan gestopt worden door een ecosysteemgerichte aanpak van het visvangstbeheer.

Ondanks de daling van de werkgelegenheid binnen de landbouw blijft deze sector een belangrijke socio-economische rol spelen op het platteland. Binnen een landbouwbeleid is het dan ook noodzakelijk te streven naar een goed ingepaste land- en tuinbouw gericht op kwaliteitsproducten. Initiatieven waarbij werkgelegenheidsprojecten worden gekoppeld aan het beheer van groen- en natuurvoorzieningen, hoevetoerisme, recreatieve infrastructuur en woningrenovatie moeten worden ondersteund. Dit proces van verbreden en verdiepen van de landbouw kan via een degelijke begeleiding bepaalde landbouwbedrijven doen heropleven. Bij de instandhouding van milieu, natuur, het landelijk erfgoed, het landschap en de open ruimte op het platteland kan de landbouwsector een rol spelen door het sluiten van beheersovereenkomsten.

ECONOMISCHE WAARDE VAN DE ZEEHAVENS

De zeehavens aan de kust – Zeebrugge en Oostende – zorgen voor een toegevoegde waarde: voor 1.055 miljoen euro in 2003. Dat is ruim 42 % meer dan in 1997. Meer nog dan in het verleden ligt de grote uitdaging voor de zeehavens echter in het ontwikkelen van een duurzame mobiliteit. Zeebrugge en Oostende zijn dan ook belangrijke havens voor short sea shipping, dat uitgesproken het meest milieuvriendelijke vervoermiddel in Europa is.

→ WAAROM DEZE INDICATOR?

De havens van Oostende en Zeebrugge zijn belangrijke economische poorten aan de kust. De aanwezigheid van de havens creëren immers directe en indirecte werkgelegenheid. De economische impact van deze transportsector wordt bepaald aan de hand van de toegevoegde waarde van de zeehavens tot de nationale economie.

→ WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

De toegevoegde waarde geeft weer of een onderneming erin slaagt voldoende waarde toe te voegen aan de aangekochte goederen en diensten en in welke mate de klant of de belastingbetaler bereid is hiervoor te betalen. Het is grosso modo de som van de lonen, afschrijvingen, interesten en winsten. Schommelingen op het vlak van werkgelegenheid (= lonen), investeringen (= afschrijvingen) of financieringspolitiek (= interesten en winsten) bepalen dan ook sterk de evolutie van de toegevoegde waarde.

→ WAT ZIJN DE RESULTATEN?

De groei van de toegevoegde waarde in de havengebieden van Zeebrugge en Oostende was groter in de periode 1997-1999 dan in de periode 2001-2003. De enige sectoren die wel zijn blijven groeien, zijn de scheepsagenten en expediteurs in Zeebrugge, de chemische nijverheid in Oostende, het wegvervoer in Zeebrugge en de logistieke diensten in Oostende. In de periode 2004-2005 lijken zich ook een aantal andere sectoren te herpakken, maar het is nog even wachten op de cijfers om te zien hoe sterk die opleving is.

De vraag is natuurlijk in hoeverre deze opleving ook duurzaam is. M.a.w., hoe sterk is de link tussen de economische pijler, de sociale pijler en de ecologische pijler van duurzame ontwikkeling?

Wat opvalt, is dat de sterke stijging van de toegevoegde waarde in de periode 1997-2003 – voor beide havens samen 42,6 % – zich vertaalt in een stijging van de werkgelegenheid met slechts 3,5 %. Het verdwijnen van de RMT is hier een oorzaak van. Zonder de gegevens van de RMT blijkt dat in dezelfde periode de toegevoegde waarde met 40,7 % is gestegen, wat 9,4 % meer banen heeft opgeleverd. Dit wijst op een sterke stijging van de productiviteit (= de toegevoegde waarde per werknemer) in de havengebieden met 28,6 %, wat hoger ligt dan de 7,5 % productiviteitsstijging in de hele kustzone (Grafiek 1).

Op verschillende terreinen wordt permanent gezocht naar een evenwicht tussen de economische en ecologische pijler. Dat gaat van de bescherming van het marien milieu tot de naleving van de vogel- en habitatrichtlijnen bij de realisatie van belangrijke haveninfrastructuurprojecten (1). Volgens een recente enquête van de European Sea Ports Organisation (2) scoren de Europese havens – Zeebrugge en Oostende inclusief – trouwens steeds beter op het vlak van het milieubeheer.

→ WAT VOOR DE TOEKOMST?

Een grote uitdaging voor de havens van Zeebrugge en Oostende is het ontwikkelen van een duurzame mobiliteit. Zeebrugge en Oostende zijn belangrijke havens voor short sea shipping (SSS), de meest milieuvriendelijke vervoersmodus in Europa (Grafiek 2). Toch is het wegvervoer van en naar de kusthavens vrij hoog tengevolge van het roloverkeer: 63 % van het totale hinterlandvervoer in Zeebrugge en 86 % in Oostende.

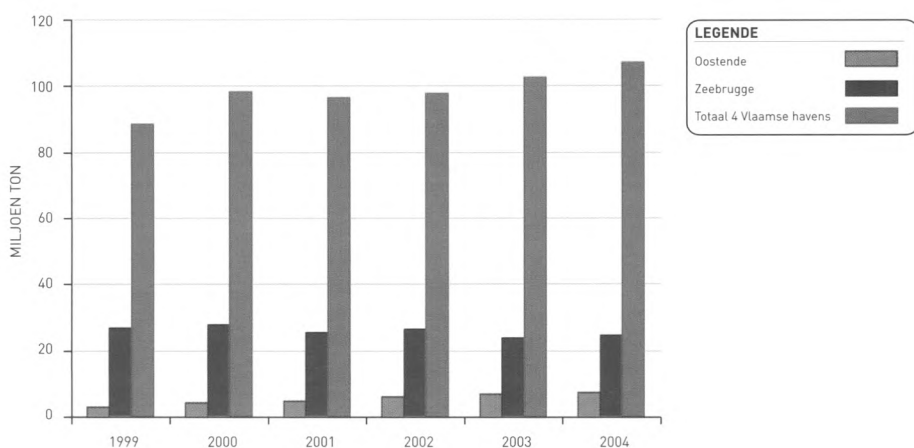
Een versterking van het spoorvervoer, de binnenvaart en de estuaire vaart dringt zich dan ook op. Dat zijn noodzakelijke, maar niet voldoende voorwaarden om het hinterlandvervoer van en naar de kusthavens duurzamer te maken. In Nederland gaat men ervan uit dat een besparing van 10 % op de toenemende mobiliteitsbehoefte best mogelijk is door vb. een betere belading, slimme verpakkingen, klantenuitwisseling, besparingen op retourstromen ... (3)

(1) Ministerie van de Vlaamse gemeenschap "Het milieurechtelijk statuut van de zeehavens", Brussel, januari 2004

(2) ESPO, "Environmental Survey 2004", Brussel, April 2005.

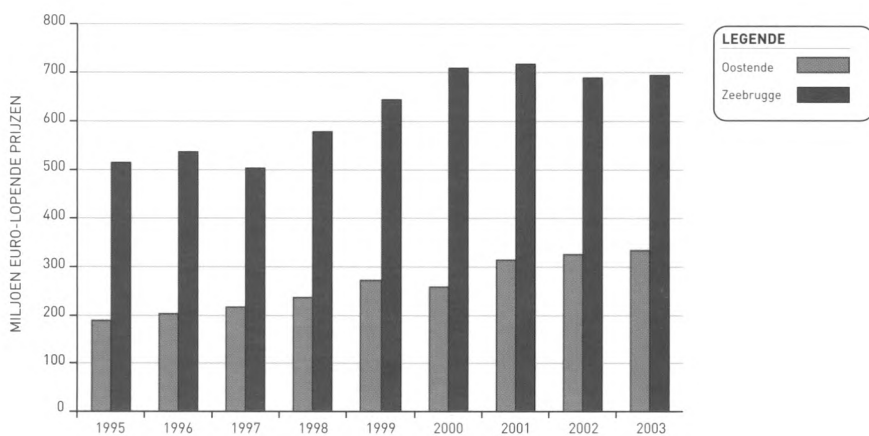
(3) Ministerie van Verkeer en Waterstaat "Transportbesparing: ondernemers prijzen zichzelf de markt in", Den Haag, november 2004 en J. Nielsen en H. van Essen "Beladingsgraden-ruimte voor verbetering", Delft, juni 2005

Grafiek 1 Evolutie Short Sea Shipping in Zeebrugge en Oostende, 1999-2004

Bron Shortsea Shipping Vlaanderen

Grafiek 2 Directe toegevoegde waarde, 1995-2003

Bron NBB, "Economisch belang van de Vlaamse zeehavens. Verslag 2003"

ECONOMISCHE GROEI EN ONDERNEMERSCHAP

De economische groei (aantal starters t.o.v. aantal faillissementen) ligt lager aan de kust dan in Vlaanderen. Er zijn relatief meer faillissementen dan starters in de kustzone. Tussen de kust en het hinterland merken we voor deze indicator weinig significante verschillen op. De plotse heropleving in 2003 kan verschillende oorzaken hebben en moet dan ook met grote omzichtigheid geïnterpreteerd.

→ WAAROM DEZE INDICATOR?

In een open economie als de Vlaamse, blijkt dat de graad van ondernemerschap gedreven wordt door veranderingen in de globale economie en het flankerend kader dat de overheid bepaalt. Dit is niet anders voor de kust. Een ondersteunend klimaat voor ondernemingen is nuttig voor het starten en beëindigen, de overname, de bloei en het voortbestaan van ondernemingen. In de context van duurzame ontwikkeling, wordt gestreefd naar een kwalitatieve economische uitbouw met aandacht voor innovatie, sociale en ecologische aspecten. Veel oprichtingen van nieuwe bedrijven die maar een korte levensduur hebben en vroege faillissementen, getuigen wellicht van een geringe duurzaamheid.

→ WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

De indicator wordt gedefinieerd als de verhouding tussen het aantal gestarte ondernemingen (zelfstandigen + KMO's) en het aantal gefailleerde ondernemingen.

→ WAT ZIJN DE RESULTATEN?

Globaal beschouwd evolueert de indicator voor de kustzone gelijklopend (met uitzondering voor 2003) met de situatie in Vlaanderen. Maar de situatie in de kustzone is ongunstiger door een constant lagere verhouding. Er zijn dus relatief meer faillissementen dan starters in de kustzone. Tussen de kust en het hinterland zijn voor deze indicator weinig significante verschillen op te merken.

Opvallend is dat, ondanks de economische groei, de indicator in 1999 al een negatieve trend vertoonde. De algemeen dalende economische conjunctuur van 2000 tot 2002 weerspiegelt zich voor deze indicator in een ongeveer stagnerende trend. Voor Vlaanderen betekende dit dat er elk jaar ongeveer evenveel ondernemingen werden opgestart als er failliet gingen, terwijl het saldo voor de kustzone telkens negatief was. De economische heropleving in 2003 tekent zich duidelijk af voor de kustzone. Voor het eerst liggen daardoor de waarden in de kustzone hoger dan in Vlaanderen. De sterke stijging tussen 2002 en 2003 voor de kustzone is te danken aan een sterke daling van het aantal faillissementen (- 14 %) en een lichte toename van het aantal startende ondernemingen (+ 5 %).

Een mogelijke verklaring is dat enerzijds de economische heropleving zich sterker manifesteert aan de kust dan gemiddeld in het land. Het kan ook zijn dat de kustzone de voorbije jaren een achterstand heeft opgelopen en nu aan een inhaalbeweging bezig is.

Aangezien dit zich nog maar voor één jaar manifesteert, blijft een bevestiging noodzakelijk voor 2004 en 2005 om de juiste conclusies te kunnen trekken. Bovendien moet opgemerkt worden dat sedert 1 juli 2003 ook de niet-btw-plichtige vennootschappen en eenmanszaken of vennootschappen in andere rechtsvormen in de statistieken van het aantal starters worden opgenomen. Bij de vergelijking van de cijfers tussen 2002 en 2003 is dus de grootst mogelijke omzichtigheid geboden.

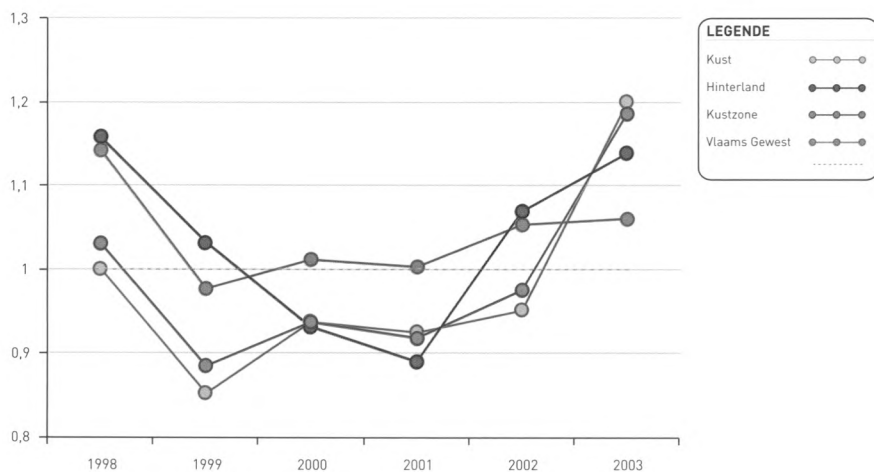
De minder gunstige situatie voor de kustzone in vergelijking met Vlaanderen zou voor een deel verklaard kunnen worden door de aard van de activiteiten. Bij de koplopers van de faillissementen behoort immers de horeca, die in het kustgebied sterker vertegenwoordigd is dan gemiddeld in Vlaanderen. Verdere analyses zouden meer informatie kunnen geven over welke activiteiten het precies gaat die aan de ene kant opgericht worden en aan de andere kant ophouden te bestaan, hoeveel tewerkstelling ermee gepaard gaat, alsook in welke omgeving deze gesitueerd zijn.

→ WAT VOOR DE TOEKOMST?

Een mogelijkheid om het ondernemerschap te bevorderen is het voeren van een ondersteunend beleid. Aanvullend kan de oprichting van bedrijven sterker gestimuleerd of ondersteund worden als ze aan bepaalde voorwaarden op het gebied van duurzame ontwikkeling voldoen. Voorbeelden zijn extra steunmaatregelen voor starters of groeiende ondernemingen als ze voldoen aan criteria in verband met vb. duurzaamheid, ecologie en maatschappelijk verantwoord ondernemen.

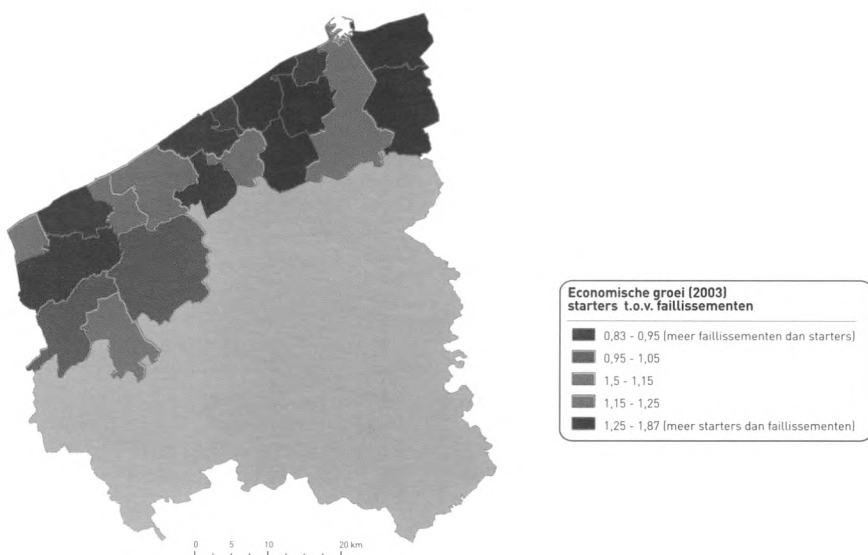

Grafiek 1 Evolutie van de verhouding van het aantal gestarte tegenover het aantal failliete ondernemingen, 1998-2003

Bron Ecodata (FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie), verwerking CP GBKG

Kaart 1 Verhouding van het aantal gestarte ondernemingen tegenover het aantal failliete ondernemingen per gemeente in 2003

Bron Ecodata (FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie), verwerking CP GBKG

PRODUCTIVITEIT

In 2003 bedraagt de productiviteit of toegevoegde waarde per werknemer in de geselecteerde sectoren in de kustzone 52.680 euro. Dit resultaat ligt lichtjes beneden de waarde voor de gehele provincie West-Vlaanderen in dezelfde sectoren (54.472 euro). In de periode 1995-2003 nam de productiviteit in de kustzone toe (37 % of gemiddeld 4 % per jaar). Dezelfde tendens valt ook waar te nemen in de kustgemeenten (4,2 % per jaar) en het hinterland (3,5 % per jaar).

→ WAAROM DEZE INDICATOR?

De toegevoegde waarde per werknemer is een indicatie van de concurrentiekracht van een onderneming of groep van ondernemingen weer. Het is een klassieke maatstaf voor de arbeidsproductiviteit van een onderneming of van een groep van ondernemingen.

→ WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

De indicator geeft de toegevoegde waarde per werknemer weer in de landbouw, de visserij, de scheepvaart, het toerisme en de recreatiesector. De toegevoegde waarde is het verschil tussen de bedrijfsopbrengsten en de aankopen van grond- en hulpstoffen, goederen en diensten. Door de toegevoegde waarde uit te drukken per werknemer, kennen we de waarde die een onderneming toevoegt aan de aangekochte en verbruikte goederen en diensten.

De cijfers die verder aan bod komen, hebben betrekking op een raming van de toegevoegde waarde per werknemer in de kustzone. Deze cijfers kunnen bijgevolg niet zonder meer vergeleken worden met andere bronnen die de toegevoegde waarde per werknemer weergeven. Aangezien er geen officiële statistieken bestaan die de toegevoegde waarde per werknemer op dit niveau (per sector en gemeente) weergeven, werd een beroep gedaan op de aggregatie van de jaarrekeningen van een selectie van ondernemingen uit de desbetreffende sectoren en gemeenten.

→ WAT ZIJN DE RESULTATEN?

In 2003 bedroeg de productiviteit of de toegevoegde waarde per werknemer in de geselecteerde sectoren in de kustzone 52.680 euro. Dit resultaat ligt licht beneden de waarde voor de gehele provincie West-Vlaanderen voor dezelfde sectoren (54.472 euro). De toegevoegde waarde per werknemer is lager in de kustgemeenten (52.110 euro) dan in de hinterlandgemeenten (57.700 euro). De toegevoegde waarde voor de kust en het hinterland, de volledige kustzone en de provincie West-Vlaanderen tonen duidelijk aan dat de kustzone goed scoort in vergelijking met West-Vlaanderen (Grafiek 1).

In de periode 1995-2003 nam de productiviteit in de kustzone jaar na jaar toe. In 1995 bedroeg de toegevoegde waarde per werknemer voor de volledige kustzone nog maar 38.390 euro, tegenover 52.680 euro in 2003. Dit komt neer op een relatieve stijging van de productiviteit met ongeveer 37 % of een gemiddelde jaarlijkse groei van 4 %. Vooral tussen 1995 en 1997 en tussen 2001 en 2002 groeide de toegevoegde waarde per werknemer vrij sterk.

Resultaten voor de evolutie van de totale productiviteit in België en in Vlaanderen tonen net als in de kustzone een continue toename van de productiviteit. Dit is het gevolg van verschillende factoren, waaronder de stijging van de kapitaalintensiteit, de verbeterde organisatie, de stijging van de scholingsgraad, de technische vooruitgang ... Doordat mensen vervangen worden door machines, kan er een even grote toegevoegde waarde worden gecreëerd met minder personeel.

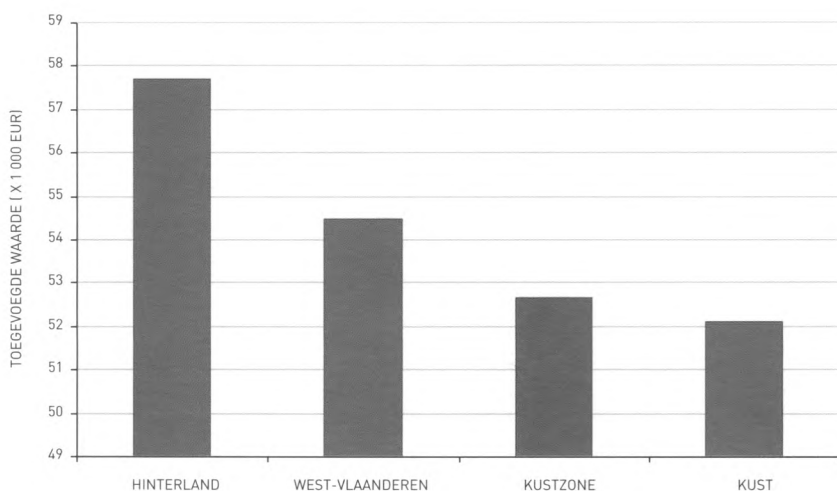
→ WAT VOOR DE TOEKOMST?

Het zoeken naar nieuwe inkomensmogelijkheden langs deze wegen heeft in de eerste plaats te maken met het zoeken naar een rendabele aanwending van de ingezette productiefactoren. Een eerste mogelijkheid die zich aandient, is schaalvergroting. Hierbij gaat het bedrijf trachten een zo hoog mogelijke productiviteit te bereiken om de kosten per eenheid product te doen dalen. In een stagnerende markt zal de uitbreiding van het ene bedrijf altijd ten koste van andere bedrijven gaan. Een andere mogelijkheid om een hogere toegevoegde waarde te creëren, is het streven naar producten van betere kwaliteit of het aanbieden van producten in samenwerking met andere sectoren.

De economische sectoren kunnen hun toegevoegde waarde verhogen door een verdieping van hun activiteit, namelijk het opnemen van nieuwe economische activiteiten binnen de sector zoals het produceren van kwaliteitsproducten, maar ook door verbreding, namelijk het opnemen van nieuwe activiteiten buiten hun sector zoals recreatie, landschapsverzorging en/of natuurbehoud.

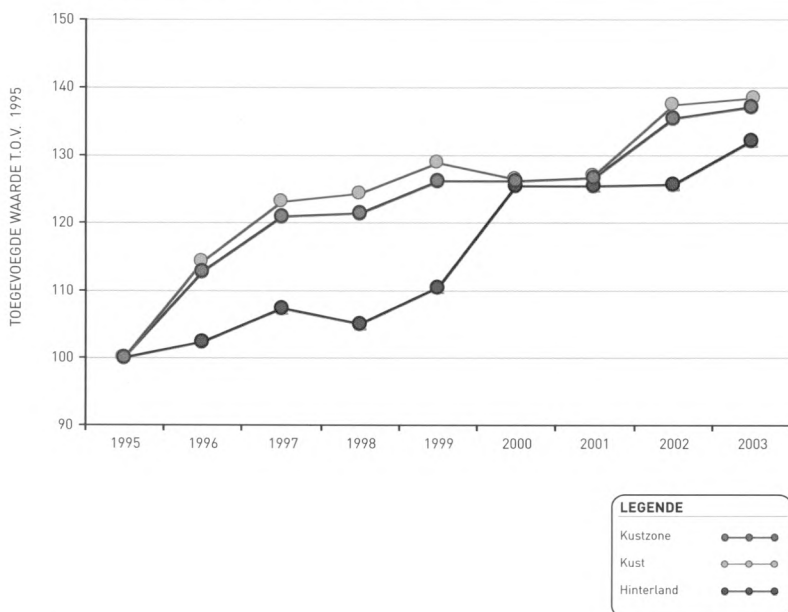

Grafiek 1 Toegevoegde waarde per werknemer in de geselecteerde sectoren, in duizend euro, 2003

Bron Bureau Van Dijk, dvd Belfirst, update 81 verwerking: GOM West-Vlaanderen

Grafiek 2 Toegevoegde waarde per werknemer t.o.v. referentie jaar 1995 in de geselecteerde sectoren, gemeenten van de kustzone, 1995-2003

Bron Bureau Van Dijk, dvd Belfirst, update 69 + update 81 verwerking: GOM West-Vlaanderen

WERKGELEGENHEID IN TOERISME

De toeristisch-recreatieve sector is van vitaal belang voor de economie en de werkgelegenheid in de kuststreek. Sinds 1995 groeide de werkgelegenheid in de toeristische sector in de kustzone met 13,8 % of ongeveer 2.200 arbeidsplaatsen. In diezelfde periode was er in de kustgemeenten een relatieve stijging van de werkgelegenheid met 4,5 %.

→ WAAROM DEZE INDICATOR?

Deze indicator drukt de sociaaleconomische betekenis van het toerisme uit. De toeristisch-recreatieve sector is van vitaal belang voor de economie en de werkgelegenheid in de kuststreek. Naarmate er in een streek voldoende werkgelegenheid is, verhoogt de kans op algemene welvaart en welzijn. Een stabiel economisch weefsel met het oog op een gezond bedrijfsklimaat is onontbeerlijk voor de duurzame ontwikkeling van de kust.

→ WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

Deze indicator geeft een beeld van de werkgelegenheid in de sector toerisme en recreatie, uitgedrukt in het totaal aantal jobs dat door deze sector wordt gecreëerd. Deze werkgelegenheid is gespreid over een zeer groot aantal subsectoren. In deze indicator worden enkel de subsectoren opgenomen die rechtstreeks aan het receptief toerisme en de recreatie zijn toe te schrijven, vb. de accommodatieverstrekkende ondernemingen, de horeca en de ontspanningssector.

De indicator omvat zowel de bezoldigde als de zelfstandige werkgelegenheid. De cijfers van de bezoldigden, afkomstig van de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (RSZ), omvatten zowel voltijdse als deeltijdse en tijdelijke jobs op het moment van registratie. Een belangrijk nadeel voor de kust is dat deze cijfers geen rekening houden met de jobstudenten en tijdelijk tewerkgestelden, die nadrukkelijk aanwezig zijn tijdens het hoogseizoen.

Naast de bezoldigde werkgelegenheid is ook de zelfstandige werkgelegenheid zeer belangrijk voor het toerisme. Veel (kleine) zelfstandigen zijn immers in deze sector actief. Er werd voor geopteerd alle zelfstandigen, zowel in hoofdberoep als in bijberoep, hun helpers, en de pensioengerechtigde zelfstandigen in de indicator op te nemen. Dit heeft als voordeel dat alle zelfstandige jobs binnen de sector worden meegeteld. Anderzijds zullen ook dubbeltellingen voorkomen, met name van personen die als loontrekkende in de toeristische sector actief zijn en daarnaast nog een zelfstandig bijberoep in dezelfde sector uitoefenen.

Wegens de vele beperkingen waarmee rekening moet worden gehouden, geeft deze indicator de totale economische betekenis en de werkgelegenheid in het toerisme slechts bij benadering weer.

→ WAT ZIJN DE RESULTATEN?

In 1995 bood de sector plaats aan ongeveer 16.200 jobs in de hele kustzone (Grafiek 1). Na een lichte achteruitgang in 1997 steeg de werkgelegenheid continu tot ruim 18.400 arbeidsplaatsen in 2002. 84 % van dat totaal betrof loontrekkenden.

Ruim 63 % van de jobs in 2002 situeren zich in de kustgemeenten. Brugge en de hinterlandgemeenten zijn goed voor respectievelijk 28 en 9 % van de aangeboden jobs. Sinds 1995 nam de werkgelegenheid in de kustzone toe met 13,8 % of ongeveer 2.200 arbeidsplaatsen.

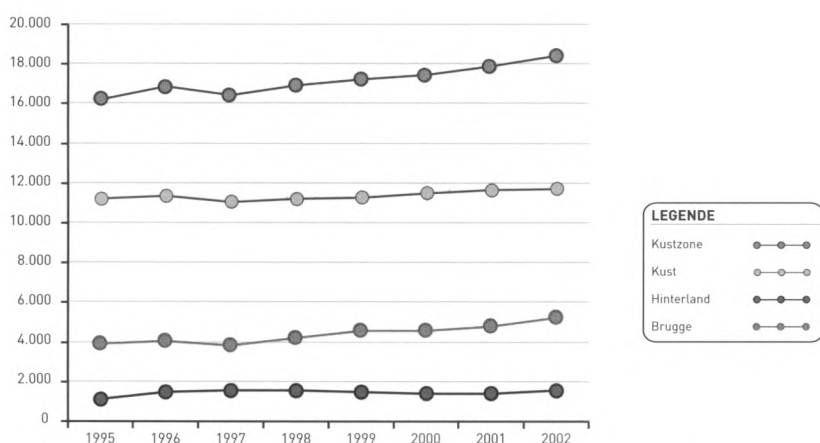
In diezelfde periode werden in de kustgemeenten 500 nieuwe arbeidsplaatsen in het toerisme gecreëerd. Dit betekent een relatieve stijging van 4,5 %. Ten slotte is er de evolutie in de werkgelegenheid in de hinterlandgemeenten: tussen 1995 en 2002 zijn daar 400 nieuwe jobs bijgekomen. Op een totaal van bijna 1 600 betekent dit een opmerkelijke stijging van 37,3 %.

Deze evolutie in de werkgelegenheid is een duidelijke weerspiegeling van het stijgende belang van de omzet in het dagtoerisme en het tweedeverblijfstoerisme in de kustgemeenten. De omzet uit het verblijfstoerisme in commerciële logiesvormen (voor relatief korte periodes tegen betaling op de markt gebracht) is wellicht gestagneerd. Deze omzet zal worden geschat in 2006 op basis van een lopend onderzoek (in 2005).

→ WAT VOOR DE TOEKOMST?

Voor een regio als de kust, die erg afhankelijk is van het toerisme, is het belangrijk om de werkgelegenheid in deze sector op duurzame wijze te handhaven en indien mogelijk te verhogen. Een betere spreiding van de werkgelegenheid over het jaar vormt hierbij een belangrijke doelstelling voor het beleid, omdat op deze manier een meer volwaardige (werkgelegenheid wordt gecreëerd).

Grafiek 1 Evolutie van de totale werkgelegenheid in toerisme en recreatie, 1995-2002 *

*Door problemen bij de digitalisering van het systeem zijn de gedecentraliseerde RSZ-cijfers voor 2003 nog niet beschikbaar en zullen de cijfers voor 2004 vermoedelijk pas begin 2006 worden aangeleverd.

Bron RSZ, RSVZ, verwerking Westtoer

WERKGELEGENHEID IN DE VISSERIJ EN LANDBOUW

In de periode 1995-2002 nam de totale werkgelegenheid in de landbouw en de visserij in de kustzone af met bijna 10 %. In de visserij ging 33 % van de arbeidsplaatsen verloren, in de landbouw 5 %. De afname van de werkgelegenheid in de landbouw en de visserij was het sterkst in de kustgemeenten (- 14,2 % of - 346 personen) door de daling in de visserij. De hinterlandgemeenten kenden een afname met 6,3 % of 190 personen. Daartegenover staat dat de totale tewerkstelling in de kustregio tussen 1995 en 2002 met bijna 7 % toenam.

→ WAAROM DEZE INDICATOR?

De landbouw- en visserijsector vervult een belangrijke sociaaleconomische rol in onze maatschappij, met name op het gebied van de voedselvoorziening en de tewerkstelling. Beide sectoren oefenen bovendien zowel een positieve als negatieve invloed uit op het milieu. Bedrijven uit deze sector vormen vaak de eerste schakel in een bedrijfskolom. Veranderingen in de landbouw en visserij hebben vaak een effect op de hele productieketen.

→ WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

De indicator wordt gedefinieerd als de jaarlijkse evolutie (in positieve of negatieve zin) van de loontrekkende en zelfstandige tewerkstelling in de visserijsector en in de landbouwsector t.o.v. een bepaald referentiejaar. Het opnemen van de zelfstandigen en hun helpers is belangrijk om een volledig beeld te krijgen van de tewerkstelling in deze sectoren: 75 % van de totale tewerkstelling in de landbouw en de visserij wordt immers gecreëerd door zelfstandigen. Vooral in de landbouw is het aandeel zelfstandigen groot (84 %); in de visserij daarentegen zijn slechts 17 % zelfstandigen actief.

→ WAT ZIJN DE RESULTATEN?

In de periode 1995-2002 nam de tewerkstelling in de landbouw en de visserij in de kustzone af met bijna 10 % (Grafiek 1). In de visserij ging ongeveer een derde van de tewerkstelling verloren. De landbouw kende een minder sterke relatieve afname van de tewerkstelling (5 %). In absolute cijfers verschilt de evolutie in de landbouw en de visserij echter niet zo sterk: -221 actieven in de landbouw tegenover -315 actieven in de visserij.

In 2002 werkten in de kustzone 4.264 personen in de landbouw en 638 personen in de visserij. Dit was samen goed voor 3,0 % van de totale tewerkstelling in de kustzone. In West-Vlaanderen als geheel lag dit percentage hoger, namelijk 4,2 %. De tewerkstelling in de landbouw is vooral geconcentreerd in de hinterlandgemeenten (ca. twee derde); de tewerkstelling in de visserij situeert zich zo goed als volledig in de kustgemeenten (ca. 98 %). De tewerkstelling in de visserij in de kustzone vormt bovendien bijna de totaliteit van de West-Vlaamse tewerkstelling in de visserij (87 %). De tewerkstelling in de landbouw in de kustzone bedraagt 22 % van de totale West-Vlaamse tewerkstelling in de landbouw.

De afname van de werkgelegenheid in de landbouw en de visserij was het sterkst in de kustgemeenten (- 4,2 % of - 346 personen). De hinterlandgemeenten kenden een afname met 6,3 % of 190 personen. De sterke afname in de kustgemeenten is hoofdzakelijk het gevolg van de afname van de tewerkstelling in de visserijsector (- 33,4 % of - 314 personen), die bijna volledig in de kustgemeenten gesitueerd is. De landbouw kende in de kustgemeenten amper een afname, met 32 arbeidsplaatsen (- 2,1 %). De werkgelegenheid in zowel de landbouw als in de visserij neemt sterker af in de kustzone dan in West-Vlaanderen.

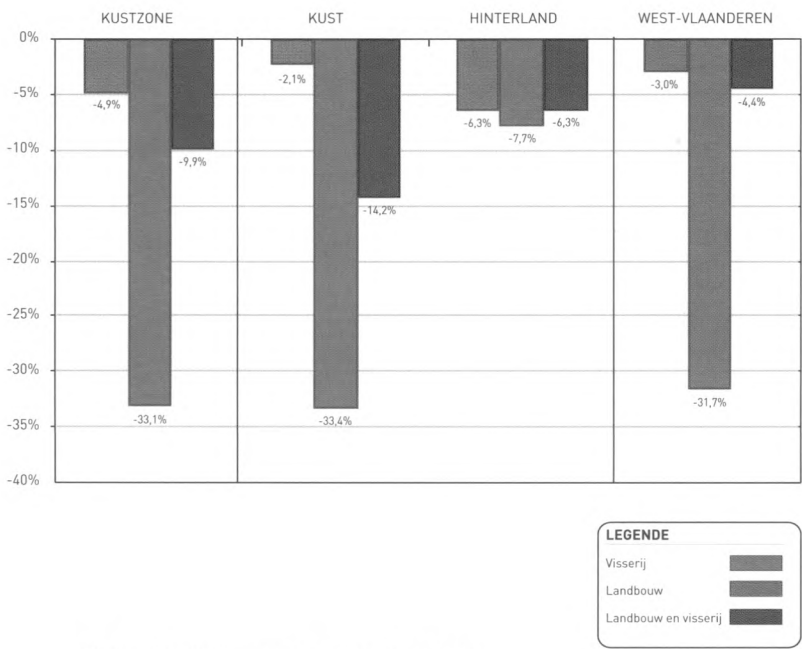
Op het vlak van tewerkstelling moeten zowel de visserij als de landbouw aan belang inboeten. Dit is echter niet enkel het geval voor de kustzone maar geldt voor de volledige provincie. Daar staat tegenover dat de totale tewerkstelling in de kustregio tussen 1995 en 2002 toenam met bijna 7 %. De tewerkstellingsafname in de landbouw en de visserij wordt gecompenseerd door een tewerkstellingstoename in voornamelijk de tertiaire en quataire sectoren.

→ WAT VOOR DE TOEKOMST?

De toekomstige ontwikkelingen in de landbouw en de visserij strekken verder dan de verandering in de tewerkstelling. Ook de impact van de bedrijven op het milieu, het grondgebruik, de verdeling tussen deeltijds en voltijds werken en de seizoensarbeid zijn van belang. Er kunnen accenten worden gelegd op de relatie tussen landbouw en milieu, natuur en landschap en op de verbreding van de activiteiten, zoals biologische teelten en alternatieve visserijtechnieken. Een ondersteunings- en begeleidingscel kan helpen bij het uitwerken van verschillende steunmaatregelen.

Grafiek 1 Evolutie totale tewerkstelling in de landbouw en de visserij, 1995-2002

Bron RSZ, RSVZ, verwerking: GOM - West-Vlaanderen

WERKLOOSHEIDSGRAAD

De werkloosheidsgraad geeft de verhouding van het aantal niet-werkende werkzoekenden ten opzichte van de totale beroepsbevolking weer. De werkloosheidsgraad in de kustzone tussen 1997 en 2002 is gedaald met 2,2% en vertoont een gelijke evolutie met West-Vlaanderen. De werkloosheid in de kustgemeenten (8,3% in 2003) ligt hoger dan in het hinterland (5,3% in 2003) en in West-Vlaanderen (6,3% in 2003).

→ WAAROM DEZE INDICATOR?

Het terugdringen van de werkloosheidsgraad is een van de prioriteiten van een duurzame ontwikkeling van de kustregio. Op individueel niveau is een arbeidsinkomen niet alleen belangrijk voor het verwerven van persoonlijke welvaart, maar vergroot het tevens de kans op sociale integratie. Iemand die geen inkomen uit arbeid verwerft, is in België aangewezen op een leefloon of bijstandsuitkering. Zeker indien deze situatie lange tijd aanhoudt, neemt de kans op welvaart af en neemt het risico op sociaal isolement toe. Langdurige werkloosheid heeft ook onmiskenbaar een nefaste invloed op de gezondheid.

→ WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

De werkloosheidsgraad drukt de verhouding uit van het aantal niet-werkende werkzoekenden ten opzichte van de totale beroepsbevolking, dit zijn alle werkende of werkzoekende personen ouder dan 15 jaar die zich op 30 juni van het referentiejaar op de arbeidsmarkt aanbieden (definitie Rijksdienst voor Arbeidsbemiddeling - RVA). Als niet-werkende werkzoekenden worden beschouwd:

- de uitkeringsgerechtigde volledig werklozen;
- de niet-werkende vrij ingeschreven werkzoekenden die geen uitkering ontvangen;
- de werkzoekende werklozen die zich verplicht moeten inschrijven om hun rechten op een uitkering te vrijwaren;
- werkzoekenden in hun wachtlijn.

Deze indicator kan worden beschouwd als een maat voor het aantal personen dat tewerkgesteld zou kunnen worden maar niet actief ingezet wordt op de arbeidsmarkt. Maatschappelijk gezien is de werkloosheidsgraad een mogelijke indicator voor de mate waarin het arbeidsaanbod wordt benut. In deze zin is de werkloosheidsgraad ook een indicator voor de economische gezondheid van een bepaald gebied.

→ WAT ZIJN DE RESULTATEN?

Tussen 1997 en 2002 is de werkloosheidsgraad in de kustzone gedaald met 2,2 % (Grafiek 1). De evolutie in de verschillende onderzochte regio's (kust, hinterland, West-Vlaanderen) is zeer gelijklopend: tussen 1997 en 2000 was er een sterke daling, vanaf 2001 is de trend weer licht stijgend.

Binnen de kustregio (kust en hinterland) vallen twee zaken op: de werkloosheidsgraad van de kustgemeenten (8,3 % in 2003) ligt boven het West-Vlaams gemiddelde (6,3 %), die van de hinterlandgemeenten (5,3 %) eronder (Kaart 1). Een verdere analyses van de werkloosheidsaspecten zou uitsluitsel kunnen geven over de precieze oorzaak van deze hogere werkloosheidsgraad.

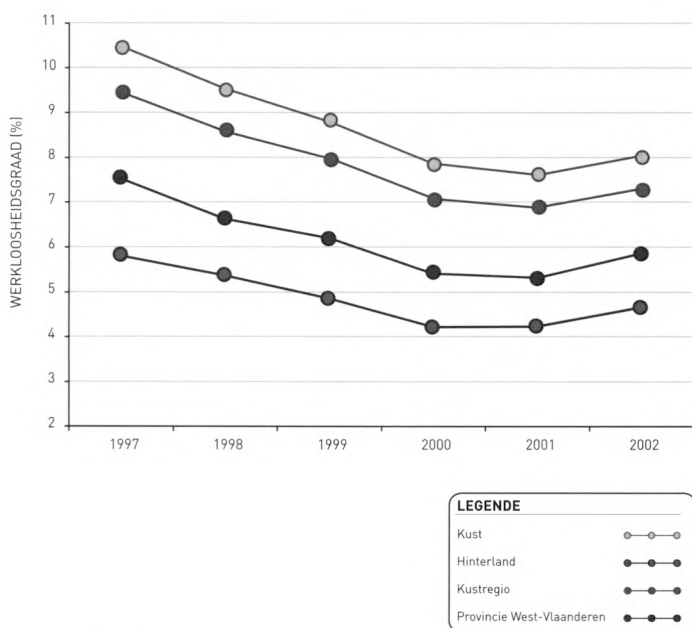
De kust wordt gekenmerkt door een zwakke werkgelegenheidsstructuur en een kwetsbare economie in vergelijking met andere Vlaamse regio's. Voornamelijk de ontwikkelingen binnen de visserij en de toeristische sector beïnvloeden de economische situatie aan de kust.

De samenstelling van de populatie van werkzoekenden is een andere verklarende factor voor de relatief hoge werkloosheidsgraden in de kustgemeenten en voor de verschillen met het hinterland. De meeste kustgemeenten zijn verstedelijkt, het hinterland is landelijk. De samenstelling van de werkzoekende populatie in de kuststeden en de verstedelijkte kustgemeenten verschilt van de omringende landelijke gemeenten: er zijn meer laaggeschoolde werkzoekenden, meer langdurig werkzoekenden, meer allochtone werkzoekenden, meer werkzoekenden met een taalachterstand ... Deze problematiek is eigen aan de centrumsteden en de verstedelijkte gemeenten.

→ WAT VOOR DE TOEKOMST?

Eén mogelijkheid om de werkgelegenheid aan de kust te verbeteren is het creëren van voldoende kwalitatieve arbeidsplaatsen. Dit betekent dus dat er niet enkel aandacht moet zijn voor het creëren van voldoende arbeidsplaatsen maar dat deze arbeidsplaatsen aan iedereen (hoog- en laaggeschoolden, langdurig werklozen ...) ook een kwaliteitsvolle werkervaring moeten bieden. Ten tweede kan worden gestreefd naar een evenredige participatie van alle bevolkingsgroepen, met speciale aandacht voor kwetsbare groepen zoals vrouwen, schoolverlaters, laaggeschoolden en langdurig werklozen. En ten slotte kunnen de aangeboden opleidingen en vormingen maximaal afgestemd worden op de noden van de bedrijven in de regio

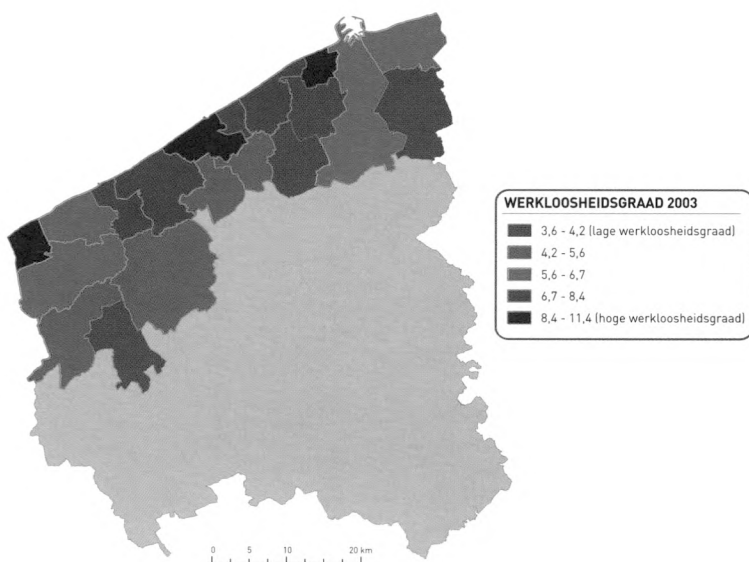
Grafiek 1 De evolutie van de werkloosheidsgraad, 1997-2002 *

*Door administratieve wijzigingen kunnen de data van 2002 niet vergeleken worden met 2003

Bron Steunpunt WAV, verwerking Steunpunt Sociale Planning

Kaart 1 Werkloosheidsgraad voor de gemeentes in de kustzone, 2003

Bron Steunpunt WAV, verwerking Steunpunt Sociale Planning

KIJK, een natuurlijk strand!

Hier sta je voor een speciaal drukke strand. Afval zoals plastic en bakjes wordt met de hand opgeruimd. Alle natuurlijke aanpakende zoals schelpen, zeezwam en krabben blijven hier liggen. Ze zijn nuttig voor de natuur en helemaal niet vies.

Hier vind je schotten in de vloeiende zee maar op de achterzijde. Planten zoals zandkruis en beestweggras groeien op de vloeiende en houden het zand vast. Er ontstaan nieuwe, natuurlijke duintjes. De afvalverwerking kost minder. Het strand blijft natuurlijk.

Een proper strand is belangrijk. Als er afval ligt is schoonmaken de boodschap. Op de meeste stranden wordt een reinigingsmachine ingezet. Die werkt snel, wat goed is op drukke toeristische stranden, maar ze verzamelt naast kunstmatig afval ook veel natuurlijk aanspoelsels en zand.

Voortdurend machinaal reinigen kan het strandleven ernstig beschadigen.

Geniet van dit drukke strand en laat geen afval achter.

Een natuurfonds voor het Natuurlijk Strand. Duizenden Kinderen. WWW.NATUURLIJKSTRAND.NL

Natuur

Natuur

Natuur

Natuur

Natuur

Natuur

Het kustkompas

6. BESTUURLIJKE VERNIEUWING

→ INSPANNINGEN GEÏNTEGREERD
KUSTZONEBEHEER

6

→ WAAR WILLEN WE NAAR TOE?

De kust is zowel van nationaal als van internationaal belang, zowel op ecologisch, sociaal als economisch vlak. Een groot aantal organisaties, individuen en besturen zijn dan ook betrokken bij het beleid en beheer van de kustzone. Deze complexe situatie vraagt een specifieke benadering.

Een geïntegreerd beheer berust op langetermijndenken en houdt rekening met de behoeften van de huidige en toekomstige generaties. Het ondersteunt de natuurlijke processen die zich afspelen aan de kust en eerbiedigt de draagkracht van het ecosysteem. Dit beleid zou idealiter tot stand komen door het betrekken van alle belanghebbende (vb. economische en sociale partners, bewoners of verenigingen, NGO's, bedrijfsleven). Ook is er nood aan een samenwerking tussen alle relevante bestuursniveaus en sectoren.

→ WAAR STAAN WE VANDAAG DE DAG?

De kust is van belang voor een groot aantal sectoren en vele spelers, zowel op bestuurlijk als op privaat vlak. Toch wordt het kustbeleid sinds het begin door enkele grote spelers op federaal, Vlaams en provinciaal niveau getrokken. Tot op heden wordt de bevolking weinig actief betrokken bij een geïntegreerd beheer. Vaak wordt ze wel geconsulteerd via een openbaar onderzoek of via een overleggroep maar als een bepaald project of onderzoek afloopt, verdwijnt ook deze structuur. Omdat geïntegreerd kustzonebeheer geen toegewezen bevoegdheid of taak is, gebeuren vele initiatieven met betrekking tot het beheer van de kust op ad-hocbasis.

Door de staatsstructuur in België zijn de bevoegdheden vaak versnipperd tussen de sectoren enerzijds en de beleidsniveaus anderzijds. Het Vlaams gewest is bevoegd voor het landgedeelte tot aan de laagwaterlijn (met enkele uitzonderingen) en het federale niveau heeft bevoegdheid over het marine gedeelte vanaf de laagwaterlijn. Maar vele thema's lopen over de bevoegdheidsgrenzen heen zoals de bescherming van de biodiversiteit. Deze versnippering van bevoegdheden en sectoren bemoeilijkt vaak een integrale werkwijze. Ondanks de verschillende bestuursniveaus zijn er projecten waar een verregaande samenwerking te zien is.

Eén geïntegreerd beleidsdocument met een expliciete toekomstvisie op de ontwikkeling van de kust is niet beschikbaar. De kust figureert wel als een specifiek aandachtsgebied in verschillende beheers- en beleidsdocumenten voor de kust, die meestal worden opgesteld vanuit een sectorale invalshoek zoals de ecosysteemvisie voor de kust (1996), het Provinciaal Ruimtelijk Structuurplan West-Vlaanderen (2002) en het Strategisch beleidsplan voor Toerisme en Recreatie aan de kust (2002). In deze plannen worden wel verwijzingen gemaakt naar andere sectoren.

→ WAT KUNNEN WE DOEN?

Integratie moet op twee niveaus gezien worden: sectorale integratie (horizontaal) en integratie in de werking tussen bestuursniveaus (verticale integratie). Deze laatste is belangrijk vanwege de bevoegdheidsverdeling, die noopt tot een doeltreffende samenwerking en coördinatie tussen de verschillende bestuursniveaus. Op vlak van horizontale samenwerking was de aanduiding van een minister voor de Noordzee een precedent. De ervaring leert dat deze aanpak een goed klimaat creëert voor het afsluiten van overeenkomsten en samenwerkingsakkoorden. Belangrijk hierbij is dat er geen sectorale aanpak is voor de Noordzee, maar er wordt net getracht de belangen holistisch te bekijken. Het verderzetten van deze trend is het overwegen waard. Maar ook andere partners dan de overheid, denk maar aan bedrijven, verenigingen en groeperingen, sectorale werkingen, kunnen overeenkomsten afsluiten. Momenteel is hiervoor geen stimulans voorzien. Een open dialoog opstarten met deze partners, vanuit het geïntegreerd kustbeleid, zou een eerste aanzet kunnen zijn om hen kennis te laten maken met het nut van samenwerken en om op zoek te gaan naar win-winsituaties.

Een geïntegreerd beheer gaat voornamelijk over een mentaliteit en gedragverandering en daarom is er nood aan een maatschappelijk draagvlak. Het is dan ook aan te raden dat het beleid op het gepaste moment de inwoners en de diversiteit aan organisaties, instellingen en sociale bewegingen, informeert en mee laat denken over de oplossingen die het best aansluiten bij de gestelde problemen. Het onderbouwen van de economische en sociale belangen van een duurzame aanpak moet een geïntegreerd beheer rechtvaardigen.

Van een echt geïntegreerd proces voor de kust is nog geen sprake en één geïntegreerd beheersplan voor de kust bestaat niet. Maar het goedgekeurd structuurplan voor de kust (als onderdeel van het Provinciaal Ruimtelijk Structuurplan) kan wel als een geïntegreerd plan worden beschouwd waarop sectorale visies geënt worden. Ook de ruimtelijke ordening op zee wordt erg belangrijk voor de toekomst. Hiervoor zijn reeds stappen ondernomen door het ontwikkelen van het Masterplan Noordzee. De verschillende strategische plannen die nu aanwezig zijn moeten in een verder stadium op elkaar afgestemd worden en samen aanleiding geven tot een duurzaam beleid voor de kust. Er zijn al meerdere aanzetten gegeven voor een kader voor Geïntegreerd Beheer van Kustgebieden (overleg, budgetallocatie, ad-hocacties, inventaris en indicatoren). Op statutair en wettelijk vlak is geïntegreerd werken nog niet ingebed. Ook op vlak van communicatie en consultatie over kustbeleid zijn nog geen georganiseerde stappen genomen. Een formele basis voor Geïntegreerd Beheer van Kustgebieden is nodig opdat het proces door alle betrokkenen ernstig zou genomen worden.

INSPANNINGEN GEïNTEGREERD KUSTZONEBEHEER

In 2005 is er een stijging merkbaar van het aantal samenwerkingsakkoorden ten opzichte van 2004. Het aantal projecten 'geïntegreerd kustbeheer' is ongeveer gelijk gebleven (7 in 2004 en 8 in 2005). Opmerkelijk is dat in 2005, 5 nieuwe overeenkomsten zijn getekend. De ontwikkelingen en de resultaten van het project of de samenwerking zijn weliswaar belangrijk, maar ook het proces en het afgelegde traject zijn waardevol.

→ WAAROM DEZE INDICATOR?

De indicator wordt gedefinieerd als het aantal samenwerkingsverbanden of projecten die als hoofddoel hebben: het bevorderen van een geïntegreerd en duurzaam beheer van het kustgebied.

→ WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

De projecten en samenwerkingsakkoorden spelen in op prioriteiten die vanuit het Europees beleid of federaal wetenschapsbeleid naar voor geschoven worden. Aangezien de prioriteiten vanuit het beleid bepaald worden kunnen de resultaten van een project het beleid rechtstreeks ondersteunen. Opmerkelijk is dat de hoofdlijnen van subsidieprogramma's de laatste jaren niet langer sectoraal worden geformuleerd, maar dat samenwerken en sectoroverschrijdend denken voorop gesteld wordt. Dit creëert een klimaat voor geïntegreerde projecten.

Zelfs al zijn de samenwerkingsverbanden en projecten van tijdelijke aard, toch zal de output en/of de adviezen invloed kunnen hebben op het kustbeleid. Hoe meer projecten en samenwerkingsverbanden er zijn, hoe beter het kustbeleid ondersteund kan worden. Wel is het moeilijk een garantie te geven voor de kwaliteit van de projecten en samenwerkingsverbanden.

→ WAT ZIJN DE RESULTATEN?

Het aantal projecten en samenwerkingsverbanden 'geïntegreerd kustzonebeheer' neemt steeds toe. In 2005 is zelfs nagenoeg een verdubbeling merkbaar ten opzichte van 2004. Het aantal projecten rond duurzaam kustbeheer is nagenoeg gelijk gebleven (7 in 2004 en 8 in 2005). In 2004 liepen verschillende projecten af, maar dit werd gecompenseerd door het opstarten van 3 nieuwe projecten in 2005. Opmerkelijk is dat er in 2005, vijf nieuwe overeenkomsten zijn getekend. De evolutie is dus zeker positief.

Een project wordt ingediend omdat er zich bepaalde kansen voordoen; het biedt de mogelijkheid om extra middelen te genereren voor realisaties of onderzoek. De in rekening gebrachte projecten krijgen bijvoorbeeld steun van het Europese programma Interreg, dat interregionale samenwerking stimuleert, maar ook van federaal wetenschapsbeleid.

Naast de projecten is er de categorie van de samenwerkingsverbanden of overeenkomsten. Samenwerkingsovereenkomsten kunnen voor een langere periode afgesloten worden, hoewel tussentijdse evaluaties en bijsturing noodzakelijk zijn. Ze zijn er niet om het imago van de partners op te krikken, maar wel om effectief een betere situatie voor de toekomst te bereiken. Ze moeten daarom inhoudelijk en naar uitvoering goed opgevolgd worden.

In 2005 werd een aantal nieuwe overeenkomsten afgesloten, waarbij niet enkel de overheid als partner optrad. Zo werd een overeenkomst gesloten tussen een ngo en een bedrijf (overeenkomst tussen natuurland vzw en Toyota in de haven van Zeebrugge), en tussen de sectoren en het beleid (het samenwerkingsakkoord voor de bescherming van het maritiem erfgoed in de Noordzee).

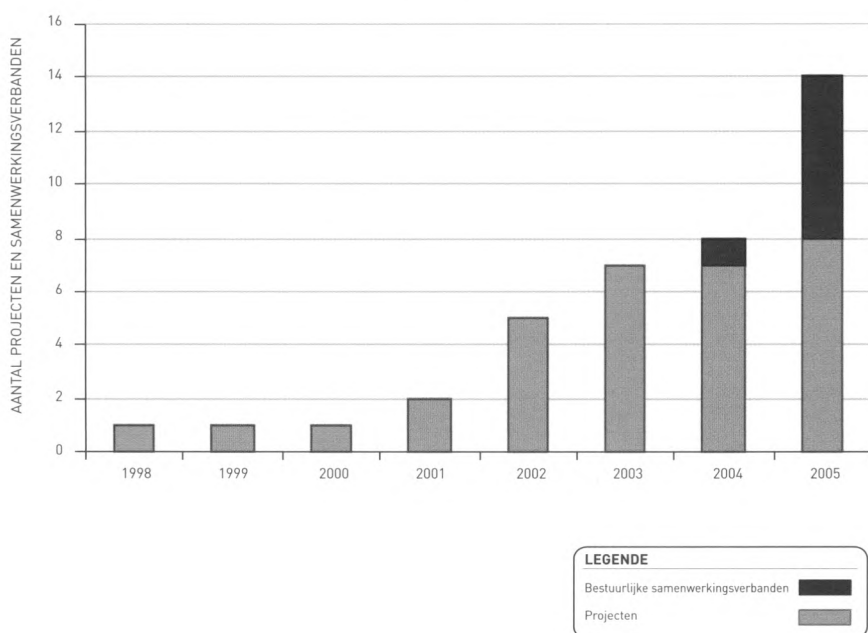
→ WAT VOOR DE TOEKOMST?

Niet enkel de resultaten van het project of het samenwerkingsverband zijn belangrijk, ook het proces en het afgelegde traject zijn waardevol. Het instellen van een eindgebruikerscomité kan als een belangrijke stap gezien worden, enerzijds omdat de eindgebruikers vanuit een dikwijls sectorale hoek met andere sectoren kennismaken, en anderzijds omdat ze mee gaan bepalen welke zaken onderzocht worden zodat het eindresultaat rechtstreeks bruikbaar is. Deze werkwijze zou ook binnen de Europese projecten een meerwaarde hebben. Hoewel projecten dus steeds van beperkte duur zijn, kunnen hun resultaten op lange termijn doorwerken.

Het is niet eenvoudig om goede en objectieve meetbare indicatoren te vinden die bestuurlijke vernieuwing in het kustbeleid meten. Naast de hier beschreven indicator kan er bijvoorbeeld aan gedacht worden het aantal deelnemers aan hoorzittingen over kustbeleid te meten, of (de kwaliteit van) de output rond geïntegreerde problemen te meten. Ook kan een doorlichting gebeuren van beleidsdocumenten, om na te gaan of er een tendens is naar meer geïntegreerd werken. Hiervoor zijn echter op heden geen metingen beschikbaar. Het tastbaar maken van bestuurlijke vernieuwing is een uitdaging voor de toekomst.

Grafiek 1 Evolutie van het aantal bestuurlijke samenwerkingsverbanden en projecten die betrekking hebben op geïntegreerd kustzone beheer, 1998-2005

Bron Coördinatiepunt Geïntegreerd Beheer van Kustgebieden

Het kustkompas

De toekomst van de indicatoren en de kust

→ WAT MET DE TOEKOMST VAN DE INDICATOREN?

Aan de realisatie van het Kustkompas werken zo'n 50 wetenschappers mee als auteur en lector van de teksten. Dit uitgebreide proces dat voorafging aan het Kustkompas was een leerrijke ervaring. Gedurende de vele contacten met auteurs en de lectoren werd het duidelijk dat de thema's die een indicator bespreekt, sterk leven.

Het realisatieproces toonde ook dat de indicatoren die gebruikt werden niet altijd even geschikt waren. Vanuit verschillende hoeken kwamen er suggesties voor aanpassingen of veranderingen aan de indicatoren. Maar een duurzaamheidsbarometer is geen statisch instrument. Hij is voor veranderingen vatbaar.

Om tegemoet te komen aan deze opmerkingen is er binnen het Coördinatiepunt een grootschalige evaluatie gepland. In een eerste fase zal het werken met indicatoren onder de loep worden genomen. Dit zal gebeuren door een sterkte-zwakte analyse (SWOT) over de voor- en nadelen van het werken met indicatoren voor een duurzaam kustbeleid. In een tweede fase zullen de indicatoren zelf worden geëvalueerd.

Indicatoren voor duurzame kustontwikkeling geven trends en fenomenen weer die gelinkt kunnen worden aan de strategische visie op duurzame ontwikkeling van het kustgebied waarin alle betrokken actoren (overheid, privé, ngo's etc.) elkaar kunnen vinden. Door de indicatoren en de manier van werken verder te verbeteren, sluiten ze hopelijk dichter aan bij het gevoerde beleid. Op deze manier kunnen indicatoren sterker naar voor gebracht worden als beleidsondersteunend instrument. De indicatoren zijn een hulpmiddel bij de focus op de kust als ze bekend gemaakt worden en actief onder de aandacht gebracht worden van een bredere groep

→ WAT MET DE TOEKOMST VAN DE KUST?

Er is geen afzonderlijke visie of strategie voor de kust, maar de kust komt wel als speciaal aandachtsgebied voor in vele plannen. De uitdaging bestaat er nu in te zorgen dat de verschillende visies en plannen zowel op een grotere als kleinere schaal op elkaar worden afgestemd. Zo kunnen ze alle samen aanleiding geven tot een meer duurzaam beleid voor de kust. Via overleg en samenwerking kan er gezocht worden naar oplossingen die voor iedereen aanvaardbaar zijn. Verder kijken dan de neus lang is en begrip voor elkaar opbrengen, daar gaat het om.

Met als gemeenschappelijk doel een duurzame ontwikkeling van de kust. Zodat nog vele toekomstige generaties kunnen genieten van de kust met haar zee van mogelijkheden.

MEER LEZEN

- Belpaeme, K. (2001). *TERRA Coastal Zone Management: aanbevelingen voor een geïntegreerd beheer van het kustgebied in België*. In opdracht van Afdeling Waterwegen Kust (Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap) 194 pp.
- Coudenys, H. (2004). *Wonen in West-Vlaanderen. Bestendige Deputatie, Provincie West-Vlaanderen, België*. D/2004/0248/16. 64 pp.
- De Brabander, A. en Vandermeulen, A. (2000). *Socio-economische beleidsvisie & hefboomprojecten voor de westhoek: De virtuele cyclus tussen hernieuwde economische dynamiek, kwaliteit van woon-en leefomgeving en de doorbraak van de kenniseconomie*. Streekplatform Westhoek: Diksmuide, België. 410 pp.
- Depestel, N. (1998). *Socio-economische profielen van de arrondissementen in West-Vlaanderen*. WES: Assebroek, België. 148 pp.
- Doyen, G. en Bachus K., (2003). *Draagvlak duurzame ontwikkeling kuststreek: een kwantitatieve en kwalitatieve analyse*. Provincie West-Vlaanderen, België. 131 pp.
- Dumortier, M.; De Bruyn, L.; Peymen, J.; Schneiders, A.; Van Daele, T.; Weyembergh, G.; van Straaten, D.; Kuijken, E. (2003). *Natuurrapport 2003: toestand van de natuur in Vlaanderen: cijfers voor het beleid*. Mededeling van het Instituut voor Natuurbehoud, 21. Instituut voor Natuurbehoud: Brussel, België. ISBN 90-403-0137-9. 352 pp.
- Europees Parlement en Europese Raad, *Aanbevelingen betreffende de uitvoering van geïntegreerd beheer van kustgebieden in Europa*, 30 mei 2002, doc 2002/413/EC.
- Federaal Planbureau (2004). *Federaal Rapport inzake duurzame ontwikkeling 2004-2008*. Brussel: België. 103 pp.
- Federale Regering (2003). *Regeerakkoord 2003. Een creatief en solidair België*. Federale Regering: Brussel, België. D/2003/9737/1. 58 pp.
- GOM West-Vlaanderen (2005). *Jaarverslag 2004. GOM - West-Vlaanderen: Brugge, België*. D/2005/2636/1. 90 pp.
- Houthaeye, R. (2005). *Strategisch plan voor de haven Brugge-Zeebrugge. Facetten van West-Vlaanderen [52]*. WES: Brugge, België. 66 pp.
- Meire, M. en Bracke, P. (2005). *Het leven zoals het is: de kust: samenvatting van het leefbaarheidsonderzoek voor de kust*. Bestendige Deputatie, Provincie West-Vlaanderen: Brugge, België. D/2005/0248/07. 192 pp.
- Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Departement LIN (2004). *PlanMer: strategisch plan voor de haven van Oostende: kennisgevingsnota*. Arcadis: België. 83 pp.
- Provincie West-Vlaanderen (2002). *Provinciaal Ruimtelijk Structuurplan West-Vlaanderen: Ruimte voor verscheidenheid: Deel 1 tekst*. Provincie West-Vlaanderen: Brugge, België. D/2002/024/16. 318 pp.
- Sociaal-Economische Raad voor Vlaanderen (SERV) (2003). *Vlaamse Havencommissie. Jaarverslag 2002*. SERV: Brussel, België. WD/2005/4665/10. 158 pp.
- Van Liefveringe, J. (2004). *Jaarverslag 2004: Administratie land- en tuinbouw*. D/2005/3241/155. 107 pp.
- Vlaamse Milieumaatschappij (VMM) (2004). *MIRA-T 2004, Milieu en natuurrapport Vlaanderen*. VMM: Mechelen, België. D/2004/45/502. 451 pp.
- Vlaamse Regering (2004). *Regeerakkoord 2004. Vertrouwen geven, verantwoordelijkheid nemen*. Vlaamse Regering: Brussel, België. 85 pp.

COLOFON

Redactieteam

Hans Bruyninckx
Elly Debever
Hans Desmyttere
Ann-Katrien Lescrauwaet
Benard Mazijn
Jan Mees
Magda Monballyu
Marleen Vansteertegem

Coördinatie en eindredactie

Kathy Belpaeme en Hannelore Maelfait
Coördinatiepunt Geïntegreerd Beheer van Kustgebieden

Concept en vormgeving

Magenta

Copywriting

Hugo Wambacq, Superwambax bvba
Ria Verweider, Provincie West-Vlaanderen

Drukwerk

Grafische dienst - Provincie West-Vlaanderen
Drukwerk en vormgeving werd gefinancierd door AWZ, Afdeling Kust

Fotografie

Misjel Decler
Jean-Jacques Soenen
Claude Willaert
Dries Baekelandt

Verantwoordelijke uitgever

Hilaire Ost, provinciegriffier

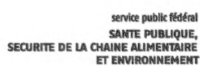
Depotnummer: D/2005/0248/40

Wijze van citeren: Het kustkompas, indicatoren als wegwijzers voor een duurzaam kustbeheer (2005). Kathy Belpaeme en Hannelore Maelfait (red.) Coördinatiepunt voor Geïntegreerd Beheer van Kustgebieden: Oostende, 80 pagina's.

De partners in het Coördinatiepunt:

Vlaams Instituut voor de Zee

Coördinatiepunt Geïntegreerd Beheer van Kustgebieden
Provinciaal Ankerpunt Kust
Wandelaarskaai 7 - 8400 Oostende
Tel. 059-34 21 47 - www.kustbeheer.be